

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Buberův kulturní sionismus a Masarykův humanismus
- komparativní studie

Buber's Cultural Zionism and Masaryk's Humanism
- Comparative Study

Praha 2012

Vedoucí práce:
PhDr. Lena Arava Novotná, Th.D.

Autorka:
Marie Venclová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce za její četné a fundované postřehy, poznámky a komentáře. Dále pak všem, díky jejichž podpoře, důvěře a pomoci tato práce vznikla.

*„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem **Buberův kulturní sionismus a Masarykův humanismus - komparativní studie** napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.*

V Litomyšli dne 25. června 2012.

Podpis: .....

Anotace

Diplomová práce *Buberův kulturní sionismus a Masarykův humanismus - komparativní studie* se zabývá srovnáním pojetí významu národa ve *Třech řečech o židovství*, které přednesl pro pražský sionistický spolek *Bar Kochba* v letech 1909-1910 Martin Buber a v textu *Problém malého národa* od Tomáše Garrigue Masaryka. Kromě samotné analýzy obou textů je součástí práce všeobecný úvod, pojednávající o počátcích moderního sionistického hnutí. Dále pak oddíl, týkající se okolností vzniku pražského sionismu a jeho profilace v rámci studentského spolku *Bar Kochba*. Jedna z podkapitol je věnována osobě a názorům Martina Bubera v době před přednesením pražských přednášek, jeho kontaktům s pražským prostředím a reakcím na obsah jeho řečí. V souvislosti s Masarykem je zmíněno jeho postavení na poli české politické scény v 90. letech 19. století a jsou uvedeny kontakty se židovstvím a sionismem na poli jeho předválečného díla. Cílem textového rozboru je pojmenovat společné rysy Buberova a Masarykova vnímání národa, jeho kulturních kořenů a významu pro lidstvo, jakož i úkolů jednotlivce v národním hnutí. V závěru práce jsou pojmenované výsledky srovnání a krátký oddíl je věnován uznání židovské národnosti v nově vzniklém Československu.

Klíčová slova

Sionismus, humanismus, nacionalismus, Praha, Martin Buber, Tomáš Garrigue Masaryk, Bar Kochba, Tři řeči o židovství, Problém malého národa.

Annotation

Diploma thesis *Buber's Cultural Zionism and Masaryk's Humanism - Comparative Study* deals with the comparison of the concept and significance of the nation in *Three Addresses on Judaism*, given by Martin Buber to the Prague Zionist association *Bar Kochba* in 1909-1910, and the text *Problem of a Small Nation* by Tomas Garrigue Masaryk.

General introduction to the origins of the modern Zionist movement as well as section concerning the circumstances of the rise of Prague Zionism and its profiling in the student association *Bar Kochba* are part of the work. One of the subsections is devoted to Martin Buber, his life before the addresses, his contacts with the Prague environment and reactions on his speeches. In connection with Masaryk is discussed his position on the Czech political scene in the nineties of the 19th century and his contacts with Judaism and Zionism in the field of his pre-war work.

The core of the work is devoted to the analysis of both Masaryk and Buber's texts. The aim of the analysis is to trace the common features of Buber and Masaryk's perception of the nation, its cultural roots and significance for humanity, as well as individual tasks in the national movement.

The results of such comparison are named in conclusion, which also contains a short section devoted to the recognition of Jewish nationality in the newly formed Czechoslovakia.

Keywords

Zionism, humanism, nationalism, Prague, Martin Buber, Tomas Garrigue Masaryk, Bar Kochba, Three Addresses on Judaism, Problem of a Small Nation.

Obsah

Úvod.....	8
I. Uvedení do tématu a použitá literatura	8
II. Sionismus – stručný nástin dějin moderního hnutí do počátku 20. století	15
II/1 Rané myšlenkové koncepty sionismu.....	15
II/2 Perec Smolenskin, Leo Pinsker a Milovníci Sionu	17
II/3 Theodor Herzl.....	20
II/4 Kulturní sionismus.....	22
1. Pražský sionismus.....	26
1.1 Počátky pražského sionismu	26
1.2 Bar Kochba.....	28
1.2.1 Hugo Bergmann a fáze kulturní	31
1.2.2 Odštěpení Barissii a fáze druhá	34
1.3 Martin Buber	37
1.3.1 Mladá léta a první kontakty se sionismem	37
1.3.2 Židovská renesance	40
1.4 Buber a Praha	41
1.4.1 Doba tří řečí o židovství	43
1.4.2 Vom Judentum a Das jüdische Prag.....	49
1.5 Tři řeči o židovství	52
1.5.1 Podstata národa a jeho definice	52
1.5.2 Národ a lidstvo	53
1.5.3 Úloha národa	53
1.5.4 Úloha jednotlivce	54
2. Tomáš Garrigue Masaryk.....	56
2.1 Masaryk na poli české politiky v 80. a 90. letech 19. století	56
2.2 Kontakty se židovstvím.....	60
2.3 Problém malého národa.....	66
2.3.1 Podstata národa a jeho definice	66
2.3.2 Národ a lidstvo	67
2.3.3 Úloha národa	67
2.3.4 Úloha jednotlivce	68

3. Komparace Buberova a Masarykova pojetí národa	70
3.1 Podstata národa a jeho definice.....	70
3.2 Národ a lidstvo	71
3.3 Úloha národa	71
3.4 Úloha jednotlivce	72
Závěr	74
Seznam odborné literatury a pramenů	76
Seznam příloh	91
Summary	99

Úvod

I. Uvedení do tématu a použitá literatura

Na stránkách předkládané diplomové práce bude hlavním tématem pojetí národa, jeho smyslu a kulturních kořenů, jako zdrojů národní identity v pojetí myslitele, filosofa a spisovatele Martina Bubera a prvního československého prezidenta, profesora filosofie Tomáše Garrigue Masaryka.

V pozadí výběru tohoto tématu stojí fakt, že českým Židům se v ústavě nově vzniklé Československé republiky jako prvním na světě dostalo úředního uznání jako národnostní menšiny.¹ Na základě této ústavy z roku 1920 se mohli Židé přihlásit k vlastní národnosti bez ohledu na svůj mateřský jazyk. Tomuto rozhodnutí předcházela jednání na mírové konferenci v Paříži v roce 1919, kterých se účastnily i významné postavy českého sionistického hnutí.²

Cílem této diplomové práce je detailněji se zaměřit na názorovou profilaci pražských sionistů a srovnat jejich pojetí a vnímání národa, jako svébytného celku, s pojetím Masarykovým. Bude tak učiněno na základě rozboru a následného srovnání dvou textů, které se těmito tématy zabývají. Prvním z nich jsou Buberovy *Tři řeči o židovství*,³ jež v Praze v letech 1909-1910 přednesl pro studentský sionistický spolek *Bar Kochba* a které výrazně ovlivnily ideové směřování pražského sionismu. Druhým pak Masarykův *Problém malého národa*,⁴ na jehož stránkách se autor vyjadřuje k rovinám, které jsou podle něj zásadní pro definici a zdravý život národního celku.

Teze, kterou bychom zde na základě analýzy textů rádi dosvědčili, spatřuje jeden z kořenů úspěšné politické profilace židovské minority v rámci Československa právě v Masarykově a Buberově názorové blízkosti pojetí národa.

---

¹ Více viz: ČAPKOVÁ, Kateřina. *Uznání židovské národnosti v Československu 1918-1938*. In: *Český časopis historický*, roč. 102, 2004, č. 1, s. 77-103.

² Například Hugo Bergmann, více viz: YEGAR, Moshe. *Československo, sionismus, Izrael: historie vzájemných vztahů*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1997, s. 23-29.

³ BUBER, Martin. *Tři řeči o židovství*. 1. Praha: Spolek židovských akademiků Theodor Herzl, 1912.

⁴ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Problém malého národa*. 4., (třetí knižní) vyd. Praha: Čin, 1947. 48-[III] s. Živá věda. Sv. 22, Řada Svět člověka; Kniha 7.

Struktura práce bude následující. Součástí této úvodní kapitoly bude náčrt vývoje moderního sionistického hnutí do prvních let 20. století. Základní orientace v dějinách počátků sionismu je zde nutná pro plnější pochopení východisek Buberova přístupu i pozice pražských sionistů, kterým bude věnována jedna z kapitol následujících.

Tato část práce bude vycházet z díla Šloma Avineriho – *Zrození moderního sionismu*,⁵ dále pak Laquerovy sumy *A History of Zionism*,⁶ Shimonih *The Zionist Ideology*,⁷ Kruppova nástinu *Sionismus a stát Izrael*⁸ a článků z *Encyclopaedia Judaica*.⁹ Pro přehledné a komplexně zpracované dějiny sionistického hnutí je vhodné dále nahlédnout do stati Rudolfa Hostovského *Sionistická organizace a její politika*, jež je součástí sborníku *Sionismus – idea a skutečnost*, vydaného *Spolkem židovských akademiků Theodor Herzl v Praze a Spolkem židovských akademiků v Brně* roku 1926.¹⁰ Detailnější analýzu, která sionismus pojímá jako jednu z národotvorných ideologií, představuje kniha Alaina Dieckhoffa *The invention of a nation: Zionist thought and the making of modern Israel*,¹¹ v níž francouzský autor podává velice kvalitní výklad vzniku a vývoje myšlenkového pozadí židovského národního hnutí. Sionismus a jeho společné znaky s evropskými nacionalismy analyzuje také Miroslav Hroch, a to především ve své stati *Zionism as a European National Movement*.¹²

Cílem této kapitoly není podat vyčerpávající obraz počátků sionismu, spíše představit jeho zdroje, myšlenkové proudy a zásadní postavy, které jej ovlivnily, a to do období počátku 20. století. Kapitola má sloužit k základní orientaci na tomto poli a umožnit později se k jednotlivým událostem, které se týkaly Buberova působení a profilace pražského sionistického spolku *Bar Kochba*, vztahovat.

---

⁵ AVINERI, Šlomo. *Zrození moderního sionismu*. 1. Praha: Sefer, 2001. 250 s.

⁶ LAQUEUR, Walter. *A History of Zionism*. New York: Schocken books, 2003. 640 s.

⁷ SHIMONI, Gideon. *The Zionist ideology*. Hanover: Brandeis University Press, 1995. xvi, 506 s.

⁸ KRUPP, Michael. *Sionismus a stát Izrael: Historický nástin*. 1. Praha: Vyšehrad, 1999. 248 s.

⁹ *Encyclopaedia Judaica*. 4. Jerusalem: Keter, 1978. Dále jen *EJ*.

¹⁰ HOSTOVSKÝ, Rudolf. *Sionistická organizace a její politika (Dějinný náčrt.)* In: GOTTLIEB, František a NOVÁK, Arne. *Sionismus: idea a skutečnost*. Praha: Středočeská tiskárna, 1926. s. 95-102.

¹¹ DIECKHOFF, Alain. *The invention of a nation: Zionist thought and the making of modern Israel*. C. Hurst & Co. Publishers, 2003. 297 s.

¹² HROCH, Miroslav. *Zionism as a European National Movement*. In: MARCUS, David. *Jewish Studies. Journal of the World Union of Jewish Studies*. Vol. 38 (1998), s. 73-83.

V první kapitole práce bude přiblížena situace vzniku pražského sionistického hnutí na konci 19. století a aktivity spolku *Bar Kochba*, s nímž je spojeno jméno Martina Bubera. Buberovu stručnému životopisu bude věnována jedna z podkapitol, nicméně těžiště tohoto oddílu tkví především v jeho kontaktech s pražským prostředím, v němž přednesl své (v další části práce analyzované) řeči o židovství. Vědomě zde bude do velké míry opomenut vývoj sionismu na Moravě a českém venkově¹³ a také detailnější rozbor dějin hnutí českožidovského, jakož i popis pražského německého liberálního prostředí. Je tomu tak z několika důvodů: pokud by mělo být téma kvalitně zpracováno, vyžadovalo by nepoměrně větší rozsah, než kolik mu na těchto stranách může být věnováno. Zároveň je to tematika natolik spletitá a komplikovaná, že nežli věci zjednodušovat, tak je raději pomíjíme a oddíl o sionismu bude pouze doplněn o konkrétní relevantní informace, které mají s centrem zájmu této kapitoly - pražským sionismem - souvztažnost. V seznamu literatury jsou mimo to uvedené odkazy na základní historiografické práce, jež se k těmto tématům vztahují.

Pro zpracovávání této kapitoly bude využito především spisu Hillela J. Kievala *Formování českého židovstva*,¹⁴ sborníku *The Jews of Czechoslovakia*,¹⁵ práce Scotta Spectora *Prague territories*,¹⁶ Garyho Cohena *Němci v Praze 1861-1914*¹⁷ a několika dalších článků a děl, uvedených v seznamu literatury.¹⁸ Významným přínosem k interpretaci pozice pražské židovské komunity na konci 19. století a vzhledem do situace vzniku pražského sionistického hnutí jsou práce Dimitry Shumskeho, z nichž je také čerpáno.¹⁹ Kromě těchto

---

¹³ K tomuto tématu více např. WEIN, Martin J. *Zionism in the Bohemian Lands Before 1918*. In: *Judaica Bohemiae*. 2007-2008, roč. XLIII, s. 121-138.

¹⁴ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2011. 399 s.

¹⁵ *The Jews of Czechoslovakia: historical studies and surveys*. Volume 2. 1. ed. Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1971. 707 s.

¹⁶ SPECTOR, Scott. *Prague territories: national conflict and cultural innovation in Franz Kafka's fin de siècle*. Berkeley: University of California Press, 2000. xiv, 331 s.

¹⁷ COHEN, Gary B. *Němci v Praze 1861-1914*. 1. Praha: Karolinum, 2000. 313 s.

¹⁸ Článek L. Yudkina *Jewish Nationalism in the Czech Lands of the 20th Century* uvádíme pouze z důvodu, že jeho téma odpovídá našemu okruhu zájmu. Obsahuje nicméně množství faktických nepřesností (polenskou vraždu například situuje do pražského ghetta, s. 73.), a proto jej dále nevyužíváme.

¹⁹ SHUMSKY, Dimitry. *Historiography, Nationalism and Bi-nationalism. Czech-German Jewry, Prague Zionists and the Sources of Hugo Bergmann's Bi-National Approach*. In: *Zion*. 69/2004, č. 1, s. 45-80. (hebrejsky).

SHUMSKY, Dimitry. *Introducing Intellectual and Political History to the History of Everyday Life: Multiethnic Cohabitation and Jewish Experience in Fin-de-siècle Bohemia*. In: *Bohemia: Jahrbuch des Collegium Carolinum*. 46/2006, s. 39-67.

zdrojů jsou zde v poznámce pod čarou uvedeny odkazy na některá starší díla a články, jež se zabývají tématem dějin spolku *Bar Kochba*, a na které se autoři výše zmíněných pojednání ve velké míře odkazují.²⁰

Vlastním přínosem této práce bude na poli dějin spolku pokus o chronologizaci osob, jež stanuly v jeho čele v období let 1900-1904 a 1910-1914. Tento seznam je součástí přílohy č. 1 a byl zpracován na základě informací z několika výročních zpráv spolku z let 1910-1914, jež se nacházejí ve složce *Personal Papers, undated, 1833-1993* v digitalizovaném archivu Roberta Weltsche²¹ a dále pak oznámení, jež mezi lety 1900 a 1903 vycházela na stranách sionistického periodika *Die Welt*.²² Výroční zprávy také dají autenticky nahlédnout na ohlasy Buberových řečí a způsoby formulace identity spolku.

Jak již bylo zmíněno výše, jeden z pododdílů této kapitoly se bude zabývat osobou Martina Bubera. Ten mezi lety 1909 a 1910 přednesl v Praze tři přednášky o židovství, jež měly nemalý vliv na formování pražské židovské, konkrétněji především sionisticky orientované komunity. Pozornost bude zvláště věnována jeho kontaktům s místními představiteli kulturního proudu sionismu, okolnostem přednesení přednášek a jejich ohlasům.

O životě, díle a myšlenkovém obzoru Martina Bubera existuje rozsáhlá literatura. Mezi nejobsáhlejší životopisné práce patří díla Maurice Friedmana,²³ dále pak Grete Shaeder²⁴ a Hanse Kohna.²⁵ Kromě Friedmanova díla bude v tomto oddílu přihlédnuto

---

Viz také připravovaná publikace: SHUMSKY, Dimitri. *Zweisprachigkeit nd Binationale Idee. Der Prager Zionismus 1900-1930*. Vandenhoeck & Ruprecht. Vyjde v prosinci 2012.

²⁰ WELTSCH, Robert (ed.). *Prag ve Jerušalajim: Sefer le-zecher Leo Herrmann*. Jeruzalém. 1954.

BORMAN, Stuart. *The Prague Student Zionist Movement*. (nepublikovaná doktorská práce) Univerzity of Chicago, 1972. 372 s.

Iggud Vatihei Bar Kochba-Theodor Herzl, Prag. *Zirkular [Bar-Kochba Zirkular]*. Hrsg. R. G. Pacovský. Tel Aviv 1954-1972.

LÖWY, Julius. *Das Jubiläum des Bar Kochba*. In: *Die Welt, Zentralorgan der Zionistischen Bewegung* (1897 – 1914) 1903, April 3, s. 5. Online dostupné z: <<http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/cm/periodical/pageview/3331109>>.

²¹ Oddíl I: *Personal Papers, undated, 1833-1993*. Složka "Bar Kochba" *Alumni Association Materials*. Elektronicky dostupné z: <<http://www.lbi.org/digibaeck/results/?qtype=pid&term=300413>>.

²² *Die Welt, Zentralorgan der Zionistischen Bewegung*. (1897 – 1914). Berlin: Verl. der Welt. Online dostupné z: <<http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de>> a <<http://www.compactmemory.de>>.

²³ FRIEDMAN, Maurice S. *Martin Buber's life and work*. Detroit: Wayne State University Press, 1988. Dále jen Friedman.

²⁴ SCHAEDEER, Grete. *Martin Buber: Hebräischer Humanismus*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1966. 411 s.

²⁵ KOHN, Hans. *Marin Buber: sein Werk und seine Zeit; ein Versuch über Religion und Politik*. Hellerau: J. Hegner, 1930. 411 s.

k titulu Gilya Schmidt *Martin Buber's Formative Years*,²⁶ Biemannově úvodu ke knize *The Martin Buber Reader*,²⁷ práci Martiny Urban *Aesthetics of renewal: Martin Buber's early representation of Hasidism as kulturkritik*²⁸ a spisu Paula Mendes-Flohra *Divided passions*.²⁹ Další hodnotné podněty jsou k nalezení také v ostatních dílech, uvedených v seznamu literatury.

První kapitola bude uzavřena rozbořem hlavních idejí textu Buberových přednášek *Tři řeči o židovství*, v nichž jsou formulovány základy jeho pojetí židovského národa.

Tento oddíl, stejně jako později analýza textu Masarykova, bude rozdělen do čtyř podkapitol. Jejich nadpisy odrážejí základní témata, jimž se v textu autor věnuje. Na základě této struktury obsažených idejí bude v závěru práce Masarykův a Buberův přístup k národnostním otázkám komparován.

Druhou centrální osobností, již bude věnován prostor v následující kapitole, je Tomáš Garrigue Masaryk. O životě a díle filosofa, politika a prvního československého prezidenta bylo sepsáno množství studií, článků a monografií. Vzhledem k vymezení tématu práce nebudou na jejím poli pojmenovány veškeré aspekty Masarykovy osoby a názorů, nýbrž se omezí na počátky jeho pražského působení v rámci univerzity a české politické scény na konci 19. Století. Dále budou uvedeny jeho kontakty s judaismem, potažmo sionismem, na stránkách jeho děl.

Úvodní oddíl této části bude věnován představení Masarykova myšlenkového okruhu a jeho působení na české politické scéně od počátku 80. let 19. století. Zde jsou jedněmi ze zásadních zdrojů informací titul Jaroslava Opaty *Filosof a politik Tomáš G. Masaryk 1882-1893*,³⁰ dále pak práce H. Gordona Skillinga *T. G. Masaryk Proti proudu 1882-1914*,³¹ Milana

---

²⁶ SCHMIDT, Gilya Gerda. *Martin Buber's Formative Years: From German Culture to Jewish Renewal, 1897-1909*. University Alabama Press, 1995.

²⁷ BIEMANN, Ascher D. (ed.), *The Martin Buber Reader*. Palgrave Macmillan, 2002.

²⁸ URBAN, Martina. *Aesthetics of Renewal. Martin Buber's Representation of Hasidism as Kulturkritik*. Chicago: The University of Chicago Press, 2008.

²⁹ MENDES-FLOHR, Paul R. *Divided Passions: Jewish Intellectuals and the Experience of Modernity*. Wayne State University Press, 1991. 449 s. Online dostupné z: <<http://books.google.cz/books?id=VBuFygk2C-AC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>>.

³⁰ OPAT, Jaroslav. *Filosof a politik - Tomáš Garrigue Masaryk 1882-1893: (Příspěvek k životopisu)*. Köln: Index, 1987. 550 s.

³¹ SKILLING, Harold Gordon. *T. G. Masaryk: Proti proudu 1882 – 1914*. Praha: Patriae, 1995. 243 s.

Machovce *Tomáš G. Masaryk*,³² Alaina Soubigou *Tomáš Garrigue Masaryk*,³³ Jana Herbena *Deset let proti proudu (1886-1896)* a také sborníků *Masaryk a židovství*³⁴ a *Hilsneriáda a česká společnost 1899-1999*.³⁵ U tématu hilsneriády je vhodné nahlédnout do titulů Jiřího Kovtuna *Tajuplná vražda; Případ Leopolda Hilsnera*³⁶ a Michala Frankla *"Emancipace od židů": český antisemitismus na konci 19. století*.³⁷ Neopominutelným zdrojem jsou také spisy samotného Masaryka, uvedené v seznamu literatury.

Ve druhé části této kapitoly, věnované Masarykovi, budou shromážděny dostupné odkazy na díla, v nichž se k židovské otázce vyjadřuje, a zmapovány jeho názory na židovský nacionalismus – sionismus. Časové vymezení tohoto exkurzu bude omezeno vypuknutím první světové války. Přehled bude podán na základě článků a statí, jež se Masarykovými kontakty s judaismem a sionismem zabývají. Nejobsáhlejší publikací, která na toto téma doposud vyšla, je výše zmíněný sborník *Masaryk a židovství*, informačně hodnotná je také příloha *Židé a židovství v životě a díle T. G. Masaryka* od Dr. Františka Friedmanna³⁸ (ačkoliv poznámkový aparát je u této práce velice chudý). Důležité příspěvky jsou k nalezení také v monografii Alaina Soubigou a jednotlivé odkazy na Masarykova vyjádření k tématu sionismu jsou dohledatelné i v další uvedené literatuře.³⁹

Ve třetí části této kapitoly bude proveden rozbor dvou Masarykových přednášek, které se zabírají tématem národní identity a vyšly ve společném vydání, nazvaném *Problém malého národa*. V něm budou sledovány stejné okruhy, jako u Buberových *Tří řečí*

---

³² MACHOVEC, Milan. *Tomáš G. Masaryk*. 3. dopl. vyd. Praha: Riopress ; Česká expedice, 2000. 320 s.

³³ SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2004. 451 s. Historická paměť. Velká řada; sv. 10. 451 s.

³⁴ RYCHNOVSKY, Ernst, ed., DONATH, Oskar, ed. a THIEBERGER, Friedrich, ed. *Masaryk a židovství*. Praha: Mars, 1931. 332 s.

³⁵ PAVLÁT, Leo, ed. a POJAR, Miloš, ed. *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999: sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24. - 26. listopadu 1999*. V Praze: Židovské muzeum, 1999. 223 s.

³⁶ KOVTUN, Jiří. *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*. Praha: Sefer, 1994. 574 s.

³⁷ FRANKL, Michal. *"Emancipace od židů": český antisemitismus na konci 19. století*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007. 403 s.

³⁸ FRIEDMANN, František. *Židé a židovství v životě a díle T. G. Masaryka*. Praha: nákladem vlastním, 1937. 16 s., Zvláštní otisk z "Věstníku" isr. náboženských obcí Karlín, Král. Vinohrady, Libeň, Michle, Smíchov a Žižkov. Dále jen Friedmann F.

³⁹ Obsáhlé a ucelené zpracování tohoto tématu, které by zároveň obsahovalo platné odkazy na primární zdroje (Masarykova korespondence, deníky) či souborný přehled článků s tématem sionismu se autorce této práce nepodařilo dohledat.

o židovství, a to podkapitoly Podstata národa a jeho definice, Národ a lidstvo, Úloha národa a Úloha jednotlivce.

Ve třetí – závěrečné – kapitole bude provedena komparace sdělení obou analyzovaných textů a pojmenovány budou styčné body, východiska a rozdíly jejich pojetí významu národa.

Na tuto kapitolu bude navazovat závěr celé práce, v němž budou zhodnoceny výsledky srovnání a uvedeny historické události a okolnosti, jež provázely založení Československa a ustavení práv židovské minority.

V přílohách se nacházejí především dokumenty, spojené s dějinami pražského studentského sionistického spolku *Bar Kochba*, jako jsou dobové pozvánky na Buberovy přednášky, fotografie a další materiály.

II. Sionismus – stručný nástin dějin moderního hnutí do počátku 20. století

Kořeny moderního židovského národního hnutí je třeba hledat ve společenské situaci, kterou s sebou přinesla Francouzská revoluce. Spolu s ní, a vzrůstající se emancipací, se židovskému obyvatelstvu, tradičně oddělenému od většinové křesťanské společnosti, dostávalo rovnoprávného společenského postavení. Osvícenství a post-revoluční společnost přenesly identitu jednotlivce z náboženského kontextu na pole občanské a identita náboženská byla nahrazena identitou národnostní. Liberalismus a tolerance však neřešily otázku identity židovské, Židé byli naopak postaveni do svízelné situace, kdy opouštěli vymezené hranice tradičních ghett, aniž by jako příslušníci původně náboženské menšiny měli možnost redefinovat svoji identitu na poli národnostním a plně se zapojit do veřejného života, ovlivněného nacionalistickými tendencemi.⁴⁰ Podle Avineriho byla důležitým předstupněm politického sionismu a vlastního sebeuvědomování haskala a s ní spojená obroda hebrejského jazyka. Vnímat sionismus jako založený na antisemitismu, který byl ve společnosti přítomen dlouhá staletí, by bylo příliš omezené. Ve zkoumání jeho kořenů je třeba se zaměřit spíše na otázky sebedefinice v moderních podmínkách sekularizace, liberalismu a vzrůstajících se národnostních hnutí.

II/1 Rané myšlenkové koncepty sionismu

Na úvod této podkapitoly je třeba uvést, že prvotní koncepce, jež stojí u samých kořenů moderního sionistického hnutí, ještě nejsou, jak již bylo zmíněno výše, postaveny na sílící hrozbě antisemitismu, nýbrž vycházejí především z nové, post-emancipační společenské situace židovských komunit.⁴¹

Prvními, jejichž pohled je třeba zmínit, jsou na poli ortodoxie aškenázský rabín Cvi Hirsch Kalischer (1795-1874) a sefardský Jehuda Chaj Alkalaj (1798-1878).⁴² Víze obou těchto učenců byly postaveny na dědictví židovské tradice a mesianistických nadějí, jež byly dány

⁴⁰ Společnost navíc dále fungovala na základních křesťanských formách – viz Avineri k problému vzdělávání a vyučování v sobotu, s. 15, 9-20.

⁴¹ *EJ*, vol. 21, s. 541.

⁴² Více viz Avineri, s. 54-62.

do souvislosti s moderním dějinným vývojem.

Alkalaj ve svém díle *Minchat Jehuda* (Jehudova oběť) z roku 1845 dal pozemský rozměr ideji vykoupení a stavěl se za obnovu hebrejštiny jako mluveného jazyka a sjednocujícího prostředku komunikace. Spolu s návrhem na nákup půdy v Palestině vnímal tento krok jako přípravu k vykoupení. Argumentem mu byla tradice o příchodu mesiáše, jemuž má předcházet příchod syna Josefova, pro jehož činy bude specifické pozemské dobývání. Syna Josefova ovšem nepožímal jako konkrétní lidskou postavu, nýbrž jej ztotožňoval s procesem formování moderní politické organizace.

„Vykoupení začne úsilím na straně samotných Židů; musí se zorganizovat a sjednotit, zvolit si vůdce a opustit zemi exilu. (...) Pokorně si dovoluji tvrdit, že tento vybraný sbor – Shromáždění starších – je pro nás oním příslibem mesiáše; syna Josefova.“⁴³

Podle Kalischera, autora spisu *Drishat Sion* (Hledání Sionu, 1862), je probíhající emancipace a s ní spojený růst prestiže a vlivu jednotlivců naplněním starého proroctví o osvobození, jež má podle židovské tradice ukončit exil. Realizaci tohoto proroctví spatřoval v odkoupení Eretz Israel a shromáždění židovského národa ve své domovině.⁴⁴

Mezi rabíny 19. století byly tyto názory ojedinělé, ovšem jak se později ukáže, byli právě tito učenci těmi, jež položili ve své době důležitý základní kámen pro budoucí náboženský směr sionismu.⁴⁵

Poněkud odlišný přístup, jenž ovšem ústil v obdobné závěry, reprezentoval Moses Hess (1812-1875)⁴⁶ - autor spisu *Řím a Jeruzalém* (1862). Hess stavěl své pojetí identity židovského národa na konceptu národního ducha. Ten byl podle něj po staletí udržován díky veskrze kompaktnímu pojetí náboženského života v judaismu. To ovšem v souvislosti s probíhající emancipací a asimilací prochází krizí a je proto třeba hledat nové prostředky k udržení národní jednoty. Tím hlavním mu bylo moderní národní sebeuvědomění a s ním

---

⁴³ HERTZBERG, Arthur. *The Zionist Idea*. New York, 1969. s. 106. Citováno podle: Avineri, s. 58.

⁴⁴ Shimoni, s. 72, 73.

⁴⁵ *EJ*, vol. 21, s. 541.

⁴⁶ Více viz Shimoni, s. 55-60, Avineri, s. 43-53.

související obnova národního ducha prostřednictvím zřízení vlastního státu na Blízkém východě.⁴⁷ Zásadním rozměrem Hessova konceptu bylo, že toto společenství by mělo být založené na socialistickém základě a fakt, že budoucnost judaismu nepojímal jako budoucnost náboženského společenství, ale budoucnost národa.⁴⁸ V Hessových názorech můžeme zřetelně identifikovat odlesk a inspiraci moderními pojetími romantismu a nacionalismu. Jeho přístup, jenž sice nevycházel z náboženské tradice, nicméně pracoval se zažitým povědomím budoucí spásy a významně akcentoval nutnost reakce na nové společenské klima, položil důležité základy pozdějším socialistickým konceptům sionismu.⁴⁹

Ani jednomu z výše zmíněných hlasů se nedostalo ve své době širšího přijetí. Svými pracemi však tito zaseli zrnko nového přístupu k tehdejší společenské situaci a při pohledu zpět měly jejich spisy nezastupitelnou roli při dalším formování moderního sionismu.⁵⁰

II/2 Perec Smolenskin, Leo Pinsker a Milovníci Sionu

Od poloviny 19. století docházelo k výraznějšímu pronikání idejí židovského osvícenství do východní Evropy a do carské říše.⁵¹ Jedním z center hebrejského osvícenství se stalo město Oděsa. Díky reformám Alexandra II. z 60. let 19. století se zde dařilo modernímu hebrejskému písemnictví, byla zde založena moderní hebrejská škola a město se stalo jednou z nejvýraznějších výsep židovského osvícenství ve východní oblasti.⁵²

V Oděse také před svým přesunem do Vídně působil jeden z nejvýraznějších představitelů ruské židovské inteligence své doby – spisovatel, učenec a redaktor Perec Smolenskin (1842-1885).⁵³ Ve svém spisu *Am ha-olam* (Věčný národ) z roku 1871 se kriticky vyjadřoval k reformnímu židovství (které podle něj degradovalo judaismus na konfesi) i ortodoxii (ztotožňoval náboženství s obřadními předpisy). Náboženství mu nicméně zůstávalo

---

⁴⁷ Laqueur, s. 51.

⁴⁸ Avineri, s. 45, 47.

⁴⁹ Tamtéž, s. 53.

⁵⁰ *EJ*, vol. 21, s. 542.

⁵¹ BARNAVI, Eli, ed. *Atlas univerzálních dějin židovského národa: od časů biblických praotců do současnosti*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. xi, s. 176, Shimoni, s. 23-26.

⁵² Avineri, s. 64.

⁵³ Shimoni, s. 26, 27. Avineri, s. 63-70.

spojovacím článkem židovského národa, který vnímal jako národ ducha. Duchovní obrození mu bylo na prvním místě, přičemž obrození národní mělo následovat.

„Národní naděje je pouto, které nás sjednocuje. Tato naděje musí nalézt svůj konkrétní výraz, svou reálnou podobu. Ta odpovídá možností národa, závisí na jeho vůli“⁵⁴

Ve svých článcích z let 1875-1877⁵⁵ nejprve nespatořoval nutnost obývání společné židovské domoviny, ale své názory přehodnotil v reakci na protižidovské bouře a pogromy, které v carské říši následovaly po zavraždění cara Alexandra II. roku 1881.⁵⁶ Smolenskin se v reakci na tyto události stal silným zastáncem osídlení Eretz Israel a na jeho koncepci duchovního rozměru národa podle Shimoniho v následujících letech v rámci kulturního směřování sionismu navazoval jednak Achad HaAm a také Simon Dubnow⁵⁷ ve svém pojetí židovského diasporního nacionalismu.⁵⁸

Z Oděsy pocházel i další výrazný představitel počátků moderního sionistického hnutí – Leo Pinsker (1821-1891) – autor spisu *Autoemancipace* z roku 1882.⁵⁹ Ten vyšel nejprve anonymně v Berlíně⁶⁰ a autor v něm vyjádřil své přesvědčení, že antisemitismus není dočasné zlo, které by postupně v rámci společenského vývoje oslabovalo, nýbrž se jedná o nevykořenitelnou a přenosnou nemoc. Jedině pevný opěrný bod vlastní země může rozptýlenému židovskému lidu vrátit ztracenou důstojnost ve formě národního uvědomění a stát se oporou pro proces autoemancipace – znovuzískání vlastního jedinečného a rovnoprávného postavení po boku ostatních národů.

Pinskerovi nebyla touto vlastní zemí v první řadě Palestina, šlo mu především o prostor, kam by mohli Židé emigrovat a vyřešit tak palčivý problém útlaku, kterému čelili především na ruských územích.⁶¹

---

⁵⁴ Citováno dle: Krupp, s. 29.

⁵⁵ Pro vídeňský *Ha-šachar*. Shimoni, s. 26.

⁵⁶ Krupp, s. 29.

⁵⁷ Více online viz: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Dubnow_Simon>.

⁵⁸ Shimoni, s. 27.

⁵⁹ Avineri, s. 78-87, Laqueur, s. 70-75, Shimoni, s. 32-37.

⁶⁰ Schimoni, s. 32.

⁶¹ Laqueur, s. 70nn.

Na pozadí výše popsaných událostí z roku 1881 dochází právě ve východní Evropě a Rusku k postupnému formování hnutí, jež nese název *Chibat Sion* (Láska k Sionu). Jeho vznik probíhal zprvu nekoordinovaně, nicméně roku 1884 se v Katovicích sešla konference a byla ustavena centrální organizace *Hoveve Sion* (Milovníci Sionu), která měla sdružovat jednotlivé spolky, zaměřené na praktický rozměr návratu do země otců a koordinovat jejich vystěhovalecké aktivity.⁶² Leo Pinsker byl zvolen jejím prezidentem a zároveň byla založena dvě centra, kde sídlily hlavní komise – ve Varšavě a Oděse.⁶³

Katalyzátorem hnutí byla jednak deziluze z procesu emancipace na západě a především silná vlna ruských pogromů. Hlavním cílem hnutí bylo usazení se v Eretz Izrael a vytvoření nové společnosti farmářů a osadníků v zemi.⁶⁴

Aktivity *Hoveve Sion* byly soustředěné především na praktický aspekt osidlování Izraele. Toto zaměření si vysloužilo ostrou kritiku ze strany Achada HaAma, zastávce kulturního proudu sionismu, o němž bude řeč později. Jeho výhrady byly namířené především proti tomu, aby se Palestina stala pouze politickou a ekonomickou základnou a žádal ustavení kulturního a duchovního centra v zemi.⁶⁵ Podle jeho představ by měla většina Židů nadále setrvat v diaspoře a v Palestině by se měla usadit pouze malá vybraná skupina, jež by se podílela především na formování kulturního jádra národa.⁶⁶

Takovéto názory mohly ovšem jen těžko uspokojit rodící se politické hnutí, které přes počáteční obtíže při osidlování Palestiny, roztříštěnou neefektivitu a okrajový dopad aktivit *Hoveve Sion* nabralo nový dech a směr s příchodem člověka, jehož jméno se později stalo symbolem zrodu masového hnutí moderního sionismu – Theodora Herzla.

---

⁶² Oficiální název zněl *Společnost pro podporu židovských zemědělců a řemeslníků v Palestině a Sýrii* – Krupp, s. 31.

⁶³ Laqueur, s. 77.

⁶⁴ *EJ*, vol. 21, s. 543.

⁶⁵ Laqueur, s. 80.

⁶⁶ Avineri, s. 120.

II/3 Theodor Herzl

Theodor Benjamin Zev Herzl se narodil v Budapešti roku 1860 do rodiny obchodníka. Přesto, že rodina stále ještě udržovala některé náboženské tradice, prostředí, v němž vyrůstal, bylo kulturně asimilované. Herzl vystudoval práva ve Vídni a tamtéž získal roku 1884 doktorát. Před vydáním svého stěžejního díla se živil jako novinář a byl též znám jako autor divadelních her.⁶⁷

Kořeny Herzlova zájmu o židovskou otázku můžeme zasadit do období jeho působení v Paříži, kde byl od roku 1891 dopisovatelem novin *Neue Freie Presse* a jako takový měl možnost nahlédnout pod pokličku vysoké francouzské a evropské politiky. V tomto prostředí také mohl pozorovat rostoucí napětí mezi většinovou společností a emancipovanými Židy, kteří se začali prosazovat na poli hospodářském, intelektuálním i politickém, a paralelní silící vliv moderního antisemitismu.⁶⁸

Roku 1896 byla ve Vídni publikována Herzlova útlá brožurka *Židovský stát*.⁶⁹ Základním a zásadním rozměrem tohoto díla je ostré odsouzení asimilace jako nefunkčního modelu židovské existence: „*Všude jsme se pokoušeli v dobrém úmyslu splynout s národy, jež nás obklopovaly, a podržet při tom jen víru otců. Nebylo nám to umožněno. Marně jsme věrnými, a mnohde dokonce i přepjatými patrioty, marně přinášíme tytéž krvavé i materiální oběti jako naši spoluobčané, marně se pokoušíme v umění, vědách, obchodem i kontakty zmnožit slávu i bohatství svých vlastí. Ve vlastech, v nichž žijeme už po staletí, nám spílají do cizinců, a to nezřídka ti, jejichž předkové v oné zemi, kde naši otcové pracovali v potu tváře už dávno, ještě nebyli.*“⁷⁰

Herzlův recept na řešení dané situace, jak jej nastiňuje v *Židovském státu*, je následující: svět potřebuje židovský stát. Antisemitismus vnímal jako přežitek zakořeněný ve středověku, jemuž bude ovšem trvat věky, než ze společnosti vymizí. Proto je třeba se ze současného stavu vymanit, a to právě skrze založení státu vlastního, který by se stal společným útočištěm a novou domovinou východního i západního židovstva.

---

⁶⁷ Laqueur, s. 87.

⁶⁸ Avineri, s. 93-105, Laqueur, s. 84nn.

⁶⁹ HERZL, Theodor. *Židovský stát: Pokus o moderní řešení židovské otázky*. 1. Praha: Academia, 2009. 140 s.

⁷⁰ Herzl, s. 47.

Herzl nečekal, že jeho řešení zaujme asimilované vrstvy západního židovstva, přesto však poukazoval na to, že existence židovského státu přinese prospěch i jim, a to především skrze eliminaci masového antisemitismu, k níž mělo dojít díky odchodu velké části židovstva do nové domoviny.⁷¹

Zásadními otázkami, které v souvislosti s Herzlovou ideou vyvstávaly, byly: kde by měl být takový stát založen a jak toho dosáhnout. Ve své práci Herzl ještě jako kýženu destinaci neuvádí pouze Palestinu, přestože se později většina jeho diplomatických jednání upínala právě k tomuto území.⁷²

V čem byl jeho přístup odlišný od veškerých předešlých sionistických tendencí, bylo ostré odmítnutí izolovaného a komplikovaného osidlování daných území tak, jak to doposud v Palestině probíhalo. Vnímал toto řešení jako příliš nestabilní a výchozím bodem jeho argumentace mu bylo primárně dosažení oficiálních mezinárodních záruk a uznání legitimacy, vztahující se na židovské přistěhovalce. Toho se snažil dosáhnout skrze rozsáhlá diplomatická jednání.⁷³

Herzlova koncepce ovšem měla řadu odpůrců. Jedny z hlavních námitek proti jeho představě židovského státu zaznívaly z řad ortodoxie a odmítaly nacionalistické pojetí židovského národa a nekompatibilitu sionismu s učením judaismu (vídeňský vrchní rabín Gudemann).⁷⁴ Další se týkaly Herzlova odsouzení postupné kolonizace (*Hoveve Sion*) a v neposlední řadě se ozývaly nesouhlasné hlasy z okruhu přívrženců kulturního sionismu. Tito se ústy Achada HaAma tázali, co je na Herzlově představě takového státu specificky židovského.⁷⁵

Herzlovým prvotním záměrem bylo otevřít okolo tématu židovského státu diskusi. Postupným vývojem událostí se ovšem dostal do čela celého politického hnutí, které zvláště po konání prvního sionistického kongresu v Basileji r. 1897 a založení *Světové sionistické organizace*, v jejímž čele téhož roku stanul, nabíralo na síle a řady příznivců sionistické idey se rychle rozrůstaly.⁷⁶

---

⁷¹ Laqueur, s. 91.

⁷² Shimoni, s. 94.

⁷³ Laqueur, s. 95, Avineri, s. 95.

⁷⁴ Laqueur, s. 96.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Krupp, s. 43.

Není cílem této práce detailně analyzovat veškerý vývoj událostí, spjatých s osobou Theodora Herzla, tudíž zde budou již jen zmíněny roviny, v nichž bylo jeho působení pro dějiny sionismu zásadní a přelomové.

Přestože Herzlovo diplomatické úsilí nepřineslo za jeho života ovoce, bylo jeho hlavním přínosem na poli sionismu to, že se mu podařilo dostat celou ideu židovského státu v širší povědomí evropských státníků i intelektuálních vrstev, zapojit do diskusí mezinárodní veřejné mínění a získat pro ideu založení židovského státu široké masy východního i západního židovského obyvatelstva.⁷⁷

Herzlovy myšlenky nepatří při konfrontaci s dříve zmíněnými autory k převratným. Je však nesporné, že samotný postup vyjednávání o legálním statusu židovského státu, doprovázený Herzlovou neutuchající aktivitou a zapáleným působením na poli politického sionismu dělají z osoby Theodora Herzla největšího a nejznámějšího propagátora myšlenek sionismu.

Hezl zemřel roku 1904 a po jeho smrti začal v sionistickém hnutí sílit proud, nazývaný praktický sionismus. Zástupci tohoto směru, rekrutující se především z ruského prostředí, prosazovali pokračující postupné osidlování Palestiny a upevňování pozic židovského obyvatelstva v dané oblasti, a to i bez oficiálního posvěcení mocností.⁷⁸

II/4 Kulturní sionismus

Jakousi protiváhou Herzlova politického sionismu, postaveného na vyjednáváních, které měly vést k oficiální podpoře vzniku židovského státu ze strany evropských či asijských vládnoucích mocností (Británie, Turecko, Rusko) a směřujícího k masovému exodu Židů do nově vzniklého státu, je proud, nazývaný sionismus kulturní. Jeho čelním představitelem byl Ašer Ginsberg, známý spíše pod pseudonymem Achad HaAm (jeden z lidí).

Zásadní názory na židovské národní hnutí formuloval ve své eseji *Židovský stát a židovský problém* z roku 1897.⁷⁹ V jeho úvodu souhlasil s Nordauovou⁸⁰ dvojí charakteristikou

---

⁷⁷ Avineri, s. 96nn.

⁷⁸ Laqueur, s. 137.

⁷⁹ Avineri, s. 116-127.

⁸⁰ Max Nordau (1849-1903), novinář, spisovatel, zastánce politického směřování sionismu, spoluzakladatel

židovského problému. Podle něj jsou pro východní židy zásadními překážkami ve svobodném vývoji především faktory ekonomické, tedy existenční. Židovstvo západní se za silného přispění neúspěšné emancipace dostalo do stavu morálního úpadku, a v jejich případě tedy převládají faktory existenciální.⁸¹ Pro obě skupiny má být řešením dané situace příklon k sionistickému hnutí, jež má za cíl ustavení vlastního židovského státu.

HaAm ovšem samotné technické založení židovského státu nevnímal jako dostatečnou odpověď na daný stav. Pro židovstvo západní, které bylo již v tuto chvíli vzdálené od původního duchovního rozměru judaismu, by to sice znamenalo vyřešení problému národní identity - nový stát by se pro ně stal náhradou za nedostatečnou integraci do národní kultury společnosti, v níž žijí – ovšem pozice východních židů byla v mnohém komplikovanější. Nejen, že se nacházeli v situaci, kdy za přispění moderního kulturního vývoje ztratili své původně vymezené prostředí ghetta, kde se mohli duchovně rozvíjet a udržovat si svou identitu, ale nový, čistě technický koncept politického sionismu opomíjel ve své základní podobě akcent duchovních hodnot. A právě na absenci společné kulturní a duchovní identity byla postavena HaAmova kritika Herzlova výlučně politického pojetí židovského státu.

Podle HaAma nebylo nutné zakládat nový samostatný stát, nýbrž primárně vytvořit podmínky, v nichž by mohlo vzkvétat duchovní centrum židovského národa.⁸²

„[judaismus] nepotřebuje nezávislý stát, ale pouze vytvoření takových podmínek ve vlastní zemi, které budou příhodné pro jeho vývoj. Takové židovské osídlení, které postupně poroste, se časem stane centrem národa, v němž najde jeho duch svůj skutečný výraz a rozvine se ve všech aspektech až k nejvyšší dokonalosti, jíž je schopen. Z tohoto centra se pak duch judaismu rozlétne na všechny strany, do všech komunit v diaspoře, vdechne do nich nový život a zachová naši jednotu; a až národní kultura v Palestině dosáhne této úrovně, můžeme si být jisti, že z ní vzejdou takoví muži, kteří dokáží při vhodné příležitosti založit stát, který bude vskutku židovským státem, nejen státem Židů.“⁸³

Světové sionistické organizace. Více viz Avineri, s. 106-115.

⁸¹ Avineri, s. 117.

⁸² Tamtéž, s. 117-119.

⁸³ Avineri, s. 120 – citováno z *The Jewish State and the Jewish Problem*, In: HaAm, Achad: *Nationalism and the Jewish Ethic*, ed. Hans Kohn, New York, 1962, str 78-79.

HaAmova kritika Herzlovy koncepce pramenila z úvah, obávajících se nedostatečnosti národního státu jako podstaty národní existence a přílišného důrazu na vnější, technický rozměr celého Herzlova plánu.

Dalším tématem, kterého se HaAm ve svém díle, a to konkrétně v eseji *Pravda ze Země izraelské* dotýkal, bylo soužití s arabskými obyvateli. Varoval před necitlivým zacházením s místními usedlíky a místy až prorocky předjímal hrozící konflikt.⁸⁴

S HaAmovými myšlenkami a jeho důrazem na etický a kulturní rozměr sionismu se budeme nadále setkávat v přístupu Martina Bubera a jím ovlivněného pražského spolku *Bar Kochba*. Politické ohlasy HaAmova pojetí lze nalézt v uskupení *Demokratická frakce*, které se zformovalo na přelomu století a poprvé proti Herzlově politické koncepci vystoupilo roku 1901 v rámci pátého sionistického kongresu v Basileji.⁸⁵ Mezi jeho přívržence a zakladatele patřili Martin Buber, Berthold Feiwel a Chaim Weizmann, o nichž bude řeč dále.

Hlavní akcent dával program *Demokratické frakce* na kulturní obnovu židovského národa, založenou na rozvoji moderního školství a hebrejštiny. Frakce se stavěla proti definici sionismu na bázi obrany před antisemitismem a důraz kladla na vlastní pozitivní hodnoty a cíle. Jedním z těchto cílů, který energicky propagoval Chaim Weizmann, mělo být založení židovské univerzity v Palestině.⁸⁶

Tento náš exkurz krajinami počátků sionismu uzavřeme zmínkou o proudu sionismu syntetického, jenž v sobě pojímá jak principy židovského národního a kulturního obrození, tak postupné osidlování Izraele a pokračující diplomatická jednání.⁸⁷ Tento přístup, který v průběhu dalších dějin sionismu zaujal jedno z předních míst, zastával mezi jinými například Chaim Weizmann (1874-1952), prezident *Světové sionistické organizace* v letech 1921-1931 a 1935-1946.⁸⁸

---

⁸⁴ Avineri, s. 126.

⁸⁵ Krupp, s. 46.

⁸⁶ Shimoni, s. 283.

⁸⁷ *EJ*, vol. 21, s. 549.

⁸⁸ *EJ*, vol. 20, s. 744.

Syntetický proud, spolu s proudem kulturním, výrazněji nežli proud politický akcentoval potřebu „*Gegenwartsarbeit*“, neboli práce v současnosti – v diaspoře. Ta spočívala v modernizaci hebrejského vzdělávání, zakládání sportovních a jiných spolků (např. *Bar Kochba*, *Makabi*), budování sebevědomí a aktivním podílení se na lokální, regionální i národní politice a společenském životě. Tyto ideje byly do velké míry přítomné i v myšlenkách Martina Bubera, které tolik ovlivnily pražský sionismus (nejen) počátku 20. století.

1. Pražský sionismus

1.1 Počátky pražského sionismu

Počátky pražského sionistického hnutí sahají do raných 90. let 19. století. V této době byla vyšší a střední třída pražského židovského obyvatelstva významnou součástí německých liberálních kruhů a židovští studenti patřili k členům německé *Lese- und Redehalle der deutschen Studenten*.⁸⁹ Česky a asimilačně orientovaní členové židovské komunity byli postupně organizováni v rámci českožidovského hnutí, které vzniklo roku 1876 založením *Spolku českých akademiků-židů (SČAŽ)*.⁹⁰

V situaci, kdy se část německé komunity postupně radikalizovala (odchod německých nacionalistů z pražského *Lese- und Redehalle der deutschen Studenten* - Čtenářského a řečnického spolku německých studentů),⁹¹ vznikl malý studentský spolek *Maccabea*, který se nestavěl ani na českou ani na německou stranu národnostního konfliktu a artikuloval svou příslušnost k židovské národnosti. Zajímavostí je, že mezi její zakládající členy patřili dva ruští studenti pražské univerzity, kteří byli seznámeni s dobovými sionistickými publikacemi, nenesli si jako dědictví afinitu ani k českému ni k německému kulturnímu okruhu a podle Kievala byl také díky tomuto faktu v roce 1893 formulován národnostní rozměr této židovské skupiny.⁹² Vymezila se vůči liberalismu, ortodoxii i asimilaci a definovala sama sebe jako národnostně židovský spolek, postavený na předpokladu, že Židé tvoří samostatnou entitu. V jejich stanovách se dočteme, že měli za cíl *“probuzení a povznesení národní sounáležitosti*

---

⁸⁹ Více o vztazích německé liberální společnosti a Židů viz Cohen, s. 55-70, o vzrůstající se krizi liberalismu pak tamtéž, s. 141-210.

⁹⁰ Stručné dějiny hnutí, jeho vztah k antisemitismu, náboženství, češství a sionismu popsán v článku: SOUKUPOVÁ, B. *Čeští Židé: deziluze jako impuls k vyprofilování sebevědomého českého židovství*. In: SALNER, Peter; SOUKUPOVÁ, Blanka. *Modernizace, identita, stereotyp, konflikt: společnost po Hilsneriádě*. Praha. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze a Ústavem etnologie Slovenské akademie věd v Bratislavě, 2004. 99 s., s. 31-68; o počátcích, profilaci a programu hnutí a také problematice školství také Kieval s. 38-99; dále pak ČAPKOVÁ, Kateřina. *Češi, Němci, Židé? : Národní identita Židů v Čechách 1918-1938*. 1. Praha-Litomyšl: Ladislav Horáček-Paseka, 2005, s. 93-168. Dále jen Čapková.

⁹¹ Kieval, s. 143.

⁹² Tamtéž, s. 145, WEIN, Martin. *Zionism in the Bohemian Lands Before 1918*. In: *Judaica Bohemiae* 43, 2008, s. 122.

všech židovských studentů a péči o národní dějiny a literaturu.”⁹³ *Maccabea*, jejíž činnost se mimo jiné soustřeďovala na výuku hebrejštiny,⁹⁴ ovšem neměla dlouhého trvání a roku 1896 se transformovala ve spolek *Verein der jüdischer Hochschuler in Prag*. S touto změnou také ubývalo nacionalistických akcentů a nově vzniklé seskupení se definovalo spíše za účelem “hájení a podpory etických a materiálních zájmů židovských studentů a péče o židovské dějiny a literaturu.”⁹⁵ V následujících třech letech jeho činnost pomalu utichala.

V této době došlo na poli mezinárodního sionismu k důležitým událostem. V roce 1897 byl v Basileji svolán první sionistický kongres a následně v nedaleké Vídni začala sídlit *Světová sionistická organizace*.⁹⁶ V českém prostředí propukly lidové bouře, jež měly svůj původ v Badeniho jazykových zákonech, a jejichž součástí byly útoky na židovské obchody a domácnosti.⁹⁷ Kieval dává tyto dvě události do souvislosti a upozorňuje, že sionistické hnutí ve Vídni zaměřovalo od roku 1897 svoji pozornost také na české země.⁹⁸ Pravdou je, že Theodor Herzl⁹⁹ apeloval v jednom ze svých článků *Die Jagd in Böhmen*, který vyšel 5. 11. 1897 v časopise *Die Welt*,¹⁰⁰ na české Židy, aby se nenechávali zatáhnout do národnostních šarvátek mezi Čechy a Němci.¹⁰¹

První česká pobočka *Světové sionistické organizace – Jüdische Volksverein Zion* – byla v Praze založena roku 1899. U jejího zrodu stáli dva bývalí členové *SČAŽ* – Filip Lehenhart a Karl Rezek. K členům *Sionu* patřili především malí obchodníci a úředníci, kupci, řemeslníci a majitelé malých krámků, podle Kievala zklamaní rozpačitou a vyhýbavou reakcí českožidovských kruhů na protizidovské nepokoje předchozích let.¹⁰² V několika prvních

⁹³ Statuten des Vereines *Studentsverein Maccabea*. – citováno dle Čapková, s. 180.

⁹⁴ Jeden z ruských zakladatelů – Israel Aronowitsch – ovládal hebrejštinu natolik plynně, že založil klub *Hebräische Propaganda*, kde se mluvilo pouze hebrejsky. Na jeho jazykové aktivity navazuje v následujících letech také Hugo Bergmann. Kieval, s. 144.

⁹⁵ Statuten des Vereines *Verein der jüdischer Hochschuler in Prag*. – citováno dle Čapková, s. 180.

⁹⁶ Kieval, s. 146.

⁹⁷ Více viz Cohen, s. 180nn.

⁹⁸ Kieval, s. 146.

⁹⁹ Pod pseudonymem Benjamin Seff.

¹⁰⁰ *Die Welt*, Zentralorgan der Zionistischen Bewegung (1897 – 1914), 5. 11. 1897, s. 1, 2. dostupné z: <<http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/cm/periodical/titleinfo/3381937>>.

¹⁰¹ Kieval, s. 146. Další reakce na situaci v Čechách viz tamtéž, s. 146, 147.

¹⁰² K radikalizaci českého (ale i německého) politického života a reakci českožidovských kruhů viz Kieval, s. 100-128. Dále také článek HAVRÁNEK, Jan: *Politická atmosféra devadesátých let 19. století v Čechách*. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999*. Praha, Židovské muzeum 1999, s. 24-30.

měsících dosáhl počet členů 600. Svou oblibu si spolek získával mezi Židy z venkova a malých měst a jedním z prvních počínů spolku bylo vytvoření lidové záložny, která přerozdělovala zdroje z rezerv nouzových fondů mezi obchodníky ohrožené finančním krachem.¹⁰³

1.2 Bar Kochba

Z řad česky hovořících židovských studentů pražské univerzity se rekrutovala skupina, která se téhož roku - 1899 - zásadně zasloužila o revizi a následnou proměnu původního spolku *Verein der jüdischer Hochschuler in Prag* v seskupení s dvojjazyčným názvem *Bar Kochba, Verein der jüdischer Hochschuler in Prag / Spolek židovských akademiků v Praze*,¹⁰⁴ otevřeně demonstrující podporu sionistickému hnutí.¹⁰⁵ V jeho stanovách najdeme, že pokud by mělo plenární zasedání rozhodnout změnit účel spolku na jiný, než nacionálně židovský, následovalo by jeho rozpuštění.¹⁰⁶

Čapková ve své práci zmiňuje zajímavost českého sionismu – totiž fakt, že se jeho přívrženci často rekrutovali z prostředí českožidovského hnutí. Kieval se omezuje na uvedení několika příkladů “zběhnutí”.¹⁰⁷ Martin Wein se ve svém článku tomuto tématu nevěnuje a zde jej také pomíjíme. Současná úroveň bádání o kořenech pražského sionismu nám nedovoluje takovéto závěry činit. Jako zajímavější se jeví fakt, že spolek *Bar Kochba* byl v době svého předválečného fungování podporován starší generací otců jeho členů

---

¹⁰³ Kieval, s. 148, 151, Čapková, s. 89, 189, Wein s. 124, čerpají z *Prag ve Jerušalajim* a Bormanovy disertační práce.

¹⁰⁴ Název *Bar Kochba* v této práci užíváme v ženském rodě, přestože původní hebrejský význam sousloví (syn hvězdy) je maskulinní. Detailní informace o proměně spolku nacházíme v nekrologu Artura Bergmanna – viz poznámka 126 této práce. “Valná hromada původního spolku se konala dne 9. června 1899 a bylo zde celkem 8 přítomných. Bylo rozhodnuto spolek začátkem zimního semestru rozpustit. Pod vlivem sionismu byl však 18. listopadu téhož roku přijat návrh na konverzi společenství v židovsky-nacionální a 5. prosince 1899 byl přijat název *Bar Kochba*. Od nynějška měl přijímat i české studenty univerzity. Význam osoby Arthura Bergmanna pro nově vzniklý spolek spočíval mimo jiné v jeho dobré znalosti češtiny, která mu umožňovala navazovat kontakty s českými židovskými studenty univerzity.” Citováno z: <[http://www.jewishgen.org/austriaczech/hugo.html#\[4\]](http://www.jewishgen.org/austriaczech/hugo.html#[4])>, překlad z angličtiny autorka diplomové práce.

¹⁰⁵ Kieval, s. 148, Wein, s. 128.

¹⁰⁶ Statuten des Vereines *Bar Kochba, Verein jüd. Hochschuler in Prag*. – citováno dle Čapková, s. 180.

¹⁰⁷ Čapková, s. 180, Kieval, s. 150

– např. právníkem Dr. Theodorem Weltschem, otcem Roberta Weltsche apod.¹⁰⁸ Pravdou zůstává, že členové *Bar Kochby* se spolkem *Sion* nadále spolupracovali, a to i ve městech mimo Prahu,¹⁰⁹ a že můžeme zaznamenat přechod některých významných osobností původně českožidovského hnutí do řad spolků sionistických.¹¹⁰

Na tomto místě bychom rádi upozornili na práce Dimitry Shumskeho, který se ve své dizertační práci a následné sérii článků zabývá identitou pražských Židů.¹¹¹ Shumsky pojmenovává dosavadní bádání na tomto poli jako příliš ovlivněné vnímáním politicky a nacionálně orientované dichotomie mezi českým a německým táborem¹¹² a upozorňuje na specifickou pozici příslušníků pražské židovské komunity. Tvrdí, že politická oddělenost českého a německého prostředí neobstojí při bližším pohledu na každodenní život. Ve svém díle se zaměřuje na pojmenování bilingvismu pražských Židů, který má své kořeny ve smíšeném sousedství a realitě života v multietnické Praze konce 19. století. Ohrazuje se proti tezi, že židovský nacionalismus vznikl z neúspěšných asimilačních a akulturačních tendencí a vyzdvihuje pozitivní vliv pražského multikulturalismu na formování svébytné židovské identity.¹¹³ Na základě informací o realitě významných postav pražského sionistického hnutí – Hugo Bergmanna,¹¹⁴ Hanse Kohna,¹¹⁵ Roberta Weltsche¹¹⁶ a Maxe

¹⁰⁸ Viz TRAMER, Hans. *Prague – City of Three Peoples*. In: *Leo Baeck Yearbook*, 1964/9, s. 317.

¹⁰⁹ Viz článek v týdeníku *Die Welt* z 8. 5. 1903, zaznamenávající následující událost: *Plzeň. Židovský lidový spolek „Sion“ pořádal 25. minulého měsíce [pozn. překladatele: min. měsíc = únor 1903] za spoluúčasti pražského spolku židovských vysokoškoláků „Bar-Kochba“ večer pro dámy. Přednáškový večer měl tak vysokou návštěvnost, že dokonce nestačila kapacita salonu v Hotelu Waldeck [pozn. překladatele: dnes hotel Slovian]. Nejprve měl obsáhlý proslov o sionistickém hnutí pan kandidát práv Gütig, po něm mluvil pan kandidát filozofie Bergmann o židovské kultuře. Díky důkladnému provedení obou přednášek následoval po každé z nich zasloužený aplaus. Členové spolku „Bar-Kochba“ přednášeli poté básně moderních židovských básníků, které na posluchače silně zapůsobily. Za zpěvu studentských písní a při příjemném hovoru ubíhaly hodiny kvapem k půlnoci, až předseda pan Massarek vyjádřil zasloužené vřelé díky pražským hostům a za živého potlesku započal celou řadu přípitků. Poté následovala návštěva hostince, ve kterém se hosté družili až do druhé hodiny ranní. Přítomní opouštěli sál navýsost spokojeni s průběhem večera. Členové mladého spolku mohou být spokojeni s dosaženými úspěchy.* Dostupné z: <<http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/cm/periodical/titleinfo/3332182>>, překlad: Tomáš Fridrich.

¹¹⁰ Příkladem budiž Ludvík Singer (1876-1931), který se již jako vysokoškolský student podílel na činnosti SČAŽ a který se r. 1910 stal předsedou sionistického okresního výboru, roku 1918 spoluzaložil *Národní radu židovskou*, rok poté se účastnil pařížské mírové konference, jako předseda židovské strany zasedal v pražské městské radě a krátce působil i v československém parlamentu. Viz Kieval, s. 151.

¹¹¹ Viz poznámka č. 19 této práce.

¹¹² Viz článek: SHUMSKY, Dimitry. *Czechs, Germans, Arabs, Jews: Franz Kafka's „Jackals and Arabs“ Between Bohemia and Palestine*. In: *AJS Review*. 2009, s. 76.

¹¹³ Viz článek *Introducing Intellectual and Political History to the History of Everyday Life*, s. 52.

¹¹⁴ Více online viz: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Bergmann_Hugo>, Kieval, s. 152-155.

¹¹⁵ Více online viz: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Kohn_Hans>.

Broda¹¹⁷ ukazuje, že pražský sionismus ve své podstatě vychází z bojkotu nacionalisticky polarizované česko-německé reality. Nazývá jej prostorem pro vlastní pozitivní vymezení židovské identity, která neodvrhuje kvality ostatních kultur,¹¹⁸ nýbrž se zaměřuje na kořeny a zdroje kultury vlastní a ve svém důsledku přispívá ke všeobecnému respektu ve společnosti.¹¹⁹ Vyjádřeno slovy Maxe Broda: *“Tento druh dialektického vztahu jsem nazýval právě láskou na distanc; její kýžený rezultat měl být svazek všech lidí, svazek, který by nezastíral rozdílnosti a odlišnosti jednotlivých národů, ale v chápavé lásce je překlenoval, a jemuž jsem říkal “nacionální humanismus”.*¹²⁰

K Shumského tezí se kladně vyjadřuje Martin J. Wein a doplňuje je otázkou nejen národnostní, ale i náboženské plurality pražského židovstva konce 19. století.¹²¹

Se vznikem *Bar Kochby* se těžiště sionistických aktivit přesunulo na půdu pražského studentského života. Spolek se stal pulsujícím centrem předválečných sionistických aktivit a z jeho řad pocházejí mnohé význačné osobnosti, které se v následujících letech zapsaly do dějin jak českého, tak světového sionistického hnutí.¹²²

Kieval rozděluje období aktivity spolu mezi léty 1901 a 1914 do třech hlavních fází.¹²³ V první fázi – mezi léty 1901 a 1905 – měl stát v čele spolku Hugo Bergmann, Kafkův spolužák z gymnázia. Pod jeho vedením se formovala a vznikala blízkost spolku ke kulturnímu proudu sionismu.

Druhou fází nazývá fází politickou, v jejímž průběhu se od *Bar Kochby* odpojil aktivisticky zaměřený spolek *Barissa*, byl založen list *Selbstwehr* a pražský sionismus procházel obdobím, kdy se od kulturně orientovaného středu oddělila jeho politicky zaměřená odnož.

---

¹¹⁶ Více online viz: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Weltsch_Robert>.

¹¹⁷ Více online viz: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Brod_Max>.

¹¹⁸ Viz Shumského rozbor Bergmannových článků v dobových periodikách, *Czechs, Germans, Arabs, Jews*, s. 85.

¹¹⁹ *Introducing Intellectual and Political History to the History of Everyday Life*, s. 56.

¹²⁰ BROD, Max. *Život plný bojů*. 1. Praha: Mladá Fronta, 1966, s. 49.

¹²¹ WEIN, Martin J. *A response to Dmitri Shumsky's Concept of Czecho-German Jews*. Online dostupné z: <<http://www.mjwein.net/publications/P-ChristianJews-Eng.pdf>>.

¹²² Kieval s. 151. Mezi osobnosti, které prošly spolkem *Bar Kochba*, patří například: Hugo Bergmann, Hans Kohn či Robert Weltsch. Více o osudech jednotlivých členů hnutí viz Kieval, s. 254-256.

¹²³ Kieval, s. 152nn.

Třetí a poslední fázi předválečných dějin spolku ohraničuje Kieval rokem 1909, kdy na pozvání vedení spolku vystoupil v Praze se svou první přednáškou o židovství Martin Buber. Jako její vrchol vnímá publikaci sbírky *Vom Judentum*,¹²⁴ kterou nazývá “duchovním klenotem pražského sionismu.”¹²⁵

1.2.1 Hugo Bergmann a fáze kulturní

Hugo Bergmann pocházel z první generace pražských Židů - kořeny jeho rodičů sahají na český venkov. Tam také mladý Hugo trávil prázdniny a získal základní povědomí o tradičních aspektech judaismu.¹²⁶ Bergmannovi patřili mezi sekulární rodiny, které se v Praze pohybovaly v německy mluvícím prostředí. Oba Hugovi rodiče (Sigmund a Johana), stejně jako jeho starší bratr Artur, který stál u zrodu *Bar Kochby*, se živě účastnili aktivit sionistického hnutí.¹²⁷ Bergmannův strýc z otcovy strany Adolf, pardubický právník, byl také sionistou a jeho články nalezneme v letech 1902 a 1903 v časopise *Die Welt*.¹²⁸ Mladý Hugo měl k sionismu blízko již jako student staroměstského gymnázia a v roce svého nástupu na pražskou univerzitu – 1901 – se stal, stejně jako jeho bratr Artur, členem spolku *Bar Kochba*. Dva roky nato byl zvolen jeho předsedou.¹²⁹

---

¹²⁴ *Vom Judentum: Ein Sammelbuch*. Leipzig, 1914.

Online dostupné z: <<http://archive.org/stream/vomjudentumeinsa00barkuoft#page/n5/mode/2up>>.

¹²⁵ Kieval, s. 152.

¹²⁶ Bergmann zachytil své vzpomínky pro článek v periodiku HADOAR, New York, October 17, 1969. Online dostupné z: <<http://www.jewishgen.org/austriaczech/hugo.html#Hugo>>. Na téže webové adrese je k dispozici do angličtiny přeložený dopis Bergmannovy matky ze 4. 1. 1930, ve kterém vzpomíná na své předky, dětství, mládí prožité u Příbrami, pracovní zkušenost ve Vídni i první léta v Praze. Dále zde najdeme nekrolog Artura Bergmanna, obsahující informace o Bergmannově strýci a vzniku spolku *Bar Kochba* a proslov Leo Hermannna k Bergmannovým 60. narozeninám.

¹²⁷ Viz nekrolog A. Bergmanna výše.

¹²⁸ *Die Welt*, Zentralorgan der Zionistischen Bewegung (1897 – 1914), 9. 5. 1902, s. 2-4.

Dostupné z: <<http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/cm/periodical/pageview/3321004>>, 6. 11. 1903, s. 1-2.

Dostupné z: <<http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/cm/periodical/pageview/3338563>>.

¹²⁹ Kieval, s. 152. Zde se Kieval dopouští mírné nepřesnosti, protože uvádí, že Bergmann stál v čele spolku od roku 1901. Předsedou se však stal až v roce 1903. Informace o předsednictví spolku nalezneme v oznámeních, uveřejňovaných v týdeníku *Die Welt* mezi 23. 11. 1900 a 6. 3. 1903. Z nich, a také z výročních zpráv *Bar Kochby*, které se v digitalizované podobě nacházejí ve složce *Personal Papers, undated, 1833-1993* archivu Roberta Weltsche v Leo Baeck Institutu (Online dostupné z: <<http://www.lbi.org/digibaeck/results/?qtype=pid&term=300413>>), můžeme dovodit pořadí předsedů *Bar Kochby* tak, jak je uvedené v příloze č. 1 této práce.

Svůj vztah k sionismu se pokusil Bergmann zachytit v jednom z dopisů, který roku 1902 napsal Franzi Kafkovi. Zaznívá se v něm následující:

“Dlouho jsem hledal (...) a neměl sílu stát sám, jako ty. Nemyslím, že by důvodem, proč jsem se stal sionistou, byla lítost. Můj Sion je z velké části sobecký. Cítím, že bych rád létal, rád bych tvořil, ale nemohu. Nedostává se mi síl. A zároveň však cítím, že za jiných okolností bych měl síly dostatek, že schopnost samotná mě neopustila. Jen mi chybí síl. (...) Možná se nám znovu podaří tuto slabost překonat, znovu se pevně postavit na vlastní nohy, na vlastní zem, namísto toho, abychom se dál neukotveně kymáceli jako rákos ve větru. Možná, možná i já znovu naleznu svou sílu. Někdy mám pocit, že bych byl schopen létat, ale síly se mi nedostává a má křídla jsou zchromlá. Rád bych jednou stál na naší vlastní zemi, zbavil se pocitu vykořenění. Poté by se mi má síla možná vrátila.”¹³⁰

Pro plné pochopení Bergmannových slov je třeba si uvědomit, že slabost, kterou pojmenovává, pramení z absence ukotvení. Oním rákosem ve větru může mít bezesporu na mysli své vnímání postavení židovské komunity v tehdejší společnosti. Ani Češi, ani Němci. Právě v budování vlastní identity, realizovaném v rámci sionistického spolku *Bar Kochba*, spočívá první krok ke konečnému stanutí na vlastních nohou, na vlastní zemi (Palestině). Potřebnou sílu čerpá ze společenství. Společenství stejně uvažujících lidí, kteří svou prací staví základy národního povědomí, které je ukotveno v reflexi bohatství dějin, jazyka i duchovního odkazu judaismu.

Pod Bergmannovým vedením se začala náplň činnosti spolku *Bar Kochba* orientovat na aktivity, jež bychom mohli nazvat “kulturní obrodou” v praxi.¹³¹ Ať jde o kurzy hebrejštiny (a později i jidiš), přednášky o židovské historii či dějinách sionismu, vším byla prodchnutá myšlenka reálného znovuoživení kulturních hodnot, spjatých s židovskou národností.¹³² Jedním z rozměrů tohoto směřování byl například fakt, že členové vedení spolku museli

---

¹³⁰ Citováno dle: Spector, s. 136, překlad autorka diplomové práce.

¹³¹ Kieval, s. 154.

¹³² Bergmann se dokonce v létě roku 1903 vydal do Haliče, aby se osobně přiblížil stále žitému židovství. Strávil zde nějaký čas u rabína obce Czortków a setkal se se studentskými sionistickými spolky. Více viz: Kieval, s. 175, dále také TRAMER, Hans. *Prague – City of Three Peoples*, s. 316.

skládat zkoušku z židovské historie a mezi tehdejšími sionisty byla živá teze o tom, že student – sionista, který neumí hebrejsky je protimluv.¹³³

Mezi hlavní inspirátory ideového směřování spolku *Bar Kochba* patřili v období Bergmannova předsednictví Achad HaAm,¹³⁴ Nathan Birnbaum,¹³⁵ Berthold Feiwel¹³⁶ a v neposlední řadě Martin Buber.¹³⁷ V souvislosti s myšlenkovým okruhem výše zmíněných osobností světového sionistického hnutí je třeba pojmenovat přístup *Bar Kochby* k myšlence sionismu. Ten stále vychází z Herzlova hesla, které přednesl na prvním sionistickém kongresu: „*Sionismus představuje návrat k židovství ještě před návratem do židovské země.*”,¹³⁸ nicméně od Herzlova politického pojetí se spolek odvrací. Pro jeho členy bylo hlavním smyslem vnitřní obrácení ke kulturním hodnotám judaismu, duchovní znovuzrození a znovunabytí vlastní identity skrze praktické studium jazyka a dějin. Největší důraz byl v prvé řadě kladen na jednotlivce a jeho osobní přístup, cílem pak bylo oživení kulturní roviny a obroda židovského národa.¹³⁹ Ve vzpomínkách jednoho z bývalých členů spolku zaznívá:

„*V té době vzniklo společenství, které si dávalo tu práci, aby rozšiřovalo ideu judaismu, života a budoucnosti. (...) Uskutečňování židovského života nemělo funkci vnějšího programu, ale zdůrazňovalo, aby každý jeho člen přijal židovskou kulturu sám pro sebe za svou.*”¹⁴⁰

Když Berthold Feiwel představil roku 1901 ve Vídni na konferenci rakouských sionistů koncepci „*Gegenwartsarbeit*” (práce v přítomnosti), byli mezi posluchači mimo jiné

---

¹³³ Kieval, s. 155.

¹³⁴ Více viz kapitola *Kulturní sionismus*.

¹³⁵ Natan Birnbaum (1864-1937), myslitel, spisovatel a novinář, který jako první použil v moderním kontextu termín sionismus, zastánce kulturního proudu, propagátor jidiš, zakladatel a editor periodika *Selbst-emanzipation* (více viz Laqueur, s. 80-81).

¹³⁶ Berthold Feiwel (1875-1937), průkopník sionismu na Moravě, spolupracovník T. Herzla, člen redakce *Die Welt*, spoluzakladatel *Demokratické frakce*, spolu s Buberem též nakladatelství *Jüdische Verlag* (více Čapková, s. 179, *EJ* vol 6, str. 774).

¹³⁷ Více o kontaktech Buber a *Bar Kochby* v kapitole *Buber a Praha*.

¹³⁸ Citace dle: Kieval, s. 155.

¹³⁹ Kieval, s. 155.

¹⁴⁰ Citace dle: Spector, s. 138, překlad autorka diplomové práce.

i Bergmannovi rodiče a bratr. Vedoucím principem tohoto přístupu, kterým byla činnost *Bar Kochby* pod Bergmannovým vlivem prodchnuta, bylo oživení povědomí o židovské kultuře a historii v podmínkách diaspory, jako prvního stadia sionistické revoluce.¹⁴¹

Pokud bychom tedy chtěli *Bar Kochbu* zasadit do širšího okruhu sionismu, její místo by bylo po boku *Demokratické frakce*, kterou velký inspirátor *Bar Kochby* - Berthold Feiweil – roku 1901 spolu s Buberem a Weizmannem spoluzakládal.¹⁴² Před Herzlovým politickým rozměrem sionismu byla od prvních let činnosti spolku dáována přednost jeho spirituální náplni s důrazem na praktickou realizaci kulturního sionismu v diaspoře.¹⁴³ Herzlův význam a působení je z úhlu kulturních sionistů hodnocen ve dvou článcích, které vyšly roku 1929 ve společném vydání v brožuře *Theodor Herzl and We*.¹⁴⁴ Publikace obsahuje článek Martina Bubera *Theodor Herzl and History*, publikovaný původně roku 1904 v časopise *Ost und West* a článek Roberta Weltsche *Theodor Herzl and We*, který byl již součástí výše zmíněného sborníku *Von Judentum* z roku 1914. Buberově hodnocení přínosu a důležitosti vedoucí osobnosti světového sionistického hnutí bude věnován prostor na nadcházejících stránkách práce.

1.2.2 Odštěpení Barissii a fáze druhá

V době Bergmannova předsednictví se mezi členy *Bar Kochby* začaly ozývat hlasy, volající po explicitnějším vnějším vymezení a výraznější veřejné aktivitě spolku. Po vzoru německých skupin žádali někteří členové možnost “nosit barvy” - tedy opticky se vymezit a stát se jakýmsi semknutým oddílem, který by byl “bojovnou jednotkou proti německo-českému liberalismu” a rekrutoval by z řad asimilovaných Židů nové přívržence sionismu.¹⁴⁵ Na nátlak vedení *Bar Kochby* kýžená frakce nevznikla a v důsledku toho roku 1903 část členů

---

¹⁴¹ BRUCE, Iris. *Kafka and cultural zionism: dates in Palestine*. Madison: The University of Wisconsin Press, 2007. xvii, 262 s. *Studies in German jewish cultural history and literature*, s. 21.

¹⁴² Více viz kapitola *Kulturní sionismus*, Kieval, s. 156.

¹⁴³ Spector, s. 139.

¹⁴⁴ BUBER, Martin, WELTSCH, Robert: *Theodor Herzl and We*. Zionist Labor Party "Hitachduth" of America, 1929. 28 s.

¹⁴⁵ Kieval, s. 175, 176.

Bar Kochby ze spolku vystoupila a založila nové uskupení s názvem *Barissia*.¹⁴⁶ Pojmenování rozdílnosti obou skupin můžeme čerpat ze vzpomínek Bergmannova přívržence:

*“Barissia, jež si vědomě přivlastnila cizí podobu, bojovala “vnější” bitvu proti asimilaci, s cílem si snadněji získat židovskou společnost. Bar Kochba naopak hledala cestu “do nitra” - zaobírala se otázkou židovství. Na jedné straně bitva o židovskou společnost, jež má být vyhrána ve prospěch sionismu, na straně druhé vnitřní boj za židovskou spiritualitu.”*¹⁴⁷

V rozdílu mezi prioritami *Bar Kochby* a *Barissii* můžeme také spatřovat paralelu k odlišnostem pojetí kulturního a politického sionismu. První zmíněné je postaveno na potřebě vnitřního obrácení ke kořenům židovské identity, kdežto druhé reaguje z převážné části na vnější situaci a postavení evropského židovstva. Důvody ostrého odmítnutí vnějškově nacionalisticky orientované *Barissii* jsou zároveň pochopitelné, pokud se seznámíme se Shumskeho tezemi, které se týkají motivace vzniku pražského sionismu.¹⁴⁸

Příslušníci *Barissii* úplně neopomínali kulturně-vzdělávací rozměr svého uskupení a na počátku roku 1907 začali vydávat první sionistický týdeník *Selbstwehr* (Sebeobrana), v jehož názvu se odráží i další rozměr profilace celého spolku – tedy důraznější sebeobrana před antisemitismem, vzdor asimilačním tendencím a akční a vnější propagace sionismu.¹⁴⁹ Po prvních letech fungování listu, který založil Franz Steiner a jehož přispěvatelé se rekrutovali z členů či sympatizantů odštěpeného hnutí, ovšem v roce 1910 přebral redakci listu Leo Herrmann z *Bar Kochby* a *Selbstwehr* se tak dostal pod vliv kulturních sionistů.¹⁵⁰

Přes nepominutelnou rivalitu mezi oběma tábory pražského sionismu, pramenící z odlišného přístupu k židovským národnostním otázkám, se podařilo roku 1908 načas vyhlásit smír, který trval dostatečně dlouho na to, aby byla ustanovena centrální organizace pro nacionalisticky orientované židovské studenty – *Lese- und Redehalle der jüdische*

---

¹⁴⁶ Wein, s. 130. Odlišnost spolku také argumentuje původem zakladatele, který pocházel z Berlína.

¹⁴⁷ Citováno dle: Spector, s. 140, překlad autorka diplomové práce.

¹⁴⁸ Viz kapitola *Bar Kochba*.

¹⁴⁹ Více viz Kieval, s. 180-187.

¹⁵⁰ Tramer, s. 319, Čapková, s. 189, Kieval, s. 191.

Hochschüler in Prag. Ta se měla stát protipólem liberální německé *Lese- und Redehalle* a sloužit jako centrum veškerých studentských sionistických aktivit a iniciativ v Praze.¹⁵¹ Roku 1910 se do jejích řad přidala i první česká odnož studentského sionismu – *Spolek židovských akademiků Theodor Herzl*, založený roku 1909.¹⁵² Mezi ním a *Bar Kochbou* fungovala od jeho vzniku kooperace a po 1. světové válce zaujímal tento spolek významné postavení na poli studentského sionismu v nově vzniklém Československu.¹⁵³

Vedle výše zmíněných sionistických organizací a spolků je třeba pro úplnost na závěr uvést výčet dalších rozměrů světa kulturního sionismu v Praze před vypuknutím 1. světové války. Byly jimi – kromě již zmíněného *Jüdischer Volksverein Zion* (Židovský spolek Sion) – ženské spolky *Jüdischer Frauenverein* (Židovský ženský spolek) a sionistický spolek paní a dívek *Mädchenklub*. Mezi členkami druhého zmíněného bylo mnoho matek a manželek členů *Bar Kochby*. Ti se také významně podíleli na náplni přednášek spolku. Z iniciativy *Bar Kochby* vznikl i spolek pro středoškolskou mládež *Hašachar* (červánky) a její členové stáli u zrodu *Židovského spolku pro zpěv a hudbu v Praze/Jüdischer Gesangs- und Musikverein in Prag*.¹⁵⁴ V roce 1912 dále *Bar Kochba* otevřela pražskou pobočku spolku *Blau-Weiss*, mládežnického hnutí, jehož členové se rekrutovali z mladých mužů – nestudentů, podporujících ideu sionismu.¹⁵⁵

V úvodu této kapitoly jsme zmínili Kievalovo rozdělení dějin spolku *Bar Kochba* do třech období. Tím třetím jsou roky, spjaté se sérií přednášek Martina Bubera, které v Praze pro *Bar Kochbu* proslovil. Okolnosti a podrobnosti, týkající se tohoto období a přednášek samých jsou uvedeny v jedné z následujících podkapitol, jež pojednává o Martinu Buberovi a jeho kontaktech s pražským prostředím.

---

¹⁵¹ Kieval, s. 178.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Čapková, s. 182.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 191, 192.

¹⁵⁵ Wein, s. 130.

1.3 Martin Buber

1.3.1 Mladá léta a první kontakty se sionismem

Martin Buber se narodil 8. února roku 1878 ve Vídni Karlu a Elise Buberovým. Manželství rodičů se záhy rozpadlo, a když byly malému Martinovi tři roky, byl poslán ke svým prarodičům – Salomonu a Adele, kteří žili nedaleko haličského Lvova.¹⁵⁶ Buberovi prarodiče zaujímali po celé jeho dětství uprázdněné místo rodičů a zároveň učitelů. Nebyl poslán do školy až do svých deseti let, a na jeho výchovu měl vliv jednak Salomon – vážený obchodník, učenec a talmudista, a také Adele, za jejíhož přičinění se mu dostávalo lekcí humanisticky orientovaných soukromých učitelů, kladoucích zvláštní důraz na studium cizích jazyků.

Mladý Buber navštěvoval polské gymnázium Franze Josefa ve Lvově¹⁵⁷ a vysokoškolská studia započal roku 1896 na vídeňské univerzitě, kde se orientoval na literaturu, dějiny umění a filosofii.¹⁵⁸ Z Vídně se přesunul do Lipska, roku 1899 do Curychu, kde se setkal s Paulou Winklerovou, svou budoucí manželkou, a dále do Berlína. Již za svého působení v Lipsku mezi léty 1897 a 1898 se poprvé setkal se sionismem a v zimním semestru 1898/1899 zde spoluzaložil místní unii židovských studentů, jíž se záhy stal prezidentem.¹⁵⁹ V roce 1899 byl Buber delegátem třetího sionistického kongresu, kde přednesl příspěvek na téma propagandy. Ovlivněn myšlenkami Achada HaAma v něm oproti programu propagandy zdůrazňoval význam vzdělávání. Pojem vzdělávání má u Bubera jen málo společného s tradičními chedery. Namísto toho je úzce propojen s židovskou kulturou a uměním. Vzdělávání by podle něj mělo být realizováno například skrze umělecká díla či divadelní představení.¹⁶⁰

Buberův vztah k sionismu se podle Friedmana vyznačoval jednak nadšením, s nímž se vrhl

---

¹⁵⁶ Friedman, s. 4nn.

¹⁵⁷ WEHR, Gerhard. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995., s. 16nn.

¹⁵⁸ Friedman, s. 22.

¹⁵⁹ Mendes-Flohr, s. 181, Friedman, s. 38.

¹⁶⁰ Schmidt s. 56, 57, *EJ*, vol. 4, s. 231. Blíže k Buberovu přístupu ke vzdělávání viz Buberův článek *Jewish Studies*. In: BUBER, Martin; SCHMIDT, Gilya Gerda. *The First Buber: Youthful Zionist Writings of Martin Buber*. 1. Syracuse University Press, 1999, s. 34.

do práce a společenských aktivit, na straně druhé však byla Buberova představa o směřování tohoto hnutí poněkud odlišná od rétoriky politických sionistů.¹⁶¹ Buber vnímal sionismus jako prostředek pro proces vnitřní obrody, a proto se ve své činnosti zaměřoval především na kulturní a duchovní rozměr celé idey.¹⁶² V praxi to pak znamenalo, že v zimě 1900/1901 v Berlíně v rámci *Sionistické unie* založil sekci pro židovské umění a vzdělanost a skrze své působení se zasazoval o širší a hlubší pojmání sionismu jako kulturně-společenskotvorného hnutí, s jednotícím potenciálem pro východní i západní skupiny židovstva.¹⁶³ Kořeny tohoto přístupu můžeme podle Friedmana hledat jednak v Buberově mládí, kdy tradiční rozměr judaismu pod vlivem zbožného dědečka bezesporu hrál silnou jednotící úlohu, a dále pak v raných studentských letech, jež prožil v emancipovaném prostředí a pro které bylo téma hledání identity více než specifické.

Mezi Buberovy úspěchy na poli propagace kulturního proudu sionismu patří jeho projev na pátém sionistickém kongresu v Basileji roku 1901, kde po boku *Demokratické frakce* veřejně hájil spirituální rozměr a směřování celého hnutí.¹⁶⁴ Vystoupení se sice neobešlo bez vlny protestu z politických a ortodoxních kruhů, nicméně za nesporný úspěch lze počítat přijetí rezoluce kulturní komise, jež obsahuje mimo jiné návrh na založení židovské univerzity – zárodku budoucí Hebrejské univerzity v Jeruzalémě.¹⁶⁵ Články, vztahující se k pátému kongresu nalezneme v antologii *The First Buber* Gilyi G. Schmidt.¹⁶⁶

Roku 1902 založila *Demokratická frakce* nakladatelství *Jüdische Verlag*, jehož se Buber stal editorem, a které se soustředovalo na vydávání kulturně orientované židovské literatury. Podle Friedmana byla tato činnost Buberem samotným vnímána jednak jako příspěvek k praktické realizaci kulturního rozměru sionismu, ale zároveň také jako útok

---

¹⁶¹ Friedman, s. 41.

¹⁶² Více o kořenech Buberova duchovního pojetí židovského nacionalismu viz Mendes-Flohr, kapitola 7 – *Nationalism as Spiritual Sensibility: The Philosophical Suppositions of Buber's Hebrew Humanism*, s. 181-193.

¹⁶³ *The First Buber*, s. xii, Friedman, s. 54.

¹⁶⁴ Schmidt, s. 58nn.

¹⁶⁵ Více viz Friedman, s. 56, Schmidt, s. 59, 60.

¹⁶⁶ BUBER, Martin; SCHMIDT, Gilya Gerda. *The First Buber: Youthful Zionist Writings of Martin Buber*. 1. Syracuse University Press, 1999, s. 88.

na čistě politické směřování hnutí.¹⁶⁷ Hans Kohn jde ve svém hodnocení přínosu nakladatelství a okruhu lidí, kteří se kolem *Jüdische Verlag* pohybovali, ještě dále. Podle něj měla právě jejich činnost ohromný podíl na udržení, rozvoji a rozkvětu sionismu v německy mluvících zemích v době, kdy po Herzlově smrti postupně začínalo být zřejmé, že diplomatická jednání a čistě politické směřování sionismu neponesou ovoce.¹⁶⁸

Raná léta Buberova angažmá na poli sionismu se nesla ve znamení kooperace s Herzlem (ten mu roku 1901 nabídl editorskou pozici v týdeníku *Die Welt* – centrálním listu sionistické strany, kterou Buber přijal),¹⁶⁹ nicméně postupem času bylo stále jasnější, že Herzlovo a Buberovo pojetí sionismu se od sebe vzdalují. Zásadním rozdílem v přístupu obou bylo vnímání důvodů potřebnosti sionismu. Pro Herzla jím bylo *vnější* ohrožení židovské populace v Evropě a Rusku (pogromy, antisemitismus), kdežto Buber zdůrazňoval hrozbu *vnitřní*. Ta podle něj spočívala ve spirituálním vakuu a odcizení se kulturním hodnotám judaismu. Za největší nebezpečí tak považoval rozměr existenciální, kdežto Herzl vycházel z krize existenční.¹⁷⁰ Po pátém sionistickém kongresu Buber ukončil své angažmá v časopise *Die Welt* a jeho články následně vycházely mimo jiné v brněnském *Jüdische Volksstimme*.¹⁷¹

Absolutní odklon Bubera od Herzlova politického proudu sionismu byl spjat s událostmi, jež doprovázely vydání Herzlovy knihy *Altneuland*,¹⁷² při nichž došlo k roztržce mezi politickým křídlem a zastánci kulturního proudu.¹⁷³ K hlavním bodům Buberovy následné kritiky vedoucí osobnosti sionistického hnutí, formulované v díle *Herzl a dějiny*¹⁷⁴ v roce 1904, patřilo odsouzení Herzlova prázdného pojetí židovství a přílišného sepjetí sionismu s Herzlovou osobou. „Herzl byl západní Žid bez židovské tradice, bez vjemů židovského dětství, bez židovské vzdělanosti, získané v mládí; vyrostl v nežidovském prostředí a nikdy se nedostal do kontaktu se židovskými masami (...) byl úplným mužem, ale nikoliv úplným

---

¹⁶⁷ Friedman, s. 57.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 61.

¹⁶⁹ *EJ*, vol. 4, s. 231.

¹⁷⁰ Biemann, s. 3.

¹⁷¹ Více informací viz online: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Judische_Volksstimme>.

¹⁷² HERZL, Theodor. *Altneuland*. Leipzig: Hermann Seemann Nachfolger, 1902. Online v angličtině dostupné z: <<http://www.zionism-israel.com/an/altneuland.html>>.

¹⁷³ Podrobněji viz Schmidt, s. 79-85.

¹⁷⁴ BUBER, Martin: *Herzl and History*. In: BUBER, Martin, WELTSCH, Robert: *Theodor Herzl and We*. Zionist Labor Party "Hitachduth" of America, 1929. 28 s., poprvé publikováno roku 1904 v časopise *Ost und West*.

Židem.¹⁷⁵ V dalších letech svou ostrou kritiku Buber poněkud zmírnil, nicméně dlouhodobě pro něj Herzl, v opozici k HaAmovi, zastával roli lídra v protipólu k osobě učitele.¹⁷⁶

Učiteli se Buberovi v následujícím období jeho života stali především významné postavy chasidismu, jimž se po několik dalších let věnoval. Hlavním tématem mu v tomto čase, kdy se stáhl z veřejného života, bylo zkoumání vztahu mezi jednotným vnitřním postojem člověka a jeho vnější realizací.¹⁷⁷ Chasidismus pro něj díky svému hluboce duchovnímu rozměru, který je v každé své komunitě prakticky uskutečňován, představoval ideální příklad syntézy výše zmíněných aspektů. Nezabýval se jím jako čistě historickým fenoménem, nýbrž se zajímal o takové jeho rysy, jež by byly aplikovatelné na situaci moderního člověka. Příkladem za všechny budiž nám jeho pojetí *cadika*, jako osoby, u níž díky jednotě vnitřního prožívání a jeho realizace ve společenství dochází naplnění Buberova ideálu pravého člověka.¹⁷⁸

1.3.2 Židovská renesance

Pojem, který je úzce spjat s Buberovým raným působením na poli sionismu, je *židovská renesance*.¹⁷⁹ Jeho obsah byl v Buberově pojetí podle Friedmana naplněn jednak Nietzsche inspirovanou oslavou síly, novosti, čistoty a tvořivosti jednotlivce ve vztahu k neuchopitelné, zkosnatělé a na zákonech lpící podobě tehdejšího ortodoxního judaismu, zároveň v sobě však zahrnoval mnoho odkazů k hlubokému duchovnímu odkazu židovství a touhu po návratu k jeho kořenům.¹⁸⁰

Kořeny židovské renesance bylo podle Bubera třeba hledat ve dvou hnutích 19. století – *haskala* a *chasidismus*. Obě se pokusila navázat na období klasického judaismu – *chasidismus* skrze pietu a *haskala* moderním pojetím hebrejštiny. Obě byla zároveň podle Bubera reakcí

---

¹⁷⁵ Citace dle: Friedman, s. 66, překlad autorka diplomové práce.

¹⁷⁶ Friedman, s. 71.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 76, 88nn.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 120.

¹⁷⁹ Článek se stejným názvem nalezneme v antologii *First Buber* na str. 30. Původně jako *Jüdische Renaissance*. In: *Ost und West*, 1, č. 1, leden 1901.

¹⁸⁰ Friedman, s. 39, Urban, s. 71.

na zkosnatělost zákona, v jehož obzorech se jednatel stával pasivním hrdinou bez možnosti kreativního sebevztážení a aktualizace hodnot judaismu.¹⁸¹ Buber shledával zásadní roli židovské renesance v možnosti sebeobjevení vlastní identity, možnosti její formulace a aktualizace judaismu tak, aby byl kreativní, živý a smysluplný v obzoru moderního světa.¹⁸²

Důležitou součástí renesance bylo – jak již naznačuje samotný kořen slova – pro Buberu znovuzrození, tedy duchovní obnovení jednatelce.¹⁸³ Kulturní pojetí sionismu ve smyslu židovské renesance se mu stalo polem pro ukotvení základů identity jednatelce, vystavené pluralitě vnějšího světa.¹⁸⁴ Židovská renesance je v Buberově podání konceptem, který je primárně zaměřen na vnitřní obnovu judaismu v podmínkách diaspor.¹⁸⁵

S rozvinutím názorů, formulovaných v rámci konceptu židovské renesance se setkáme i v Buberových *Třech řečech o židovství*. V následující části se vrátíme k pražskému spolku Bar Kochba a Buberovým kontaktům s jeho členy.

1.4 Buber a Praha

První kontakt mezi pražskou *Bar Kochbou* a Martinem Buberem se odehrál roku 1903, kdy byl Buber spolu s Bertholdem Feiwalem do Prahy pozván, aby pronesl přednášku při příležitosti desátého výročí založení spolku.¹⁸⁶ S Buberem byl v té době na základě jeho článků, publikovaných od roku 1901 v časopise *Die Welt*, v kontaktu Hugo Bergmann.¹⁸⁷ Tématem promluvy, kterou Buber přednesl v *Café Corso*, byla již výše zmíněná židovská renesance.¹⁸⁸ Friedman ve své Buberově monografii upozorňuje, že v kontextu celosvětového sionismu se tak stalo za situace, kdy *Bar Kochba*, reprezentující demokratickou progresivní linii judaismu, měla potřebu platné definice a formulace vnitřního obsahu sionistické idey.¹⁸⁹

---

¹⁸¹ Schmidt, s. 51.

¹⁸² Tamtéž, s. 55, 56.

¹⁸³ Urban, s. 3.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 34, 41.

¹⁸⁵ Biemann, s. 2.

¹⁸⁶ Kieval, s. 158.

¹⁸⁷ Tramer, s. 316.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Friedman, s. 125.

Touha po povědomí o vlastních kulturních kořenech, reálném naplňování duchovního odkazu judaismu, jakož i pluralita identit pražského prostředí a opozice vůči asimilantství i vnějšímu konceptu politického sionismu – všechny tyto faktory nahrávaly k dlouhodobé a bohaté spolupráci mezi mladými pražskými intelektuály a jen o něco starším Buberem. Ta se ve větší míře rozvinula koncem prvního desetiletí dvacátého století.

Po svém nástupu na post předsedy *Bar Kochby* na podzim 1908 (setrval jím po dobu 32. a 33. semestru fungování spolku)¹⁹⁰ se Leo Herrmann¹⁹¹ rozhodl přeměnit každoroční taneční zábavu, ve slavnostní přednášku.¹⁹² Na první z nich vystoupil v lednu roku 1909 po vzájemné korespondenci i Martin Buber, který v té době žil v Berlíně. Téma příspěvku vykryštovalo ze série dopisů, které si tito vyměnili. Herrmann ve svých psaních popisuje situaci pražských sionistů a zároveň pokládá otázku, jak je možný návrat k duchovnímu prameni judaismu, od něhož jsou příslušníci západních židovských komunit odcizeni.¹⁹³

*“Žijeme v Praze v naprosto unikátních podmínkách. Je zde velká, stará židovská komunita, po dlouhou dobu pohlcená německou kulturou, snad prý sama německá. Všichni árijští Němci však byli podrobeni „čechizaci“ (Čechisierung), která se začíná dotýkat také mnoha Židů. Pouze Židé stále věří, že je nutné bránit německou kulturu (Deutschum). Jelikož žijí bez jakéhokoliv kontaktu s národními Němci, zachovávají si převážně židovský charakter. To si ale žádný z pražských obyvatel (Prager) neuvědomuje. Téměř všichni se před vědomým židovstvím mají na a pozor.“*¹⁹⁴

Důvody, které Bubera vedly k pozitivní reakci na Herrmannovy dopisy a vyústily třemi přednáškám na téma židovské identity, neznáme. Kieval přirovnává Buberovo vystoupení v Praze k Zarathustrově sestupu z hory. Činí tak jednak pro Buberou přichylnost k Nietzschevě filosofii a zároveň proto, že vystoupení předcházelo několik let dobrovolného

---

¹⁹⁰ Tramer, s. 317.

¹⁹¹ Více viz online: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Herrmann_Leo>, Kieval, s. 188-193.

¹⁹² Friedman, s. 126.

¹⁹³ Tamtéž, s. 126nn.

¹⁹⁴ Leo Herrmann Martinu Buberovi 14.11. 1908, citováno dle: Kieval, s. 194.

vyloučení ze společenského a politického života a intenzivní studium chasidismu. Dalším argumentem pro přijetí pozvání je mu připomínka Buberova mládí v multietnickém a multikulturním Lvově.¹⁹⁵

Buber na pozvání *Bar Kochby* do Prahy nakonec nepřišel pouze jednou, ale dokonce třikrát. Poprvé v lednu 1909, poté znovu v dubnu a prosinci 1910.¹⁹⁶ Před jeho první návštěvou se mu Herrmann v dopise pokusil popsat, v jakém myšlenkovém ovzduší se pražští sionisté nacházejí:

*“Cítíme potřebu rozvíjet vše, co je v nás židovské; nechceme, aby naše celá duchovní existence byla závislá na případném úspěchu či neúspěchu současného politického dění.”*¹⁹⁷

1.4.1 Doba tří řečí o židovství

Před konáním první přednášky dorazil Buber do Prahy o den dříve a strávil první chvíle mezi pražskými sionisty procházkou po městě a debatou v úzkém kruhu členů *Bar Kochby*. Samotná přednáška se konala následujícího večera - 16. ledna - v sálu hotelu *Central*, který měl tehdy patřit k těm nejhonosnější v Praze.¹⁹⁸ Autorem prvního příspěvku večera byl oblíbený literát Felix Salten, který měl zajistit hojnou návštěvnost. Záměr se vydařil, a tak Buber jako druhý řečník promlouval k plně obsazenému hledišti.¹⁹⁹ Na samotný večer vzpomíná Leo Herrmann ve svém deníku následovně:

„Seděl na židli, kterou jsme pro něj připravili, zabalený do kabátu, který mu někdo kvůli zimě vypůjčil. Domluvili jsme se, že mu dám znamení, kdy má svou řeč ukončit. Asi po deseti minutách se na mě podíval, ale já žádné znamení nedal a od té chvíle mluvil dál bez ohledu na naši domluvu. Promlouval svým charakteristickým způsobem. Vyjadřoval se z celého srdce a s nesmírným entusiasmem, který dodával jeho slovům hloubku. Není pochyb, že ne všichni

---

¹⁹⁵ Kieval, s. 196.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 197.

¹⁹⁷ Leo Herrmann Martinu Buberovi 22. 11. 1908, citováno dle: Kieval, s. 197.

¹⁹⁸ Viz příloha č. 2. Pozvánka na Festabend viz příloha č. 6.

¹⁹⁹ Čapková, s. 193.

*posluchači promluvy byli sto porozumět plně šíři jeho myšlenek, ale my byli po jeho řeči jako očarováni.*²⁰⁰

Tato přednáška, jejímž tématem bylo pojmenování významu židovství pro Židy a jež vstoupila do dějin jako první z Buberových tří řečí o židovství, měla na členy spolku veliký vliv – poskytla jim obsah, který tolik postrádali na poli politického sionismu. Obohacení však bylo vzájemné, protože okruh intelektuálů spolku *Bar Kochba* se stal Buberovi věrným publikem a jejich kooperace se v následujících letech bohatě rozvíjela.

Po první přednášce navštívil znovu Buber s chotí Prahu na jaře roku 1910 a při té příležitosti se opět setkal s užším kroužkem členů spolku. V té době již byl předsedou Hugo Herrmann - Leův bratranec.²⁰¹ Následující den přednesl na radnici pražské židovské obce druhou řeč, která se týkala vztahu židovství a lidstva.²⁰² Podle vzpomínek Leo Herrmanna zanechala i tato druhá přednáška v posluchačích hluboký dojem.²⁰³ V jednom z článků popisuje Hugo Herrmann pocity z Buberovy pražské návštěvy takto:

*“S jak nesmírnou láskou a oddaností pokoušeli jsme se tehdy luštit smysl každého slova a v sobě oživit. Slyšeli jsme přednášku. Ale pak zůstal Buber den či dva ještě v Praze a my jsme se vytratili z našich přednášek a cvičení, procházeli s ním staré důstojné ulice, vedli ho na Hradčany, na Malou stranu, ke Zlaté studni a jak se všechna ta místa nazývají, která nám nyní ve vzpomínkách připadají ještě více zlatá, než tehdy byla; dávali jsme mu otázky, lákali jsme z něho odpovědi, a pak jsme se večer shromáždili v naší primitivní a střízlivé “boudě”.*²⁰⁴

Třetí řeč přednesl Buber v prosinci roku 1910 na témže místě, jako druhou. Jejím tématem byla obnova židovství a její plný text dnes spolu s dalšími díly z Buberova raného období

---

²⁰⁰ Tramer, s. 317, překlad autorka diplomové práce.

²⁰¹ Posloupnost předsedů byla poté podle Tramera následující: Oskar Epstein, Wilhelm Stein, 38. a 39. semestr Robert Weltsch a v roce 1912-1913 Hans Kohn.

²⁰² Čapkova, s. 194.

²⁰³ Friedman, s. 128.

²⁰⁴ HERRMANN, Hugo. *Buber v Praze*. In: *Židovský kalendář*. 5699/1938-39, roč. 19, s. 111.

nalezneme v anglicky vydaném výběru z Buberova díla.²⁰⁵

Buberovy pražské přednášky byly poprvé knižně vydány roku 1911 v Německu pod názvem *Drei Reden über das Judentum* (Frankfurt am Main, Rütten & Lönig) a v roce 1912 byla pak *Spolkem židovských akademiků Theodor Herzl* vydána i Arnoštem Kollmannem²⁰⁶ přeložená česká verze. Druhého německého vydání se spisu dostalo roku 1916 a třetího, jehož se prodalo na 17 tisíc kusů, roku 1920.²⁰⁷

Význam Buberova pražského působení lze příkladně ilustrovat citátem pražského sionisty Zdeňka Landese, který ve sborníku *Sionismus – idea a skutečnost* z roku 1928 píše: “*A nyní, oč tedy v Praze vlastně šlo? Dá se to říci velice stručně: o mravní základy, lépe řečeno o mravní opodstatnění sionismu. Na celém západním světě se mládeži namanula jedna otázka: Dá se sloučit sionismus, tedy hnutí národní, nacionální s požadavky mravnosti, s etickými postuláty židovství a ryzího lidství? Odpověď na to dala mladá sionistická Praha. V diskusích, schůzích, publikacích (...) bylo dokládáno, že sionismus nejen, že není v rozporu s požadavky mravnosti, nýbrž on, že jest jejich životnou cestou; jako první hnutí v moderním Židovstvu skýtá sionismus možnost uskutečnit židovský a lidský ethos.*”²⁰⁸

Jedním z vedlejších dopadů Buberových přednášek bylo, že se jich účastnili někteří pražští židovští spisovatelé, kteří se doposud pohybovali spíše v liberálních kruzích. Skrze tuto zkušenost tak měli možnost nahlédnout obsah kulturního pojetí sionismu. Mezi jinými Kieval – a také Hugo Herrmann ve svém článku - jmenuje tři jména: Felix Weltsch,²⁰⁹ Oskar Baum²¹⁰ a Max Brod.²¹¹ Poslední zmíněný se na základě Buberových přednášek začal blíže seznamovat se sionismem, číst díla Achada HaAma a později hrál významnou roli při vzniku Československa a vyjednáváních o statusu židovské menšiny.²¹² Své zážitky Brod zachycuje

---

²⁰⁵ BIEMANN, Asher. *The Martin Buber Reader*. 1. Palgrave Macmillan, 2002.

²⁰⁶ Více o Kollmannovi viz Čapková, s. 194.

²⁰⁷ Kieval, Poznámky ke kapitole č. 5 – s. 335, pozn. 22.

²⁰⁸ *Sionismus idea a skutečnost*. Praha: Spol. žid. akademiků T. Herzl v Praze a spol. sionistických akademiků v Brně, 1928, s. 6-7.

²⁰⁹ Více viz online: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Weltsch_Felix>.

²¹⁰ Více viz online: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Baum_Oskar>.

²¹¹ Kieval, s. 210, 211, *Buber v Praze*, s. 112.

²¹² Více k tomuto tématu viz GAJAN, Koloman. *Masaryk a Max Brod. (Židovská otázka v ČR v letech*

ve dvou autobiografických črtách: *Pražský kruh*²¹³ a *Život plný bojů*, kde se o dobovém ovzduší tohoto období dočteme:

„Věc ovšem byla složitější, než jsem zpočátku tušil: mezi židy byli lidé, kteří se cítili příslušníky německého národa a dovedli pro svůj postoj uvést závažné důvody – a zase jiní, kteří stejnými argumenty hájili názor, že patří k české národnosti – a konečně židé, kteří se prostě a bez okolků hlásili k židovství. Tito „židovští Židé“ tvořili zpočátku nepatrnou menšinu; po Praze se vyprávěl vtip: jestli v jisté pražské kavárně jednou spadne strop, zajde celý pražský sionismus.“²¹⁴

Díky Brodovi se k judaismu dostal i Franz Kafka. Vůči Buberovým vystoupením byl ve svých dopisech poněkud kritický, nicméně jistou dobu věnoval množství energie na podporu haličského jidiš divadla, které v Praze vystupovalo v roce 1912.²¹⁵

V období Buberových vystoupení začal stoupat počet pražských kulturních sionistů, kteří měli blíže k češtině, nežli k němčině. V prosinci roku 1909 vznikla česká odnož *Bar Kochby* – *Spolek židovských akademiků Theodor Herzl*, jenž stál mimo jiné i za překladem a vydáním Buberových přednášek.²¹⁶ Zároveň se jeho příslušníci - podobně jako členové spolku *Sion* v devadesátých letech 20. století - vydávali do středně velikých českých měst, aby pořádali sionistické večery a přednášky o židovské kultuře, literatuře a filosofii.²¹⁷ Po vzniku Československé republiky se *Theodor Herzl* stal jako následovník *Bar Kochby* intelektuálním centrem studentské kulturní větve sionistického hnutí.

Buberovým promluvám se dostalo okamžitého ohlasu na stránkách týdeníku *Selbstwehr*²¹⁸ a 22. listopadu 1911 se recenze *Tří řečí o židovství* z pera Hanse Kohna objevila na titulní

1918-1920). In: *Židovská ročenka 5761/2000-2001*, vyd. 2000, s. 28-50.

²¹³ BROD, Max. *Pražský kruh*. 1. Praha: Akropolis, 1993. 192 s.

²¹⁴ *Život plný bojů*, s. 47.

²¹⁵ Kieval, s. 214. Více o Kafkově vztahu k sionismu viz Bruce, s. 12-56.

²¹⁶ Kieval, s. 216.

²¹⁷ Tamtéž, s. 217.

²¹⁸ Konkrétně např. článkem *Martin Buber* od Hugo Herrmanna z 16. 12. 1910.

straně tohoto listu.²¹⁹ Kohn ve své stati vyzdvihoval fakt, že Buber pro své posluchače pojmenoval obecně pociťovanou situaci intelektuální krize, v níž se sionismus nacházel, a formuloval východisko jazykem, kterému jeho posluchači dobře rozuměli. Ve své pozdější práci – *Martin Buber, sein Werk und seine Zeit*²²⁰ píše: „Sdělil nám zkrátka, co chceme a po čem z hloubi našich srdcí toužíme.”²²¹

V zahraničí se recenze z pera Huga Bergmanna objevila v roce 1912 v HaAmově hebrejském měsíčníku *Ha Šiloach*.²²² Bergmann, stejně jako Kohn, dává důraz na provázanost idey spásy s činy každého jednotlivce. Vymezuje se vůči podmíněnosti člověka svým prostředím a akcentuje tvůrčí potenciál činu každého člena společnosti. Čím konkrétně by tyto činy měly být a jakým směrem by se měla ubírat a být naplněna cesta obnovení judaismu – to byly otázky, které rezonovaly mezi členy *Bar Kochby* v průběhu následujících předválečných let.²²³

Ohlasy na Buberovy přednášky nalezneme i na stranách výročních zpráv spolku z let 1910, 1911, 1912 a 1913, které se v digitalizované podobě nacházejí ve složce *Personal Papers, undated, 1833-1993* archivu Roberta Weltsche v *Leo Baeck Institutu*.²²⁴

Ve *Zprávě o činnosti spolku židovských vysokoškolských studentů Bar Kochba* v Praze během 35. semestru (léto 1910), kterou přednesl na 36. řádném valném shromáždění spolku Oskar Epstein, se o druhé Buberově přednášce dočteme: „*Mimořádný význam na duchovní vývoj spolku měla přednáška Martina Bubera o židovství a lidstvu, která byla veřejná. Na tomto místě se uvádí proto, že měla naznačit, jak jsme se tu a tam snažili přiblížit se s nesmírnou snahou těžkému komplexu otázek, zatímco Buberova přednáška bleskově objasnila střed otázky. Prostě se nás zeptal, co chceme a po čem toužíme z celého srdce. Chceme být tvůrčí a ta tvůrčí síla, která se nám dostává ve velké míře, je úsilí po jednotě.*

---

²¹⁹ Kieval, s. 218.

²²⁰ KOHN, Hans. *Martin Buber: sein Werk und seine Zeit; ein Versuch über Religion und Politik*. Hellerau: J. Hegner, 1930. 411 s.

²²¹ Citováno dle: Kieval, s. 218.

²²² Více online viz: <[http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Shiloah_Ha->](http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Shiloah_Ha-).

²²³ Epsteinova výzva ke konkrétním politickým krokům viz Kieval, s. 219 nn.

²²⁴ *Archiv Roberta Weltsche, 1813-1981, Leo Baeck Institut, online dostupný z:* <<http://www.lbi.org/digibaeck/results/?qtype=pid&term=300413>>.

A Martin Buber ukázal, jak se každá tvůrčí síla dostala na scesti a nyní může už jenom dospět k její staré podstatě, pokud vystoupá zase k „matkám“, tzn. těm silám, které jednou vytvořila: lid a národ.“

O posluchačstvu Buberových řečí se tamtéž dále píše: „*Přece jen to bylo poprvé, kdy se konala na začátku letního semestru přednáška, která vzbudila veliký zájem pražského židovstva, o které přinesly zprávy i německé deníky.*“²²⁵

Zpráva, která je taktéž vztažena k 35. semestru, ale týká se zimního období 1910/1911²²⁶ obsahuje následující reflexi Buberovy třetí řeči: „*V prosinci přednášel Martin Buber, na kterého jsme hrdí a smíme jej označit za přítele našeho spolku, o obnově židovství. Za které podněty jsme Buberovi vděční, se nedá vyjádřit pár slovy. Naše vnitřní práce by bez nich byla nemyslitelná*“²²⁷

V dalších zprávách se nadále jejich pisatelé vztahují k přetrvávajícímu vlivu Buberových řečí na myšlenkové obzory členů spolku. Jejich obsah je snad nejlépe vyjádřen ve *Zprávě o činnosti v letním semestru 1912*, kde Robert Weltsch píše: „*Na konci určitého vývoje jsme nabyli přesvědčení, že smyslem našeho úsilí nemůže být to, aby se pár lidí nebo samotný národ usadil v jedné zemi a vyrovnal se tím druhým národům. Toužíme naopak po rozmachu pro nás i pro společnost, které se cítíme být zavázání, jenž otřese naším životním řádem, a také po radikální změně, jež nás vyzdvihne z prázdnoty k novým životním společenským formám. Lidského ducha vidíme nad propastí a v našem nově probuzeném národním entusiasmu cítíme zdroje, z nichž se zrodí mocný a povzbuzený duch. Tento duch, o jehož příchodu víme, je samotným naším cílem obnovy židovství, z velkého neodolatelného hnutí, jehož síla musí zdolat veškeré překážky. V našem ideálu nového židovského společenského života doufáme v oživení židovských idejí. Život vyššího, mravnějšího řádu, vytvořeného z židovských sil, které se odpoutaly, a tyto síly opět povýšit.*“²²⁸

---

²²⁵ Překlad Jana Pšenicová.

²²⁶ Zde se datace zpráv neshoduje. Rozmezí zimního semestru 1910/1911 je označeno za semestr 35., přestože by se mělo jednat o semestr 36.

²²⁷ Překlad Jana Pšenicová.

²²⁸ Překlad Jana Pšenicová.

V těchto řádcích můžeme nalézt kromě Buberova přístupu také artikulaci „práce v přítomnosti“ a bez zajímavosti jistě není ocenění současné společnosti a touha po jejím povznesení.

Pozdější reflexi Buberových řečí a stručného shrnutí jejich pozadí, obsahu a dopadu můžeme nalézt ve dvou člancích: *Doba “Tři řeči o židovství”* od Hugo Bergmanna a *Buber v Praze* od Hugo Herrmanna. Oba články vyšly v 19. ročníku *Židovského kalendáře* v roce 1938/39.²²⁹

V Herrmannově textu se dočteme o dobovém zasazení Buberových přednášek: *“Dnes jest lehký při pohledu zpět říci, že se v letech 1908 až 1912 ukázaly první symptomy toho, že evropské lidstvo chce nahradit starý světový názor z rozumu novým obrazem z duše. A jest snad skutečností, dávající důvod k jisté hrdosti, že sionistické hnutí okamžitě porozumělo těmto novým symptomům, a důvodem k zvláštní hrdosti pro náš kruh v Praze, že jsme uvnitř sionistického hnutí byli z prvních, kteří byli naslouchali novému stavu.”*²³⁰

Hugo Bergmann zaujímá v závěru svého článku poněkud kritičtější odstup a říká: *“Bezprostřední osud tří řečí měl v sobě cosi tragického. Měly nesmírný výchovný vliv na západní sionistickou mládež, avšak byly prosloveny k lidem, kteří nenalezli těžké cesty ku pramenům židovství. V duchovním ovzduší neskutečna, v němž jsme tehdy žili, muselo pak dojít k tomu, že se Buberovo volání po obnově, po činu, stalo jen literárním zážitkem. Toto bylo velké nebezpečí doby před válkou. Teprve válka postavila generaci, k níž byly tři řeči prosloveny, tváří v tvář skutečnosti. Palestina vstoupila do popředí.”*²³¹

1.4.2 Vom Judentum a Das jüdische Prag

A nebyla to jen Palestina, která vystoupila s válečným konfliktem do popředí. Část bývalých členů studentského sionistického hnutí sice postupně do Palestiny emigrovala – mezi nimi i Hugo Bergmann – nicméně válka hrála podle Kievala významnou roli v praktické

---

²²⁹ *Židovský kalendář*. 5699/1938-39, roč. 19, s. 109-117.

²³⁰ *Buber v Praze*, s. 109.

²³¹ *Doba “Tři řeči o židovství”*, s. 117.

orientaci doposud převážně kulturně a intelektuálně zaměřeného sionistického hnutí v Praze.²³² Událostí, spojených s koncem války a vznikem Československa bude věnován prostor v závěrečném oddílu práce. Nyní ještě několik slov k činnosti předválečné.

Odrazem témat, kterými se zabývali členové pražské *Bar Kochby* v letech, jež následovala po Buberově vystoupení, je výroční antologie *Vom Judentum*.²³³ Sám filosof asistoval celému procesu tvorby a nakonec sborník právě díky jeho přičinění roku 1914 u nakladatele Kurta Wolffa v Lipsku vyšel tiskem.²³⁴

16. ledna 1913 se Buber zúčastnil na Kohnovo pozvání 5. Festabendu *Bar Kochby*, který se konal v sálu hotelu Central, a kde přednesl hlavní promluvu večera na téma “mýtus v judaismu”.²³⁵ Stejně téma měl i jeho příspěvek ve výše zmíněném sborníku. Ten Kieval vedle Bergmannova “*Die Heiligung des Namens*” považuje za jeden z nejzdařilejších z celé publikace a oba cení pro jejich provázanost s intelektuálním prostředím a směřováním *Bar Kochby*.²³⁶ Bergmann ve své práci využívá své znalosti Kantovy filosofie a tradičních židovských textů a pojímá sionismus jako možnost jednotlivce svým konáním naplňovat, posvěcovat a potvrzovat Boží jednotu a Boží jméno v realitě každodenního života.²³⁷

Po vypuknutí války se bývalí členové *Bar Kochby* – Bergmann, Kohn, Weltsch a další octlí v bojových liniích, nicméně nadále udržovali s Buberem kontakt. V Praze mezitím nadále pod vedením Siegmunda Kanzelsona vycházel *Selbstwehr* a roku 1917 – při příležitosti desetiletého výročí založení listu – se podařilo shromáždit významnou antologii *Das jüdische Prag*.²³⁸ V ní nalezneme průvodní slovo Martina Bubera a velké množství příspěvků, týkajících se židovské Prahy z hlediska dějinného, kulturního či uměleckého. Přesto, že jazykem sborníku je němčina, je dán prostor i českým literátům (Březina, Machar,

---

²³² Kieval, s. 246-254.

²³³ Oslavuje dvacet let založení spolku, více viz *Vom Judentum: Ein Sammelbuch*. Leipzig, 1914. Online dostupné z: <<http://archive.org/stream/vomjudentumeinsa00barkuoft#page/n5/mode/2up>>.

²³⁴ Kieval, s. 224.

²³⁵ Anglický text přednášky v BUBER, Martin. *On Judaism*. New York: Schocken, 1996, s. 95-107. Pozvánka na zmíněný Festabend viz příloha č. 7.

²³⁶ Kieval, s. 227.

²³⁷ Tamtéž, s. 229.

²³⁸ Tamtéž, s. 246, *Das jüdische Prag: eine Sammelschrift*, Prag, Verlag der „Selbstwehr“, 1917.

Vrchlický, Mácha), kteří se ve svém díle tématu židovské Prahy dotkli.²³⁹

Kieval hodnotí tento konkrétní počín v opozici ke sborníku *Vom Judentum*, v němž je podle něj odmítnuta historie z důvodu „ideologicky podmíněného nepřátelského vztahu sionistů k židovské minulosti“.²⁴⁰ S touto tezí lze jen těžko souhlasit, zvláště při znalosti Buberových tezí, přednesených v rámci *Třech řečí o židovství* a jeho akcentu na poznání historie a vztahu k vlastním kulturním kořenům. Zaměření sborníku *Das jüdische Prag* lze naopak vnímat jako v jistém smyslu dovršení obrodných snah, definovaných již Buberem. Ty se v případě pražských sionistů vyznačovaly respektem k okolní kultuře, zájmem o dějiny vlastního národa a vzdělávací činností na tomto poli a v situaci galutu.

Činnost spolku *Bar Kochba* utichá až kolem roku 1935, nicméně po válce již není obnoven ve slávě let předválečných. Důležité místo na poli studentských sionistických aktivit přebírá v prostředí studentském spolek *Theodor Herzl*, který má ambice navázat na intelektuální úroveň předválečné *Bar Kochby*. Zároveň se v českém prostředí začínají výrazněji prosazovat společenství, hlásící se k socialistickému rozměru sionismu - např. *Hašomer hacair*, jejichž součástí se stává spolek *Blau-Weiss*.²⁴¹

Myšlenkové dědictví kulturního sionismu tak, jak byl v českém prostředí prezentován a realizován spolkem *Bar Kochba*, zakládá důležitý rozměr poválečného směřování židovské reprezentace v nově vzniklém Československu. Je to jistě dáno i tím, že s přístupem a názory spolku sympatizovala celá řada nežidovských osobností, mezi jinými Tomáš Garrigue Masaryk.²⁴² O osobě Masaryka, jeho kontaktech se židovstvím, potažmo sionismem, bude řeč v jedné z následujících kapitol. Pojmenování konkrétních výstupů myšlenkové blízkosti kulturního sionismu, reprezentovaného v předválečných letech spolkem *Bar Kochba*, a Masarykova humanismu, bude po rozboru konkrétních děl věnována závěrečná kapitola této práce. Nyní však přistoupíme k rozboru hlavního myšlenkového poselství Buberových přednášek.

---

²³⁹ Kieval, s. 269.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 270.

²⁴¹ Wein, s. 137.

²⁴² Kieval, s. 163-174, Čapková, s. 189, ZAHRADNÍKOVÁ, M. *Identita českých sionistů*. In: SALNER, Peter; SOUKUPOVÁ, Blanka. *Modernizace, identita, stereotyp, konflikt: společnost po Hilsneriádě*, s. 70.

1.5 Tři řeči o židovství

Český text Buberových přednášek vyšel v Praze roku 1912 nákladem *Spolku židovských akademiků Theodor Herzl*. Překlada se ujal Arnošt Kollmann, který k útlému svazku napsal i předmluvu. Vyzdvihuje v ní význam tohoto spisku pro židovské čtenáře, nazývá Buberu básníkem a filosofem a především cituje rozsáhlou pasáž z jednoho z Buberových textů, kde je akcentováno téma obrody židovského národa. Ta má přinést uzdravení duše, její očištění od mnohaletých nánosů a vyjití z vnitřního galutu. Návrat k vlastním kořenům má přispět ke sjednocení národa a k návratu do původní země.²⁴³

Po Kollmannově předmluvě následuje Buberovo krátké úvodní slovo, v němž poukazuje na specifikum situace, za které byly řeči proneseny – tedy Židem k Židům, mladým lidem v komorním prostředí a bezprostřední blízkosti. Zmiňuje, že nechtěl čtenářům původně tyto řeči samostatně předložit, ale zahrnout je do připravované knihy o židovství. Vzhledem k tomu, že si ovšem nemůže být jist, kdy k vydání knihy dojde, rozhodl se publikovat obsah přednášek již nyní, samostatně.²⁴⁴

1.5.1 Podstata národa a jeho definice

Při zkoumání obsahu pojmu Židé, Buber hned zprvu upozorňuje, že mu nejde o jeho vnější vymezení, nýbrž o jeho podstatu. Jednou z rovin, ve které se pokouší židovství definovat je náboženství. Konstatuje, že v současné době neexistuje bezprostřední židovská religiozita – elementární pocit Boha, jak ji nazývá. Náboženství na sebe podle Buberu bere v přítomnosti podobu buďto tradice – tedy židovské setrvačnosti, nebo bezduché osvícenské slupky, projevující se schopností přizpůsobit se.

Národnostní aspekty Buber pojmenovává na dvou úrovních, které v realitě dnešních židovských komunit nejsou v souladu. První úroveň národního povědomí spatřuje Buber ve sféře subjektivní – ve vědomí přináležitosti ke svému lidu. Druhou pak na poli objektivním – tedy poli reálné vnější existenční situace. O jejich poměru se vyjadřuje následovně:

---

²⁴³ *Tři řeči*, s. 5-7.

²⁴⁴ *Tamtéž*, s. 9.

“Všechny elementy, které tvoří mu národ, které dovedou učiniti mu jej skutečností, schází, všechny: země, jazyk, formy životní. Země, v níž bydlí, jejíž příroda jej obklopuje a vychovává jeho smysly, řeč, jíž mluví a jež zabarvuje jeho myšlenky, mrav, na němž má podíl a jímž jeho konání se vzdělává, to vše nenáleží ke společenství jeho krve, náleží jinému společenství.”²⁴⁵ Jediné, co tak v rozporuplné realitě ustavuje národní povědomí a dává jednotlivci možnost vztahování se k vlastní identitě, je podle Bubera původ, vědomí kořenů a hodnot dějin vlastního národa.

1.5.2 Národ a lidstvo

Pro definici toho, jakou úlohu a jaký význam má židovský národ v poměru k celému lidstvu je podle Bubera třeba zaměřit se na to, co je mu nejvladnějšiho a co leží v samých kořenech jeho existence. Židovství pojmenovává jako polární fenomén.²⁴⁶ Dualita dobra a zla, správného a špatného rozhodnutí je podle něj přítomna v dennodenní realitě každého jednotlivce, a dějiny národa jsou Buberovi odrazem dějin každého jeho člena. Skrze snahu každého Žida o jednotnost, boj s dualitou, který Buber nachází (a různou míru jeho úspěšnosti pojmenovává) v celém běhu židovských dějin, se dostává k poměru židovství a lidstva: *“Snaha Žida po jednotnosti učinila z židovství fenomén lidstva, z otázky židovské otázku lidstva.”²⁴⁷* V tento moment se Buber obrací ke zdrojům židovského náboženství a pojetí Boha jako jednotnosti nad rozdvojeností každého člověka. Byla to podle něj právě touha po celku, syntéze a plnosti, která stála u zdroje židovské tvořivosti a kreativity a z níž pramení ideje všespravedlnosti, všelasky a ideál mesiášský. Svě ztotožnění plného lidství a plného židovství vyjadřuje na jiném místě Buber těmito slovy: *“nejhlubší lidskost naší duše a nejhlubší židovství naší duše [je] totéž.”²⁴⁸*

1.5.3 Úloha národa

V souvislosti s výše popsanou rozdvojenou situací, ve které se židovský národ nachází

---

²⁴⁵ *Tři řeči*, s.18.

²⁴⁶ *Tamtéž*, s. 26.

²⁴⁷ *Tamtéž*, s. 28.

²⁴⁸ *Tamtéž*, s. 54.

– tedy rozporem mezi vnitřním vědomím národní identity a vnějšími podmínkami, považuje Buber za jeden z prvních úkolů národa vlastní vztažení se k minulosti a důsledné sebeepochopení. Uvědomění si svých kořenů, přitakání jejich hodnotám a s tím spojené sebeuznání v přítomnosti. To neznamená odvržení vnější kultury, která v současné době židovskou menšinu obklopuje. Znamená to ale vědomé rozhodnutí pro promýšlení a přijetí kladných hodnot lidu, jehož je každý jednotlivec součástí a který je v momentě sebeidentifikace součástí každého jednotlivce. *“Když jsme k sobě samotným takto z nejhlubšího vlastního sebepoznání přisvědčili, když jsme sobě, celé své židovské existenci řekli ano, pak necítíme již jako jednotlivci, pak cítí každý jednotlivec z nás tak, jakoby byl lidem, neboť cítí lid v sobě.”*²⁴⁹ Jako první a zásadní úlohu národa tedy Buber pojmenovává uvědomění si pout, které z něj v realitě galutu dělají jeden celek. Druhým stupněm pak je rozpoznání svého jedinečného významu pro lidstvo. Ten, jak jsme si nastínili výše, spočívá v hledání forem jednoty s vědomím idey absolutní plnosti Boha.

A právě tato opravdovost, která byla podle Bubera v různých stádiích dějin židovského národa do různé míry realizována, zakládá zásadní rozměr národní existence. *“Skutečným životem židovství, stejně jako skutečným životem kteréhokoliv tvořícího národa, jest ten život, jež nazval jsem absolutním; ten jediný jest schopen vytvořiti národní sebevědomí nejen aggressivní neb defenzivní, nýbrž pozitivní sebevědomí nesmrtelnosti substance národa.”*²⁵⁰ Hlavní výzvou na poli národního života Buberovi je, aby byl tento “duch židovství”, jak jej nazývá, realizován v přítomnosti, aby našel nové a aktuální projevy v současné situaci.

1.5.4 Úloha jednotlivce

Základní rovina úkolu jednotlivce podle Bubera spočívá v uvědomění si prastarého dědictví judaismu a jeho touhy po jednotě. *“Pokud pocítujeme v sobě to staré židovství, pokud nalézáme v sobě rozdvojenost a snahu po jednotnosti, nemůžeme uvěřiti, že by odvěký pochod byl skončen, že židovství splnilo svůj cíl. (...) K velkému pochodu židovství přispívá každý, kdo se rozhodne pro čisté proti nečistému...”*²⁵¹ Největší výzvou pro jednotlivce pak je uskutečňování tendence jednotnosti, naplňování ducha židovství v každodenní realitě.

---

²⁴⁹ *Tři řeči*, s. 20.

²⁵⁰ *Tamtéž*, s. 52.

²⁵¹ *Tamtéž*, s. 32.

V rámci nazírání na podobu obnovy národa Buber odsuzuje přístup evolucionářský, tedy ten, který věří v postupnou změnu a vývoj. Oproti němu vyzdvihuje důležitost heroického, nepodmíněného činu, který v sobě obsahuje možnost absolutního obnovení židovství a v druhém plánu i obnovu lidstva.²⁵² Zde se Buber dotýká názorů Achada HaAma a jeho představy osídlení Palestiny a založení duchovního centra. Věrný svému názoru o potřebě duchovních hodnot, jako základu jakékoliv národní existence, ovšem Buber obhajuje spíše budování tohoto povědomí v realitě diasporní. *“Duševní středisko může podporovati vědeckou práci, může ideje – ne-li tvořiti, aspoň šířiti a propagovati, ano, mohlo by se stát i sociálním vzorem; avšak nemůže způsobiti to, od čehož jedině očekávám vše absolutní: obrát a proměnu, převrat všech elementů. Ba zdá se mi, že pro otřesení od základů, jež musí tomuto převratu předcházeti, je výhodnější půdou nesmírná rozeklanost, bezmezné zoufalství, nekonečná touha, pathetický chaos mnohých dnešních Židů, než normální a jistý život sídlících ve vlastní zemi.”*²⁵³

Nejvyšším úkolem jednotlivce je podle Buberova realizace třech rozměrů plného židovství v každodenním životě. Prvním rozměrem je idea jednotnosti, druhým idea činu a třetím idea budoucnosti. Skrze sebeuvědomění si vlastní identity a sebe sama jako součásti dějinného duchovního celku; práci v přítomnosti, která má toto vědomí odrážet a odvíjet se podle základních mravních hodnot a vizi přesahu této činnosti do budoucnosti, má jednotlivec naplňovat Buberovu představu o obnovení židovství.²⁵⁴

---

²⁵² *Tři řeči*, s. 40.

²⁵³ *Tamtéž*, s. 41.

²⁵⁴ *Tamtéž*, s. 55.

2. Tomáš Garrigue Masaryk

2.1 Masaryk na poli české politiky v 80. a 90. letech 19. století

Tomáš Garrigue Masaryk započal své působení na pražské univerzitě roku 1882, kdy se od původní Karlovo-Ferdinandovy oddělila její samostatná česká část.²⁵⁵ Mezi tehdejšími profesory zastával progresivní názory a stavěl se za zkvalitnění české vědecké práce. Podle Machovce bylo jeho záměrem „*obrodit společnost vědou – a proto ovšem i vnitřně obrodit vědu*“.²⁵⁶ Roku 1883 založil *Athenaeum* – listy pro literaturu a kritiku vědeckou, v němž dával prostor kritickým studiím o české i světové literatuře. Literaturu chápal jako odraz společenského života a zároveň jako prostředek k pozvednutí mravní a kulturní úrovně národa.²⁵⁷

Masaryk se v rámci svého vědecky-kritického diskurzu zapojil do sporu o pravost rukopisů²⁵⁸ a v jednom z článků, které publikoval v *Athenaeu*, formuloval svůj přístup následovně: „*Nepochybuji... že čest národa vyžaduje, aby byla hájena a rozpoznávána pravda – a nic více; je daleko morálnější a vyžaduje větší odvahu uznat omyl, nežli se ho zastávat, a to i tehdy, když se v něm ocitá celý národ.*“²⁵⁹ Spor o rukopisy se z pole vědeckého brzy přenesl do roviny politické a národnostní a Masaryk byl zastánci jejich pravosti označován za zrádce a nepřítele českého národa.²⁶⁰

Masarykovo působení v politice je ve svých počátcích spojeno s osobnostmi Josefa Kaizla a Karla Kramáře, kteří se podíleli na činnosti *Athenaea*. V roce 1886 založil Jan Herben čtrnáctideník *Čas*, do jehož redakce Masaryk, spolu s výše zmíněnými, vstoupil. Od této doby Soubigou datuje vznik politického hnutí, nazývaného realisté.²⁶¹ 1. listopadu 1890 v *Času* vyšel pod názvem *Návrh programu lidového realistický program*, v němž si jeho

---

²⁵⁵ Machovec, s. 79.

²⁵⁶ Skilling, s. 20.

²⁵⁷ Viz Masarykův článek *Jak zvelebovati naši literaturu naukovou?* In: MASARYK, T. G. *Z počátků Athenaea 1883-1885*, Praha 2004, s. 194-202, 218-223.

²⁵⁸ Více o jeho angažmá v této kauze viz: Opat, s. 136-191.

²⁵⁹ Citováno dle: Skilling, s. 23.

²⁶⁰ Viz časopis *Čech* z 12. 7. 1887.

²⁶¹ Soubigou, s. 99.

autoři vytyčili za cíl pozvednout úroveň české politiky, modernizovat kulturní život a překonat český provincialismus.²⁶²

Realisté nebyli jednotní v názoru, ke kterému politickému proudu se na oficiální rovině připojit, a tak ještě před jeho formulací probíhala jednání s představiteli konzervativních staročechů.²⁶³ Ta ovšem nepřinesla žádné výsledky a tři realisté nakonec vstoupili do strany mladočeské a již roku 1891 získali všichni tři mandát v Říšské radě ve Vídni.²⁶⁴ Radikálně liberální politika mladočechů, s níž Masaryk nesouhlasil a která se podle Kovtuna vyznačovala *protikladnou směsí praktických kompromisů a neúčinné radikální rétoriky*²⁶⁵ ovšem způsobila, že již roku 1893 poslanecký mandát složil.²⁶⁶ V říjnu 1893 začal vydávat časopis *Naše doba*, jenž mu sloužil jako prostor k vyjádření myšlenek až do roku 1914.

V letech 1895-1900 vydal Masaryk svá zásadní díla *Česká otázka* (1895), *Naše nynější krise* (1895), *Jan Hus* (1898), *Karel Havlíček* (1898) a *Otázka sociální* (1900). Na jejich stranách nalezneme formulaci Masarykovy národnostní ideologie, která je postavena na ústředním pojmu Masarykovy filosofie – pojmu humanity. Machovec pojmenoval poselství a význam Masarykových děl z tohoto období následovně: „*Masarykovi jde o smysl jakýchkoliv minulostních záležitostí ve vědomí lidí současnosti, tj. o místo úvah o minulosti a postojů k ní v hlavách živých lidí a o takovou jejich transformaci, která by sloužila „aktivizaci“ člověka, a to ve směru jeho hledání „životní plnosti“, lidské „autoidentity“*“.²⁶⁷

Politické poselství Masarykových prací a definici realismu shrnuje Skilling jako nutnost poznávání věcí a vyzvednutí reálného učení a vzdělávání národa prostřednictvím reálných věd, která by se v praxi projevovala sociální reformou, kulturní prací a vnitřní politikou.

Než došlo k opětovnému zapojení Masaryka v politických kruzích, odehrálo se v Čechách několik zásadních politických událostí, jež měly dopad také na místní židovskou komunitu. Vytvoření páté kurie, v níž měli volební právo všichni muži nad 24 let, vedlo k radikálnímu

---

²⁶² *Čas*, č. 44 z listopadu 1890. Online dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Cas/4.1890/44/689.png>.

²⁶³ Skilling, s. 69, Opat, s. 282-302.

²⁶⁴ K Masarykovu působení ve vídeňském parlamentu viz: MASARYK, Tomáš Garrigue. *Spisy. sv. 21, Parlamentní projevy; 1891-1893*. 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001. 450 s.

²⁶⁵ Kovtun, s. 37.

²⁶⁶ Soubigou, s. 103. K Masarykovým rozporům s mladočechy viz: Skilling, s. 71-75.

²⁶⁷ Machovec, s. 112.

příklonu mladočeské politiky k rovině populisticky nacionalistické agitace.²⁶⁸ Jedním z jejích projevů byla mladočeská nominace antisemitského Václava Březnovského do voleb v pražském volebním obvodu v roce 1897.²⁶⁹ Dosavadní voliči mladočechů z tábora pročesky smýšlejících členů pražské židovské komunity se v reakci na tento krok přiklonili ke kandidátovi sociální demokracie, za což si vysloužili ostrou kritiku z mladočeských řad.²⁷⁰

V souvislosti s vyhlášením a následným zrušením Badeniho jazykových zákonů, které měly zajistit rovnoprávnost češtiny a němčiny v oblasti vnitřních záležitostí administrativního aparátu, docházelo v Praze koncem roku 1897 k pouličním bouřím, namířeným proti pražské německé menšině a židovské komunitě.²⁷¹

Tyto události můžeme považovat za pouhou předehru k procesu, který měl teprve následovat, a jehož se Masaryk stal na konci 90. let součástí. Jedná se o tzv. polenský proces, v němž byl Žid Leopold Hilsner obviněn z rituální vraždy křesťanské dívky Anežky Hružové, která byla nalezena mrtvá 1. dubna 1899 poblíž městečka Polná. Masaryk, ohrazující se proti postupu soudu a relevanci důkazného materiálu sepsal roku 1899 v reakci na něj brožuru *Nutnost revidovati process polenský*,²⁷² v níž formuloval důvody pro obnovení procesu. Brožura byla 6. listopadu téhož roku zkonfiskována a Masaryk za ní byl vídeňským soudem odsouzen k pokutě 200 K.²⁷³ V jejím úvodu, mimo jiné píše: “*Tímto rozbořem procesu polenského chci podle svých sil odčinit hanbu naší žurnalistiky, která lživým a štvavým líčením aféry Dreyfusovy připravila nám českou a rakouskou dreyfussiádu, jak veřejný žalobce sám a docela správně proces polenský nazval.*” V následném dílku *Význam procesu polenského pro pověru rituelní*²⁷⁴ se Masaryk vyjádřil k vlastní motivaci k jejímu sepsání: “*Nikoliv na obranu Hilsnera, nýbrž na obhajobu křesťanstva před pověrou jsem ji napsal.*”²⁷⁵ a v doslovu dále píše: “*Při práci mé stávalo se mi pořád jasnější a jasnější: pověra rituální je*

²⁶⁸ HAVRÁNEK, Jan. *Politická atmosféra devadesátých let 19. století v Čechách*. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost*, Praha, Židovské muzeum 1999, s. 30.

²⁶⁹ Kieval, s. 105, FRANKL, Michal. *Obvinění z rituální vraždy v českém antisemitismu na konci 19. století*. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost*, Praha, Židovské muzeum 1999, s. 156.

²⁷⁰ Kieval, s. 106.

²⁷¹ Tamtéž, s. 111.

²⁷² MASARYK, Tomáš Garrigue. *Nutnost revidovati process Polenský*. 4. vyd. Praha: Čas, 1899.

²⁷³ Friedmann F., s. 8.

²⁷⁴ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Význam procesu polenského pro pověru rituelní*. V Berlíně: Kommissí H. S. Herrmanna, 1900. 88 s.

²⁷⁵ *Nutnost revidovati process Polenský*, s. 1.

hrůznou obžalobou českého národa.”²⁷⁶

Masaryk se k českému antisemitismu vyjádřil také v článku pro vídeňský *Die Zeit* ze 4. listopadu 1899. Demonstrace po zrušení jazykových nařízení v něm považoval za důsledek obecné nespokojenosti a výraz zmatku, způsobený rozkolísanou a nejednotnou politikou mladočeské strany. Silná, ale nekonkrétní nespokojenost, živená radikální kampaní českého tisku, byla podle něj vylévána právě na příslušníky židovské menšiny.²⁷⁷

Masaryk na období hilsneriády vzpomíná v několika článcích a rozhovorech²⁷⁸ a v *Čase* z 11. 11. 1899 se dočteme: *“Proč se prý ujímám Židů, bez toho již mocných? Já jsem se Židů neujal, ale zmocnilo se mne rozhořčení nade vši nestoudností, která se ve vedení procesu a jeho zneužívání ze strany naší vůdčí žurnalistiky spáchala.*”²⁷⁹

V těchto Masarykových vyjádřeních lze nalézt ohlasy jeho předešlé práce a názorů na směřování národní existence, formulovaných již ve spisu *Česká otázka*. V něm Masaryk mimo jiné píše: *„Jako viditelná církev žije církví neviditelnou, tak i my jako národ budeme žít bezpečně, jestliže nás značný počet spojení budeme tím tichým souhlasem, jenž vzniká ze správného posouzení našeho postavení světového a ze správného vysouzení toho, co a jak kde kdo máme pracovat. Pokud se nerozšíří tato neviditelná strana lidí opravdových a myslících, kteří se nebojí, když toho potřeba, pravdě dát svědectví i veřejně, všechna viditelná organizace nám nepostačí.*”²⁸⁰

Do aktivní politiky se Masaryk vrátil v roce 1900, kdy byla založena *Česká strana (realistická) lidová*, jejímž se stal předsedou a podílel se na formulaci jejího programu. Ten požadoval postupnou demokratizaci Rakouska-Uherska, zavedení všeobecného volebního práva, rovnoprávnost všech národů monarchie na základě přirozeného práva, zeslabení centralismu a posílení národnostně teritoriální autonomie, přičemž zdůrazňoval význam drobné politické práce.²⁸¹

---

²⁷⁶ Citováno dle: Friedmann F., s. 8.

²⁷⁷ Kovtun, s. 267.

²⁷⁸ Např. kniha *Duch a čin* Ludwiga Emila, Čapkovy *Hovory s T. G. Masarykem*, s. 116, 117 – plné anotace v seznamu literatury, časopis *Čas* 4. 3. 1914 – viz Friedmann F., s. 9.

²⁷⁹ *Čas*, 13/1899, číslo 46, strana 728. Online dostupné z: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Cas>>.

²⁸⁰ *Česká otázka*, s. 244.

²⁸¹ Herben, s. 84-96.

2.2 Kontakty se židovstvím

Ze sociologického hlediska se židovským národem Masaryk zabýval již ve svém spisu *Sebevražda jako hromadný sociální zjev v přítomnosti*,²⁸² kterým se roku 1879 habilitoval na Vídeňské univerzitě.²⁸³ Zde analyzoval minimální tendence Židů k sebevraždě a dával je do souvislosti s úrovní náboženského života a mírou skepticismu a náboženské lhostejnosti, přítomné mezi lidem.

Zajímavá je v tomto směru malá biografická poznámka, která souvisí s Masarykovými kontakty se židovskými studenty v rámci jeho působení ve Vídni. Masaryk byl v březnu 1879 jmenován soukromým docentem pro filosofii na vídeňské univerzitě a mezi jeho posluchači byli i židovští studenti. Jeden z nich – jistý Flesch z Brna, který jej následoval i na univerzitu pražskou, trpěl melancholií a spáchal roku 1884 sebevraždu. Masarykovi odkázal jmění v hodnotě 60 tis. zlatých, z něhož Masaryk mohl zaplatit své vídeňské dluhy, finančně podpořit rodiče a zbytek použít k založení časopisu *Athenaeum*.²⁸⁴

Užší kontakty se židovstvím zažil Masaryk již v předešlé době – především jako vychovatel dvou synů bankovního ředitele Schlesingera, z nichž Alfred mu byl později v Lipsku svědkem zásnub s Charlottou Garrigue.²⁸⁵

Další statí, v níž se tématu židovství Masaryk věnuje, je jeho příspěvek do prvního čísla *Sborníku historického*²⁸⁶ z roku 1883. V něm recenzuje tři Renanovy²⁸⁷ texty *Qu'est – ce qu'une nation?* (O národnosti) a *Le judaisme comme race et comme religion* (Judaismus jako plemeno a náboženství) a *L'islam et la science* (Islám a věda). V jeho rámci židovskému národu přiznával specifické místo na mapě evropských národů a na jednom místě textu mimo

---

²⁸² Vyšlo v: MASARYK, Tomáš Garrigue. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. 5. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002. 221 s. Spisy T. G. Masaryka; sv. 1.

²⁸³ Soubigou, s. 50, 51.

²⁸⁴ *Masaryk a židovství*, s. 143, 144.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 247.

²⁸⁶ *Sborník historický*. Ročník I, 1883, svazek I. [V Praze: Tiskem a nákladem c. k. universitního českého knihkupectví J. Otty], 1883.

²⁸⁷ Ernest Renan (1823-1892), francouzský myslitel, historik a filosof, semitolog, odborník na střední východ a starověké jazyky, zabývající se mimo jiné křesťanstvím a politickými teoriemi nacionalismu a národní identity.

jiné vyzýval: “*poznávejme my oba, nešemité i semité, co nás různí, které vlastnosti charakterové se nám oběma protíví a poznavše pak chyby a nedostatky své, oba pracujme, abychom našli toho pojiva, kterého dosud se nenalezlo.*”²⁸⁸

Z tohoto textu je patrné, že Masaryk velmi záhy pojímá Židy jako samostatný národ, jenž je třeba poznávat a společně se snažit o utváření vazeb, které doposud ve vzájemném vztahu chyběly. Francouzský historik Alain Soubigou ve své práci o Masarykovi uvádí několik rovin, v nichž byl Masaryk Renanem ovlivněn. Zaprvé to mělo být proto, že si díky jeho spisům uvědomil význam znalosti dějin vlastního národa, jež pozitivně přispívá k nenacionalistickému pojmání vlastenectví (na základě čehož měl sepsat práce, českou historií se zabývající a zároveň se kriticky stavět k mýtotočným rukopisům). Druhou rovinou byl osobní příklad názorové integrity, kdy Renan musel v době skandálu, který vyvolalo roku 1862 vydání jeho knihy *Život Ježíšův*, opustit svou katedru a poslední oblastí vlivu je podle historika dlouhodobý zájem o záležitosti a otázky, týkající se židovského národa a společenství.²⁸⁹ Obsáhlý oddíl je judaismu věnován v knize o Karlu Havlíčkovi z roku 1896, kde jsou analyzovány spisovatelovy pohledy na otázky spojené s židovským národem a vyznáním.²⁹⁰

Významným textem, který prozradí mnohé z Masarykových názorů a postojů, týkajících se judaismu, je kapitola *Marx a otázka židovská* v knize *Otázka sociální, základy marxismu filosofické a sociologické*,²⁹¹ jež poprvé česky vyšla v roce 1898. V ní se Masaryk ostře ohrazoval proti některým Marxovým tezím, jež se zabývají motivem emancipace židovského národa. Píše, že: “*Marx nechce vidět v otázce židovské stránku národní, stránku plemennou - a přece v ní je; Židé zvláštním národem jsou, třebaže se již vzdali svého jazyka mluveného. Ale jazyk není právě jediným a nejdůležitějším znakem národnosti.*”²⁹² Marxovo odsouzení judaismu bylo podle Masaryka založeno na zásadním nepochopení nejen stránky národnosti,

---

²⁸⁸ Citace z: Friedmann F., s. 5.

²⁸⁹ Soubigou, s. 136.

²⁹⁰ MASARYK, Tomáš Garrigue a SVOBODOVÁ, Jana, ed. *Karel Havlíček: snahy a tužby politického probuzení*. 4. vyd. Praha: Ústav Tomáše Garrigua Masaryka, 1996. 381 s. Spisy T. G. Masaryka; sv. 7, s. 293-296, paragraf 105.

²⁹¹ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Otázka sociální: základy marxismu filosofické a sociologické*. Sv. 1. 6. vyd., 4. čes. vyd. Praha: Čin, 1947. 423 s. Spisy T. G. Masaryka; kniha 6.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Otázka sociální: základy marxismu filosofické a sociologické*. Sv. 2. 6. vyd., 4. čes. vyd. Praha: Čin, 1947. 469 s. Spisy T. G. Masaryka; kniha 7.

²⁹² *Otázka sociální*, sv. 2, s. 180.

ale i kulturní a historické. Stran přijímání a vztahování se k judaismu předkládal Masaryk svůj názor, který spočíval v potřebě respektu, živého a tvůrčího vztahu s otevřenou možností vzájemného obohacení. Tento přístup však musejí zaujmout obě strany – jak Židé, tak křesťané. Na straně židovství spatřoval Masaryk jistou naději na obrodu v sionismu. Ten neměl být bezpodmínečně propojen s odchodem do Palestiny, nýbrž s nutností nápravy mravního charakteru a názoru na svět.

*“Kus této práce obrodní vidím v sionismu. Nemíním tím vystěhování do Palestiny – Židé mohou klidně zůstat, kde jsou, ale musejí pochopit, že jejich mravní charakter a jejich celý názor na svět potřebuje nápravy. Vymlouvat se na křesťany nestačí – to je většinou výmluva jen planá. Židům dnešním chybí sebekritika proroků, tíží je zvláštní objektivism, jenž byl národním věnem také Marxovým. Ze strachu před majoritou Židé si netroufají podívat se do vlastního svědomí, pravda, že křesťané jsou tu spoluvinní, ale přece jen spoluvinní.”*²⁹³

V těchto Masarykových názorech, formulovaných na poli kritických vyjádření vůči Marxovým myšlenkám, je možné spatřovat pojmenování mravní krize a potřeby sebedefinice národní identity židovského národa, která by měla probíhat za přihlížení a dostatečné míry důvěry a respektu ze strany většinové křesťanské společnosti (jejíž krizi Masaryk také pojmenovává se spisu *Naše nynější krize*²⁹⁴ z roku 1895).

O Masarykově postoji v rámci polenského procesu bylo psáno v předešlé kapitole a jeho podrobné a kvalitní zpracování nalezneme v doporučené literatuře. Považujeme nicméně za důležité zmínit ohlasy, jež jeho angažmá v této antisemitské kauze i po letech vyvolávalo. V roce 1913 byl například Masaryk v rámci obdobné kauzy s Židem Bejlisem pozván jako hlavní referent do Ruska.²⁹⁵

Již v roce 1907 byl Masaryk při své cestě do Spojených států velice kladně přijat tamější židovskou komunitou. Na recepci, uspořádané v New Yorku na jeho počest, se tehdy osobně sešel se zástupci ortodoxního i sionistického směru. Mezi jinými se setkal s Louisem Brandeisem – členem nejvyššího soudu a blízkým poradcem presidenta Woodrowa Wilsona

²⁹³ *Otázka sociální*, sv. 2, s. 180.

²⁹⁴ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Česká otázka; Naše nynější krize; Jan Hus*. Česká otázka 8. vyd., Naše nynější krize 7. vyd., Jan Hus 9. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000. 492 s. Spisy T. G. Masaryka; sv. 6.

²⁹⁵ Friedmann F., s. 10, Více viz: POLÁK, J. R. *Mendl Bejlis*. In: *Masaryk a židovství*, s. 281-293., VEBER, Václav. *Beilisova aféra – ruská hilsneriáda*. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost*, s. 125-128.

– původem z Čech. Svá setkání, jejich význam a přesah popsal ve spisu *Světová revoluce*.²⁹⁶ Zde nepopírá, že se mu vřelého přijetí dostalo zajisté i díky jeho angažmá v Hilsnerově aféře. Na přednášce, kterou tehdy v New Yorku pronesl, pak mimo jiné zmínil, že *“sionismus není jen otázka židovská, nýbrž i věcí světové etiky, jeho uskutečněním nabudou Židé klidu v Palestýně i v diaspoře.”*²⁹⁷

Masarykova vyjádření o sionismu byla již zmíněna při poukazu na stať *Otázka sociální*. Tématu se šířeji věnuje v knize *Sionisté a křesťané* Emila Kronbergera, která vyšla roku 1900 v Lipsku.²⁹⁸ Z Masarykova příspěvku se lze dozvědět zásadní úhel pohledu, který zaujímal. Tím je podpora židovského národního hnutí a souhlas s akcenty morálního rozměru hledání vlastní identity. *“Mně jest sionistické hnutí veskrze sympatické. (...) Chápu však sionismus především mravně. (...) V sionismu vidím, abych použil známého slova, krůpěj oleje proroků. Myslíci Žid poznává svoji spoluvinu na nedostacích dosavadní kulturní práce, myslící Žid se chce obrodit, a proto musí vpřed a dále přes všeobecné nedostatky naší civilizace. To nestačí pouze změna místního prostředí, tu jde o obrodu zevnitř, o obrodu, na které musíme ovšem my křesťané jako spoluviníci spolupracovat”* Masaryk si cení touhy po vnitřním obrození a potřeby kritické a odvážné sebedefinice na poli současných národů.

Jako redaktor časopisů *Naše Doba* a *Čas* se na jejich stránkách věnoval Masaryk tématu sionismu a krizi židovství opakovaně. Příkladem může být část stati *Život církevní a náboženský roku 1904*.²⁹⁹

V tomto textu se dotkl rozrůzněnosti názorů v židovském táboře, problematiky liberalismu a nalezneme zde také formulaci Masarykova názoru na antisemitismus: *“Antisemitism je podle mého názoru rána naše a vlastně jen naše, škodí nám, nás znemravňuje a zhrubuje; Židům neškodí hmotně, nanejvýš mravně snad potud, pokud tito jej překonávají negativně, chytráctvím, kdežto by jej překonávat musili pozitivně, mravně a nábožensky.”*³⁰⁰

---

²⁹⁶ MASARYK, Tomáš Garrigue a SROVNAL, Jindřich, ed. *Světová revoluce: za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005. 639 s. Spisy T. G. Masaryka; sv. 15.

²⁹⁷ Citováno z: Friedmann F., s. 14.

²⁹⁸ Elektronická verze příspěvku: MASARYK, T. G. *Über den Zionismus*. In: KRONBERGER, Emil. *Zionisten Und Christen: Ein Beitrag zur Erkenntnis des Zionismus*. 1900. Dostupné z: <[http://www.lexikus.de/Zionisten-und-Christen/Prof-T-A-Masaryk-\(Prag\)-Ueber-den-Zionismus](http://www.lexikus.de/Zionisten-und-Christen/Prof-T-A-Masaryk-(Prag)-Ueber-den-Zionismus)>.

²⁹⁹ *Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální*. Masaryk, Tomáš Garrigue, ed. a Drtina, František, ed. Praha - Královské Vinohrady: Jan Laichter, 1894-1949, 1905, roč. 12, s. 274, 353, 446 a 518.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 522.

Jako takovouto pozitivní cestu uvádí myšlení a přístup filosofa Achada HaAma: “*Achad HaAm žádá po Židech “Obrození srdcem”, obrození niterní. (...) Achad HaAm jedním slovem hledá nápravu židovství v obrození duchovním, náboženském, zamítaje prostředky čistě vnější a dokonce mechanické; nekritisuje proto antisemitism a vnějšího odpůrce vůbec, nýbrž zkoumá ledví vlastního národa.*”³⁰¹

Opomenut by na tomto místě neměl být ani prostor, který je v *Naší době* věnován článkům a statím o sionismu. Jedním z nich je příspěvek *Sionism*, který vyšel téhož roku.³⁰² Jeho autor je uveden pouze zkratkou F. B., a je zde podle Kievala namístě se domnívat, že pochází z pera Bertholda Feiwella. V článku je opět akcentován mravní význam sionismu, což souznělo s postojem, který k celému hnutí zaujímal sám Masaryk: “*Nemá tedy sionismus pro Židovstvo žádného významu? Má. Sionism jest povolán židovstvo pozdvihnout mravně.*”³⁰³ zaznívá v závěru zmíněné stati.³⁰⁴

Pro ilustraci Masarykových názorů, které se týkaly rozkolu mezi národnostně orientovaným sionismem a asimilantsky laděným českožidovským hnutím je zde uveden citát z vydání *Času* ze 4. 3. 1914: “*Nevěřím v to počestování Židů, které se v starší generaci provádělo z obou stran – židovské a křesťanské. Nevěřím v prostředky jen mechanické, nevážím si počestění pouhým slovem, nevěřím v to volební a jiné chytráctví.*”³⁰⁵

Masarykovými vztahy k českým sionistům a českožidovskému hnutí se zabývalo množství badatelů.³⁰⁶ Profesor Koloman Gajan ve své stati *Postoj T. G. Masaryka k židovství a sionismu za první republiky*³⁰⁷ uvádí reakci českožidů na Masarykova prohlášení o sionismu z rozhovoru pro lvovský týdeník *Wsód* roku 1909. V něm Masaryk vyjádřil souhlas

---

³⁰¹ *Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální*. Masaryk, Tomáš Garrigue, ed. a Drtina, František, ed. Praha - Královské Vinohrady: Jan Laichter, 1894-1949, 1905, roč. 12, s. 523.

³⁰² *Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální*. Masaryk, Tomáš Garrigue, ed. a Drtina, František, ed. Praha - Královské Vinohrady: Jan Laichter, 1894-1949, 1905, roč. 12, s. 439-443.

³⁰³ *Naše doba*, 1905, roč. 12, s. 443.

³⁰⁴ Kompletní zmapování časopisů *Naše doba* a *Čas* stran tématu sionismu a českožidovského hnutí nebylo doposud provedeno. O typově podobný počín se pokouší bakalářská práce Aleše Glace – online dostupná z: <http://is.muni.cz/th/66311/fss_b/Bakalarska_prace_-_Ales_Glac.doc>, která je ovšem zaměřena na jiné časové období a jako referenční zdroje využívá i jiných periodik.

³⁰⁵ Citováno dle: Friedmann F., s. 12.

³⁰⁶ Např. H. J. Kieval ve spisu *Languges of Community*, M. A. Riff, K. Gajan, M. Pojar a další – viz seznam literatury.

³⁰⁷ GAJAN, Koloman: *Postoj T. G. Masaryka k židovství a sionismu za první republiky*. In: PAVLÁT, Leo, ed. a POJAR, Miloš, ed. *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999: sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24. - 26. listopadu 1999*. V Praze: Židovské muzeum, 1999, s. 129-137.

se sionismem a označil asimilaci za nemožnou. Tento rozhovor, otištěný v pražském *Selbstwehru*,³⁰⁸ vyvolal v českožidovském hnutí vlnu nevole a vyprovokoval výměnu názorů mezi Masarykem a redaktorem listu *Rozvoj* Viktorem Teyzlem. V rámci následné korespondence Masaryk své výroky poněkud zmírnil, nadále však trval na nemožnosti plné asimilace a odkazoval pouze k možnosti asimilace kulturní.³⁰⁹

Detailnějšímu rozboru tohoto tématu se věnují další články profesora Gajana,³¹⁰ práce H. J. Kievala *Languages of Community*,³¹¹ M. A. Riffa - především jeho text ve sborníku *T. G. Masaryk – Thinker and Critic*,³¹² Miloše Pojara³¹³ či příspěvky v již zmíněném Rychetského sborníku.³¹⁴ Autoři se ve výše uvedených pojednáních zabývají mimo jiné snahou vystihnout paradox příklonu velké části přívrženců českožidovského hnutí k Masarykově realistické straně, zatímco názory Masaryka samotného hovořily často spíše ve prospěch sionismu. Platným shrnutím nám může být závěr článku *T. G. Masaryk, idea sionismu a Nahum Sokolov*, kde profesor Gajan píše:

*“Masarykovým konečným cílem byla humanita a národ jako takový mu byl prostředkem na cestě k všeobecnému lidství. Přímá cesta individua k lidství bez národa podle něj neexistovala. A proto zánik národa chápal, obdobně jako sionisté, jako nenahraditelné ochuzení lidstva.”*³¹⁵

Centrem zájmu je na poli této diplomové práce obsahový rozbor jednoho z Masarykových textů – konkrétně *Problému malého národa* – a jeho komparace s idejemi Buberovými. Přejdeme tedy nyní k samotné stati a pokusme se pojmenovat hlavní akcenty Masarykovy národnostní filosofie.

---

³⁰⁸ *Masaryk a židovství*, s. 69.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 130, též Friedmann F., s. 12.

³¹⁰ GAJAN, Koloman. *T. G. Masaryk, idea sionismu a Nahum Sokolov*. In: *Židovská ročenka 5763/2002-2003*, vyd. 2002, s. 71-85.

GAJAN, Koloman. *T. G. Masaryk a Židé*. In: *T. G. Masaryk a československá státnost. XIII. Letní škola historie. Sborník textů a přednášek*. Praha, Porta linguarum 2001, s. 85-104.

³¹¹ Kapitola 9 – *Masaryk and Czech Jewry*, s. 198-216.

³¹² RIFF, Michael A. *The ambiguity of Masaryk's attitudes on the "Jewish question"*. 1st ed. Houndmills: Macmillan Press, 1989. In: *T. G. Masaryk: (1850-1937). Vol. 2, Thinker and critic*. Hampshire: Macmillan, 1989, s. 77-87.

³¹³ POJAR, Miloš: *T. G. Masaryk's Relations with Jews*. In: *Judaica Bohemiae* 38, 2002, vyd. 2003, s. 160-181.

³¹⁴ WELTSCH, Felix: *Masaryk a sionismus*. In: *Masaryk a židovství*, s. 66-103.

³¹⁵ GAJAN, Koloman: *T. G. Masaryk, idea sionismu a Nahum Sokolov*. *Židovská ročenka 5763/2002-2003* [vyd. 2002], s. 85.

2.3 Problém malého národa

Text útlé brožury *Problém malého národa* je tvořen výtahem ze stejnojmenné přednášky, kterou pronesl Masaryk dne 15. a 16. dubna 1905 v Kroměříži. Nejprve vycházel časopisecky - v roce 1905 byl na pokračování otištěn v kroměřížském měsíčníku *Tyrš*³¹⁶ a prvního knižního vydání se dočkal až v roce 1937.³¹⁷ Podle podtitulu se má jednat o výtah, ovšem sám stenograf dosvědčuje, že jde o plný text ve znění, v jakém byl Masarykem přednesen.³¹⁸ Ve vydání z roku 1946 je stať je rozdělena do osmi kapitol s nadpisy a doplněna rejstříkem osob, my se nicméně v rozboru budeme držet schématu, které jsme si vytyčili při analýze textu Buberova.

2.3.1 Podstata národa a jeho definice

Masarykova definice toho, co konstituuje národ, obsahuje tyto základní roviny: jazyk, území, hospodářské a sociální poměry, literatura básnická, věda, filosofie, mravnost a náboženství.³¹⁹ K otázce rasy se vyjadřuje skepticky a uvádí, že není takového národa, který by byl jen své krve. V této souvislosti zmiňuje národ židovský, který ovšem této čistoty také nedosahuje. Národ podle něj tedy není možné určit podle krve či pouze jazyka. Pro národ, který nemá možnost definovat se samostatně na poli politickém, se podle Masaryka stává ústředním tématem rovina mravní.³²⁰ Jako prostředek k mravní výchově slouží Masarykovi krásná literatura, na jejímž poli je možné specifickým národním jazykem předávat konkrétní kulturní hodnoty. Uvádí, že národní jazyk neměl v minulosti takový význam jako dnes. Skrze národní jazyky totiž dochází k dosažení vzdělanostní úrovně a jsou jím formulovány zásadní identifikační roviny jednotlivých národů.

V souvislosti se sebedefinicí národa uvádí Masaryk dvě roviny, na které je třeba brát zřetel. Jednou z nich je rovina citu – láska k vlastnímu národu jako společenství, a druhou rovina

---

³¹⁶ *Tyrš*. Revue sokolská. Vydavatel Jan Štros v Kroměříži. Ročník IV. č. 4 ze dne 20. dubna 1905, pokračování pak v číslech 5-10.

³¹⁷ *Problém malého národa*, s. 45.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ Tamtéž, s. 8.

³²⁰ Tamtéž, s. 7.

rozumu. Smysluplnost Masaryk nachází pouze v jejich syntéze – v dostatečně promyšleném a střízlivém způsobu nazírání sebe sama, který se nezřiká sebekritiky a neutápí se v romantických iluzích. “*Bez jasnosti nelze národ milovat,*” zaznívá v jeho textu.³²¹ A jasnosti se dosahuje nejlépe skrze vzdělání, studium vlastních dějin a kritický náhled na historické události.

2.3.2 Národ a lidstvo

Při osvětlení poměru národa k lidstvu, uvádí Masaryk Herderovo přirovnání ke stromu s jednotlivými větvemi. Jako účel lidstva vidí dosažení pravé lidskosti – humanity, která se projevuje ve vzdělanosti a v mravnosti a jíž se dosahuje na poli národnostním. Dosažení plného lidství je mu zde argumentem pro přirozenost národní sebedefinice. Zde hraje významnou roli také otázka svědomí každého jednotlivce, který je v první rovině součástí konkrétního národa a skrze to také celku lidstva. Na argumentu naplňování mravnosti a lidskosti je také postaven Masarykův požadavek národního práva a jím artikulovaná potřeba po organizaci lidstva podle vzorce národnostního, nikoliv státního, jak je tomu v Rakousku nyní.³²² Zároveň ve jménu mravnosti žádá práv vlastního jazyka.

Ke zkoumání místa a účelu vlastního národa na poli celého lidstva je podle Masaryka potřeba kritické práce a za nutné považuje vyslovovat myšlenku lidství česky.

2.3.3 Úloha národa

Specifikum českého národa spatřuje Masaryk v podmínkách, ve kterých se nachází. Dřívější generace obrozenců nejprve usilovaly o možnost sebedefinice jazykové (Kollár), politické (Palacký) a nyní výzvou je Masarykovi pole hospodářské. Upozorňuje, že politická samostatnost je bez hospodářské málo platná. Národ malý, jakým český národ bezesporu je, musí ovšem hledat specifické cesty k jejímu naplňování.

Prvotním východiskem je Masarykovi starost o vychování a sebevychování.³²³ Na tomto místě zdůrazňuje Masaryk důležitost a potřebnost samostatného českého školství.

---

³²¹ *Problém malého národa*, s. 18.

³²² Tamtéž, s. 14.

³²³ Tamtéž, s. 26.

V souvislosti s češtvím ale varuje před jeho jednostranným výkladem v jazykové rovině. Člověk podle něj není pouze bytost rozumová, ale jeho součástí musí být i charakter. Samotné vzdělání v národním jazyce ještě nezaručuje správné hodnoty. *“Ale vzdělání je jen prostředek, vzdělání vědeckého se může využívat k dobrému i zlému. Záleží na tom, aby se vzdělání neslo správnou cestou a sloužilo správným ideálům.”*³²⁴

Další hodnotou, na kterou klade důraz je soustředění sil a společné práce, a to na poli hospodářském i kulturním. V souvislosti s tímto je také třeba zdůraznit, že tyto činy a projevy se nemají negativně zakládat na nenávisti vůči národům ostatním, nýbrž je nutné v rámci respektu k odlišnostem budovat kladné hodnoty národa vlastního. K tomuto dodává: *“Je jistý takt potřebný v odmítání toho, co není dobré a správné, a shoda v tom, co je správné pro nás.”*³²⁵

Nejvyšší úlohou, kterou Masaryk spatřuje v rámci vymezení vlastního národa, je mít program. Program humanitní je třeba konkrétněji rozpracovat v oblasti hospodářské, sociální, školské a dalších. Nicméně základem je Masarykovi pochopit smysl historie, rozpoznávat, co je správné a špatné a přenášet toto měřítko do každodenní činnosti. Historií je podle Masaryka třeba se poučit a studovat ji. V přítomnosti je pak třeba na základě těchto poznatků stát v pravdě a dosvědčovat vlastní přesvědčení konkrétními rozhodnutími a činy. *“My sami sobě musíme stát v pravdě, kterou celý svět může vidět, a my musíme ten svět přesvědčit, že co chceme, je v jeho prospěchu. Česká otázka je otázka celého světa, nejen nás.”*³²⁶

2.3.4 Úloha jednotlivce

Jak vyplývá z názorů, uvedených výše, základem národnostního pojetí je Masarykovi myšlenka humanity. Ta má podle něj dvojí obsah: za prvé všechny národy tvoří lidstvo a za druhé má člověk ve svém životě dosáhnout čistého člověčenství – mravního ideálu člověka. Národnost se tedy stává otázkou svědomí každého jednotlivce.³²⁷

Jak jsme již nastínili, dostává se Masaryk ve svých názorech k poměru a propojení osobní zodpovědnosti jednotlivce a všeobjímající myšlenky člověčenstva. Ohrazuje se proti

---

³²⁴ *Problém malého národa*, s. 34.

³²⁵ Tamtéž, s. 17.

³²⁶ Tamtéž, s. 29.

³²⁷ Tamtéž, s. 13.

idealistickému a alibisticky pozitivnímu pojmání národa jako neosobního celku, nýbrž upozorňuje na nutnost osobní zodpovědnosti každého jedince. Na potřebu takového konání, které by v každém okamžiku dosvědčovalo, že otázka národnostní je výzvou k mravním a ctnostným činům, konaným všemi články národa. K tomu má podle Masaryka přispívat kultivace vzdělání (skrze nějž může docházet k osobnímu vztahování se k dědictví reformace), vědomí hodnot písemnictví, schopnost kritického nahlížení na dějiny vlastního národa a odvaha a zmužilost rozpoznanou pravdou svými činy dosvědčovat.

3. Komparace Buberova a Masarykova pojetí národa

3.1 Podstata národa a jeho definice

V rámci rozměrů, na základě kterých lze definovat podstatu národa, uvádějí filosofové několik rovin. Oba se shodují na stránce jazykové, jež je Masarykovi polem, na kterém se realizuje vzdělání a předávání kulturních hodnot, Buber pak zmiňuje řeč jako element, který zabarvuje myšlení.

U obou dále nalezneme rozměr vlastní země. Spojujícím článkem je jim stejné východisko, a to, že ani Židé ani Češi nemají v době, kdy jsou přednášky proneseny, vlastní, politicky samostatné území. Buber v tomto faktu spatřuje zárodek situace rozdvojení národní existence a Masaryk upozorňuje, že právě nemožnost vlastní definice na poli politickém je motivem k hledání identity národa v rovině mravní.

U pojmu mravnosti se zastavíme, neboť se jedná o významný styčný bod v přístupu obou. To, co Masaryk nazývá mravností, nalezneme dále u Bubera jako ideu jednotnosti. Tu vidí jako provázanou s představou plného, absolutního Boha a naplněnou konkrétními činy jednotlivců. Masarykův eticky definovaný imperativ tak pojímá v rovině duchovní. U obou ovšem absence konkrétního území, na kterém by mohl národ přirozeně existovat, zakládá důraz na potřebu národnostního rozměru vnitřního.

V Buberově pojetí národa je dále kladen důraz na vztahování se k dějinám a Masaryk v souvislosti s tím varuje před čistě romanticky idealistickým konceptem vlastní neomylnosti a obrací pozornost k nutnosti kritického postoje. Ten nalezneme i v Buberově analýze dějinného vývoje judaismu, naplňování touhy po jednotě ducha národa a jeho realizaci v konkrétních historických podmínkách.

Centrálním pojmem, ke kterému se oba filosofové na poli vymezení specifik jednotky národa vztahují, je vědomí vnitřní identity, založené na mravnosti, které bychom mohli nazvat národním duchem.

3.2 Národ a lidstvo

Jak Masarykovi, tak Buberovi je pole národní místem, na němž se dosahuje plné humanity. Oba jsou zastánci názoru, že pouze skrze možnost vlastní sebeidentifikace a přirozené příslušnosti k vlastnímu národu, je možné naplňovat ideu lidství. Buber v tomto případě argumentuje nejhlubším kořenem judaismu, kterým mu je touha po jednotě, jež svým naplňováním nepozvedá pouze národ židovský, nýbrž má pozitivní dopad na celé lidské pokolení. Masaryk obdobně vidí premisu naplňování idejí člověčenstva, humanity, ve svědomitém a mravním přístupu jednotlivců, k čemuž jim přirozenou platformu tvoří pole národní. U Židů dochází k naplňování humanity skrze činy, které směřují k duchovní syntéze, v případě českého národa je obdobně lidství naplňováno skrze mravní práci na poli národním.

Oběma koncepcím je společné, že jejich zastánci kladou důraz na přesah práce do rozměru všeobecné humanity, čímž se jim realizace národního života stává předpokladem a přínosem k plnému lidství.

3.3 Úloha národa

Základní výzvu, kterou Masaryk i Buber staví do popředí v otázce národní úlohy, bychom mohli pojmenovat jako nutnost vlastní sebedefinice na základě pohledu do historie a naplňování této identity v přítomnosti. Buberovi je v souvislosti s úlohou národa na předním místě sebeidentifikace, Masaryk se zaměřuje na otázku sebevzdělání.

Pro jejich dosažení oba zdůrazňují potřebu vztažení se k vlastní minulosti. V případě Bubera má tento pohled zpět vést k uvědomění si příslušnosti k židovskému národnímu a duchovnímu celku a rozpoznání momentů naplňování duchovní syntézy v dějinách.

Masaryk, pro kterého je otázka národnostní otázkou mravnosti, zdůrazňuje potřebu studia a vzdělávání jako prostředku k dosažení hodnot humanity.

Stejně jako Buberovi, který kriticky zhodnocuje různá období vlastních dějin z pohledu naplňování idey jednotnosti, tak i Masarykovi není vzdělání veličinou samospásnou.

Zdůrazňuje, že rozum je třeba snoubit s charakterem a v rámci kritického promýšlení vlastních dějin a přítomnosti nesklouzávat k negativismu vůči národům okolním.

Akcentem, který opět zaznívá u obou myslitelů, je důraz na přítomnost. Minulost je jim polem pro pochopení vlastních kořenů a zdrojů sebeidentifikačních hodnot, které ovšem mají být naplňovány v současnosti. Masaryk volá po nutnosti humanitního programu, na jehož poli by každý ideu humanity realizoval a Buber vyzývá k zodpovědným a uvědomělým činům jednotlivců, které mají pramenit v pochopení a ústit v realizaci duchovní jednoty.

Pokud bychom měli shrnout a pojmenovat hlavní rozměry úlohy národa, jak je oba myslitelé pojmají, je třeba zdůraznit, že Masaryk a Buber se nacházejí v poněkud odlišných situacích. Pro oba je důležité vlastní sebezpochopení národa, nicméně tam, kde Buber klade důraz na rozvzpomenutí se idey jednoty, která již v minulosti byla v dějinách naplňována, je pro Masaryka příznačnější spíše kladení důrazu na rozměr mravnostní, jako ten, který nebyl doposud v chodu dějin národního obrození dostatečně akcentován. Po období, kdy byl kladen důraz nejprve na jazykové vymezení, později na rozměr politický, obrací Masaryk zraky k postavám české minulosti – Husovi, Komenskému, které pro něj symbolizují výzvu k mravnímu rozměru naplňování národní existence.

Poslední aspekt úlohy národa, který zaznívá jak u Masaryka, tak u Bubera, spočívá v nutnosti pozitivní práce na poli vlastního národa, v opozici k jeho vymezení na poli vnějším. Proto obrácení k minulosti, proto sebevzdělávání, proto definice, založená na kladných hodnotách, momentech a milnících vlastních dějin.

Jak Masaryk, tak Buber vyzdvihují otázku svědomí a činů každého příslušníka národa v přítomnosti, jako základní premisu k realizaci jejich koncepcí.

3.4 Úloha jednotlivce

Popis úlohy jednotlivce se jak u Bubera, tak u Masaryka nese ve znamení třech témat: uvědomění, zodpovědnost, svědomí. Jejich kořenem a společným znakem je vědění jako takové. Proto Buber i Masaryk kladou důraz na poznání specifík vlastního národa, jehož

je každý součástí a toto poznání se jím zároveň stává osobní výzvou k naplňování pravého bytí na poli jednotlivce. K poznání a naplňování reality činu rozměrem mravnostním, jak to nazývá Masaryk, či syntetickým, jak čteme u Bubera, je třeba vlastního vědomého rozhodnutí. Člověk se každodenně nachází na křižovatkách a směr, kterým se v rámci jednotlivých aktů vydává, je definován jeho vnitřní přínáležitostí, kterou svým konáním zároveň potvrzuje. Na jedinci tedy nesmírně záleží. Ať už je vědomí přesahu definováno Masarykem jako otázka mravnosti, či Buberem jako vědomí absolutního Boha, oba zdůrazňují, že veškerá humanita má svůj základ v konkrétním, jednotlivém lidském činu a rozhodnutí.

Konání jednotlivců má podle Bubera směřovat k obnově národa a podle Masaryka dosvědčovat, že otázka národnostní je výzvou k mravnosti. Přesto, že Buber je v otázce dynamiky obrody národa zastáncem radikálního obrácení a ohrazuje se proti ideji postupného vývoje a zlepšování, oběma je společný důraz na činnou práci v přítomnosti, především na poli vzdělání a kultivace v současných životních podmínkách.

Závěr

Se vznikem Československé republiky 28. října 1918 je spjato několik událostí, které ilustrují provázanost vztahů českých sionistů a prezidenta Masaryka. Prvně to ovšem byli sionisté američtí, kteří byli jedněmi z těch, kteří Masarykovi gratulovali k Wilsonovu ústnímu ujištění, že Československu se v novém evropském uspořádání dostane samostatnosti. V reakci na jejich blahopřání Masaryk píše: „*Sledoval jsem sionistické a národně-židovské hnutí v Evropě i v našich zemích a vím, že není hnutím politického chauvinismu, nýbrž mravní obrodou jejich národa*“.³²⁸ V dopise dále konstatuje, že židovské menšině budou garantována rovná práva ve veřejném životě, náboženském vyznání i školství.

Na podzim roku 1918 vznikla *Židovská národní rada*, mezi jejíž členy patřilo několik bývalých členů spolku *Bar Kochba* a představitelů sionismu – mezi jinými Hugo Bergmann, Ludvík Singer a sympatizant židovského národního hnutí Max Brod. Její zástupci se v rámci vyjednávání o članku, týkajícím se národnostních menšin, několikrát setkali s Masarykem a na jaře roku 1919 se vydali i na mírovou konferenci, která se konala v Paříži. Ve svých vyjednáváních měli úspěch, a tak byla v ústavě z února 1920 v Československu jako první zemi na světě Židům garantována rovná práva před zákonem a státem tak byla oficiálně uznána židovská národnost.³²⁹

Jak velký vliv na tento fakt mohl mít profesor Masaryk? Do jaké míry měla akceschopnost *Židovské národní rady* souvislost s proměnou akcentů židovského národního hnutí, které po prožití válce obrátilo pozornost na politickou rovinu svého působení? Tyto otázky necháme nezodpovězené, nicméně považujeme za zásadní zmínit, že Masaryk byl s myšlenkovým zaměřením pražského sionismu srozuměn a byla to právě jeho mravně-duchovní rovina, kterou opakovaně oceňoval.

Jak jsme si ukázali v rozboru Buberových a Masarykových přednášek, poselství obou učenců se ve velké míře shoduje. Oběma jim jde o sebevědomé a na duchovních a kulturních hodnotách minulosti postavené vymezení národní identity. Oba zdůrazňují nutnost pozitivní práce ve vlastních řadách, význam vzdělání a kritického pohledu do minulosti, a neopomíjejí potřebu respektu ke svému okolí v přítomnosti. Oběma jim je základním článkem

³²⁸ Citace dopisu dle: WELTSCH, Felix. *Masaryk a sionismus*. In: *Masaryk a židovství*, s. 74.

³²⁹ Více o znění *Ústavy*, o jednáních a důvodových zprávách tamtéž, s. 79-83.

pro realizaci mravního a oduševnělého obrození národa člověk. Jednotlivec, který svými dennodenními činy a rozhodnutími říká ano mravnímu imperativu a svým konáním tak potvrzuje ideu jednotného Boha. Takovýmto chováním se stává platným článkem lidstva a přispívá k všeobecné ideji dobra a pravdy.

Buber s Masarykem se nejspíš nikdy neseťkali. Přesto působili v Praze ve stejné době a nadto jsou zajímavě propojena jejich studentská léta v Lipsku. Oba byli, s rozmezím 20 let, posluchači přednášek experimentální psychologie profesora Wilhelma Wundta.³³⁰ Tato poznámka na okraj ovšem nic nemění na faktu, že myšlenkové kořeny obou filosofů nalezneme v humanistickém pojetí světa a národnosti a víře v člověka, jako konkrétního článku, který má možnost svým životem tento vyšší cíl naplňovat.

Oblast pražského sionismu, konkrétně předválečných dějin spolku *Bar Kochba*, je dodnes tématem, které by zasluhovalo bližší pozornost. Pro kritické zhodnocení jeho původu, myšlenkového obzoru i významu a přesahů hnutí, jakož i vývoje sionistických idejí jeho čelních představitelů, by bylo třeba zmapovat a analyzovat pramenný materiál, který se nachází v Centrálních sionistických archivech v Jeruzalémě.

Stejně tak je tomu i s Masarykovými kontakty se židovstvím. Informace, které máme, pocházejí z omezeného množství zdrojů. Pozornost by si také zasluhovaly například ohlasy sionismu na stránkách časopisů, Masarykem vydávaných.

Tyto úkoly ovšem přesahují hranice této diplomové práce, nicméně můžeme doufat, že by výše uvedené poznatky, stejně jako informace zde shromážděné, mohly v budoucnu sloužit jako odrazový můstek pro další výzkum.

Exkurz do končin pojetí národnostní identity v dílech obou učenců uzavřeme konstatováním, že jejich nesporná názorová blízkost a vzájemný respekt Masaryka a pražských sionistů mohly mít pozitivní vliv na právní postavení židovské komunity v Československé republice.

---

³³⁰ Soubigou, s. 42.

Seznam odborné literatury a pramenů

Sionismus

Odborná literatura:

ARENDR, Hannah, FELDMAN, Ron H., ed. a KOHN, Jerome, ed. *The Jewish Writings*. New York. Schocken Books, 2007. lxxvi, 559 s.

AVINERI, Šlomo. *Zrození moderního sionismu*. 1. Praha: Sefer, 2001. 250 s.

BARNAVI, Eli, ed. *Atlas univerzálních dějin židovského národa: od časů biblických praotců do současnosti*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. xi, 299 s.

BAUM, Gregory. *Nationalism, religion, and ethics* [online]. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2001 [cit. 2012-03-19]. Online dostupné z: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10132773>>.

BEIN, Alex. *Dílo sionismu*. Praha: Ústřední svaz sionistický, 1939. 55 s. Malá sionistická knihovna; sv. 4.

BRUCE, Iris. *Kafka and cultural zionism: dates in Palestine*. Madison: The University of Wisconsin Press, 2007. xvii, 262 s. Studies in German jewish cultural history and literature.

BUBER, Martin. *On Zion: the history of an idea*. 1st publ. New York: Schocken Books, 1973. xxii, 165 s.

DEKEL, Mikhal. *The universal Jew: masculinity, modernity, and the Zionist moment*. Evanston, Ill.: Northwestern University Press, 2010. 267 s.

DIECKHOFF, Alain. *The invention of a nation: Zionist thought and the making of modern Israel*. C. Hurst & Co. Publishers, 2003. 297 s.

DUBNOW, Simon. *Nationalismus and history: Essays on old and new Judaismus*. Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1985. xii, 385 s.

EDELHEIT, Hershel a EDELHEIT, Abraham J. *History of Zionism: a handbook and dictionary*. Boulder: Westview Press, 2000. xvii, 653 s.

EISEN, Arnold M. *Galut: Modern Jewish Reflection on Homelessness and Homecoming*. Bloomington: Indiana Univ. Pr., 1986. 20, 233 s.

- ERLICH, Avi; ERLICH, Victor. *Ancient Zionism: The Biblical Origins of the National Idea*. Free Press, 1994.
- GITELMAN, Zvi Y., ed. *The emergence of modern Jewish politics: Bundism and Zionism in Eastern Europe*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2003. vii, 275 s. Pitt Series in Russian and East European studies.
- GOLDBERG, David J. *To the Promised Land: A History of Zionist Thought from Its Origins to the Modern State of Israel (Penguin Politics)*. London: Penguin, 1997.
- GOTTLIEB, František a NOVÁK, Arne. *Sionismus: idea a skutečnost*. Praha: Středočeská tiskárna, 1926. 142 s.
- HA'AM, Achad. *Nationalism and the Jewish Ethic*. Edited with an introduction by Hans Kohn. New York, 1962.
- HALBICH, Karel. *Genéza sionizmu*. Bratislava: Agres, 1991. 97 s. Zlatá mreža.
- HERTZBERG, Arthur, ed. *The Zionist idea: a historical analysis and reader*. New York, 1969.
- KATZ, Jacob. *Emancipation and assimilation: Studies in modern Jewish history*. Westmead: Greg International Publishers Limited, 1972. xii, 293 s.
- KORNBERG, Jacques. *Theodor Herzl: From Assimilation to Zionism*. Bloomington: Indiana Univ. Pr., 1993. 12, 240 s.
- KRUPP, Michael. *Sionismus a stát Izrael: Historický nástin*. 1. Praha: Vyšehrad, 1999. 248 s.
- LAQUEUR, Walter. *A History of Zionism*. New York: Schocken books, 2003. 640 s.
- LEDERER, Eduard. *Kapitoly o židovství a židovstvu. Díl I*. Praha: B. Kočí, 1925. 193 s.
- MEYER, Michael A., ed. *Ideas of Jewish History*. New York: Behrman, 1974. xiv, 360 s. Library of Jewish Studies.
- PENKOWER, Monty Noam. *The Emergence of Zionist Thought*. Peter Lang Publishing, 1991.
- RAVITZKY, Aviezer. *Messianism, Zionism, and Jewish religious radicalism*. Chicago: University of Chicago Press, 1996. 303 p. Chicago studies in the history of Judaism.
- REITER, Alexandre. *Sionismus*. Praha: Mojmir Kallus, 1998. 25 s. Izrael a my.
- RUBINSTEIN, Amnon. *The Zionist Dream Revisited: From Herzl to Gush Emunim and Back*. 1st publ. New York: Schocken Books, 1984. xix, 204 s. Judaica. Political Science.
- RUBINSTEIN, Hilary L. et al. *The Jews in the modern world: a history since 1750*. 1st pub.

London: Arnold, 2002. xiv, 480 s.

SACHAR, Howard Morley. *A history of Israel: from the rise of Zionism to our time*. 7th print. New York: Knopf, 1989, 1979. xviii, 887, xlix s.

SAPOSNIK, Arieh Bruce. *Becoming Hebrew: the creation of a Jewish national culture in Ottoman Palestine*. Oxford: Oxford University Press, 2008. xii, 314 s.

SHAPIRA, Anita. *Land and power: the Zionist resort to force, 1881-1948*. New York: Oxford University Press, 1992. x, 446 s.

SHIMONI, Gideon. *The Zionist ideology*. Hanover: Brandeis University Press, 1995. xvi, 506 s.

VITAL, David. *The origins of zionism*. Oxford: Clarendon Press, 1975. IX, 396 s.

VITAL, David. *Zionism: the crucial phase*. Oxford: Clarendon Press, 1987. xvi, 392 s.

WIGODER, Geoffrey, ed. *New encyclopedia of Zionism and Israel*. Madison: Herzl, 1994. 2 sv. 1521 s.

Články:

HROCH, Miroslav. *Zionism as a European National Movement*. In: MARCUS, David. *Jewish Studies. Journal of the World Union of Jewish Studies*. Vol. 38 (1998), s. 73-83.

WEIN, Martin J. *Zionism in the Bohemian Lands Before 1918*. In: *Judaica Bohemiae*. 2007-2008, roč. XLIII, s. 121-138.

Prameny:

HERZL, Theodor. *Altneuland*. Leipzig: Hermann Seemann Nachfolger, 1902. Online v angličtině dostupné z: <<http://www.zionism-israel.com/an/altneuland.html>>

HERZL, Theodor. *Židovský stát: Pokus o moderní řešení židovské otázky*. 1. Praha: Academia, 2009. 140 s.

Kritika sionismu. Praha: Svaz Čechů židů v Československé republice, [19--]. 38 s.

NORDAU, Max. *Sionismus*. V Praze: Sionistický obvodní výbor pro Čechy, [1927]. 16 s.

SCHEINPFLUG, Karel. *Otázka židovská*. Praha: Rozvoj, 1910. 46 s. Knihovnička Rozvoje; 4.

Sionismus idea a skutečnost. Praha: Spol. Žid. akademiků T. Herzl v Praze a spol. sionistických akademiků v Brně, 1928. 127 s.

SOKOLOW, Nahum. *History of Zionism: 1600-1918*. London: Longmans, 1919.

Theodor Herzl, život a dílo. Praha: Sionistický výbor, 1929. 151 s.

Židovská otázka a její řešení. 2. vyd. Praha: Sionistický obvodní výbor pro Čechy, 1912. 24 s.

Pražský sionismus

Odborná literatura:

BORMAN, Stuart. *The Prague Student Zionist Movement*. (nepublikovaná doktorská práce) Univerzity of Chicago, 1972. 372 s.

BRUCE, Iris. *Kafka and cultural zionism: dates in Palestine*. Madison: The University of Wisconsin Press, 2007. xvii, 262 s. Studies in German Jewish cultural history and literature.

COHEN, Gary B. *Němci v Praze 1861-1914*. 1. Praha: Karolinum, 2000. 313 s.

ČAPKOVÁ, Kateřina. *Češi, Němci, Židé? : Národní identita Židů v Čechách 1918-1938*. 1. Praha-Litomyšl: Ladislav Horáček-Paseka, 2005. 360 s.

FRANKL, Michal. *"Emancipace od židů": český antisemitismus na konci 19. století*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007. 403 s.

KÁRNÍK, Zdeněk, a kol. *Sborník k problematice multietnicity : české země jako multietnická společnost: Češi, Němci a Židé ve společenském životě českých zemí 1848-1918*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1996. 130 s.

KIEVAL, Hillel J. *Languages of Community: The Jewish Experience in the Czech Lands*. 1. University of California Press, 2000.

KIEVAL, Hillel J. *The Making of Czech Jewry : National Conflict and Jewish Society in Bohemia, 1870-1918*. New York: Oxford University Press, 1988. 279 s.

KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2011. 399 s.

PAVLÁT, Leo, ed. a POJAR, Miloš, ed. *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999: sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24. - 26. listopadu*

1999. V Praze: Židovské muzeum, 1999. 223 s.

PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2. Praha: Sefer, 2001. 702 s.

SALNER, Peter; SOUKUPOVÁ, Blanka. *Modernizace, identita, stereotyp, konflikt: společnost po Hilsneriádě*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze a Ústavem etnologie Slovenské akademie věd v Bratislavě, 2004. 99 s.

SHUMSKY, Dimitri. *Zweisprachigkeit nd Binationale Idee. Der Prager Zionismus 1900-1930*. Vandenhoeck & Ruprecht. (Vyjde v prosinci 2012.)

SOUKUPOVÁ, Blanka. *Česká společnost před sto lety: Identita, stereotyp, mýtus*. 1. vyd. Praha: Sofis, 2000. 166 s.

SPECTOR, Scott. *Prague Territories: National Conflict and Cultural Innovation in Franz Kafka's Fin de Siècle*. 1 University of California Press, 2002.

VOBECKÁ, Jana. *Populační vývoj Židů v Čechách v 19. a první třetině 20. století: společenské a hospodářské souvislosti*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2007. 149 s. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky; 3/2007.

YEGAR, Moshe. *Československo, sionismus, Izrael: historie vzájemných vztahů*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1997. 235 s., [16] s. obr. příl.

YUDKIN, Leon I. *In and out: the Prague Circle and Czech Jewry*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2011. 128 s. Deus et gentes; sv. 18.

Články:

BINDER, Hartmut. *Franz Kafka and the Weekly Paper "Selbstwehr"* In: *Leo Baeck Yearbook*, 1967/12, s. 135-148. Online dostupná placená verze:

<<http://leobaeck.oxfordjournals.org/content/12/1/135.full.pdf+html>>.

BLAU, Bruno. *Nationality among Czechoslovak Jewry*. In: *Historia Judaica* 10, no. 2, (10/ 1948), s. 147-54.

BERGMANN, Samuel Hugo. *Doba "Tři Řeči O Židovství"*. In: *Židovský kalendář*. 5699/1938-39, roč. 19, s. 114-117.

HAVRÁNEK, Jan. *Politická atmosféra devadesátých let 19. století v Čechách*. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999*. Praha, Židovské muzeum 1999, s. 24-30.

- HEŘMAN, Jan. *The Evolution of the Jewish Population in Bohemia and Moravia, 1754-1953*. In: *Papers in Jewish Demography, 1973: Proceedings of the Demographic Sessions Held at the 6th World Congress of Jewish Studies. Jerusalem, August 1973*, edited by U. O. Schmelz, P. Glikson, and S. Della Pergola, s. 255-65. Jerusalem: Institute of Contemporary Jewry, Hebrew University of Jerusalem, 1977.
- HEŘMAN, Jan. *The Evolution of Jewish Population in Prague, 1869- 1939*. In: *Papers in Jewish Demography, 1977: Proceedings of the Demographic Sessions Held at the 7th World Congress of Jewish Studies, Jerusalem, August 1977*, edited by U. O. Schmelz, P. Glikson, and S. Della Pergola, s. 53-67. Jerusalem: Institute of Contemporary Jewry, Hebrew University of Jerusalem, 1980.
- KLUBACK, William. *The 'Believing Humanism' of Shmuel Hugo Bergman*. In: *Review of the Society for the History of Czechoslovak Jews* 2 (1988-89), s. 129-39.
- KLUBACK, William. *Hans Kohn Speaks to Our Generation*. In: *Review of the Society for the History of Czechoslovak Jews* 3 (1990-91), s. 65- 76.
- KLUBACK, William. *Felix Weltsch: Man of Humor, Faith and Knowledge*. In: *Review of the Society for the History of Czechoslovak Jews* 4 (1991-92), s. 137-49.
- KOHN, Hans. *Before 1918 in the Historic Lands*. In: *The Jews of Czechoslovakia*, vol. 1, 1968 [Chapter 4, Jews of Czechoslovakia], s. 12-20.
- LEBENHART, Filip. *Začátky sionismu v Praze*. In: *Židovský kalendář*. 5699/1938-39, roč. 19, s- 105-108.
- LEBENHART, Filip. *Kousek historie Židů v Praze a v Čechách*. In: *Židovský kalendář*. 5692/1931-32, roč. 12, s. 35-44.
- PEŠEK, Jiří - ZILYNSKÁ, Blanka. *Židovští studenti pražské české a německé univerzity okolo roku 1900*. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999*. Praha, Židovské muzeum 1999, s. 108-112.
- POLAK, Irma. *The Zionist Women's Movement*. In: *The Jews of Czechoslovakia*, vol. 2, 1971 [Chapter 4, Jews of Czechoslovakia], s. 137-47.
- RABINOWICZ, Oskar K. *Czechoslovak Zionism: Analecta to a History*. In: *The Jews of Czechoslovakia*, vol. 2, 1971 [Chapter 4, Jews of Czechoslovakia], s. 19-136.
- RIFF, Michael A. *Assimilation and Conversion in Bohemia: Secession from the Jewish Community in Prague 1868-1917*. In: *Leo Baeck Institute Yearbook* 1981/26, s. 73-88. Online

- dostupná placená verze: <<http://leobaeck.oxfordjournals.org/content/26/1/73.full.pdf>>
- SHUMSKY, Dimitry. *Czechs, Germans, Arabs, Jews: Franz Kafka's „Jackals and Arabs” Between Bohemia and Palestine*. In: *AJS Review*. 2009, s. 71-100.
- SHUMSKY, Dimitry. *Historiography, Nationalism and Bi-nationalism. Czech-German Jewry, Prague Zionists and the Sources of Hugo Bergmann's Bi-National Approach*. In: *Zion*. 69/2004, č. 1, s. 45-80. (hebrejsky).
- SHUMSKY, Dimitry. *Introducing Intellectual and Political History to the History of Everyday Life: Multiethnic Cohabitation and Jewish Experience in Fin-de-siècle Bohemia*. In: *Bohemia: Jahrbuch des Collegium Carolinum*. 46/2006, s. 39-67.
- SHUMSKY, Dimitry. *On Ethno-Centrism and its Limits – Czecho-German Jewry in Fin-de-Siècle Prague and the Origins of Zionist Bi-Nationalism*. In: *Simon Dubnow Institute Yearbook* 5/2006, s. 173-188.
- SOUKUPOVÁ, B. *Čeští Židé: deziluze jako impuls k vyprofilování sebevědomého českého židovství*. In: SALNER, Peter; SOUKUPOVÁ, Blanka. *Modernizace, identita, stereotyp, konflikt: společnost po Hilsneriádě*. Praha. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze a Ústavem etnologie Slovenské akademie věd v Bratislavě, 2004. s. 31-68.
- TOHN, Zdeněk. *Od Emancipace K Asimilaci: Příspěvek K Dějinám Asimilační Ideologie*. In: *Kalendář česko-židovský*. 1937-1938, roč. 57, s- 122-139.
- TRAMER, Hans. *Prague – City of Three Peoples*. In: *Leo Baeck Yearbook*, 1964/9, s. 305-339. Online dostupná placená verze: <<http://leobaeck.oxfordjournals.org/content/9/1/305.full.pdf+html>>.
- WEIN, Martin J.: *A reponse to Dmitri Shumsky's Concept of Czecho-German Jews*. Online dostupné z: <<http://www.mjwein.net/publications/P-ChristianJews-Eng.pdf>>.
- WEISE, Christian. *The Janus Face of Nationalism: The Ambivalence of Zionist Identity in Robert Weltsch and Hans Kohn*. In: *Leo Baeck Yearbook*, 2006/51, s. 103-130. Online dostupná placená verze: <<http://leobaeck.oxfordjournals.org/content/51/1/103.full.pdf+html>>.
- YUDKIN, Leon I. *Kafka and the Prague Circle*. In: *Judaica Bohemiae*. 2004, roč. XL, s. 65-77.
- ZAHRADNÍKOVÁ, M. *Identita českých sionistů*. In: SALNER, Peter; SOUKUPOVÁ, Blanka. *Modernizace, identita, stereotyp, konflikt: společnost po Hilsneriádě*. Praha: Fakulta

humanitních studií Univerzity Karlovy ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze a Ústavem etnologie Slovenské akademie věd v Bratislavě, 2004. s. 69-88.

Prameny:

Archiv Roberta Weltsche, 1813-1981, Leo Baeck Institut, online dostupné z: <<http://www.lbi.org/digibaeck/results/?qtype=pid&term=300413>>

BROD, Max. *Pražský kruh*. 1. Praha: Akropolis, 1993. 192 s.

BROD, Max. *Život plný bojů*. 1. Praha: Mladá Fronta, 1966. 316 s.

Das jüdische Prag: eine Sammelschrift, Prag, Verlag der „Selbstwehr“, 1917.

Iggud Vatikai Bar Kochba-Theodor Herzl, Prag. *Zirkular [Bar-Kochba Zirkular]*. Hrsg. R. G. Pacovský. Tel Aviv 1954-1972.

LÖWY, Julius. *Das Jubiläum des Bar Kochba*. In: *Die Welt*, Zentralorgan der Zionistischen Bewegung (1897 – 1914) 1903, April 3, online dostupné z:

<<http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/cm/periodical/pageview/3331109>>.

LICHTENSTEIN, Tatjana. *Making Jews at Home: Jewish Nationalism in the Bohemian Lands, 1918-1938*. Doktorská práce, 2009, Department of History, University of Toronto, online dostupné z: <<http://www.scribd.com/doc/55826366/Czech>>.

The Hugo Bergmann Family Papers, assembled and presented by Adolf Dasha Bergmann, Copenhagen, March 1994. Dostupné z: <<http://www.jewishgen.org/austriaczech/hugo.html>>

The Jews of Czechoslovakia: Historical Studies and Surveys, Vol. II. First Edition Jewish Publication Society of America, 1971.

Vom Judentum: Ein Sammelbuch. Leipzig, 1914. Online dostupné

z: <<http://archive.org/stream/vomjudentumeinsa00barkuoft#page/n5/mode/2up>>.

WELTSCH, Robert (ed.). *Prag ve Jerušalajim: Sefer le-zecher Leo Herrmann*. Jeruzalém. 1954.

Martin Buber

Odborná literatura:

- AVNON, Dan. *Martin Buber: the hidden dialogue*. Lanham: Rowman & Littlefield, 1998. x, 277 s.
- BERKOVITS, Eliezer. *Major themes in modern philosophies of judaism*. New York: KTAV Publishing House, 1974. 248 s.
- BIEMANN, Asher. *The Martin Buber Reader*. 1. Palgrave Macmillan, 2002.
- BOURETZ, Pierre. *Svědkové budoucího času. II, G. Scholem, M. Buber, E. Bloch*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2009. 391 s. Oikúmené; sv. 144.
- BUBER, Martin. *A believing humanism: gleanings*. New York: Simon and Schuster, 1969. 252 s. Credo perspectives.
- BUBER, Martin; SCHMIDT, Gilya Gerda. *The First Buber: Youthful Zionist Writings of Martin Buber*. 1. Syracuse University Press, 1999.
- DIAMOND, Malcolm Luria. *Martin Buber: Jewish existentialist*. 1st Harper Torchbook ed. New York: Harper Torchbooks, 1968. ix, 240 s.
- FRIEDMAN, Maurice. *Encounter on the Narrow Ridge: A Life of Martin Buber*. 1. Paragon House, 1998.
- FRIEDMAN, Maurice S., *Martin Buber's life and work*. Detroit: Wayne State University Press, 1988.
- GORDON, Haim. *The Other Martin Buber: Recollections of His Contemporaries*. [Athena]: Ohio Univ. Pr., 1988. 13, 186 s.
- HODES, Aubrey. *Encounter with Martin Buber*. Rev. ed. London: Allen Lane, 1972. 243 s.
- HODES, Aubrey. *Martin Buber: an intimate portrait*. 1st publ. New York: Viking Press, 1971. xii, 242 s.
- KOHN, Hans. *Marin Buber: sein Werk und seine Zeit; ein Versuch über Religion und Politik*. Hellerau: J. Hegner, 1930. 411 s.
- LÖWY, Michael. *Redemption and utopia: jewish libertarian thought in Central Europe: a study in elective affinity*. London: The Athlone Press, 1992. 276 s.
- MAYHALL, C. Wayne, and Timothy B. Mayhall. *On Buber*. 1 Wadsworth Publishing, 2003.
- MENDES-FLOHR, Paul R. *Divided Passions: Jewish Intellectuals and the Experience of Modernity*. Wayne State University Press, 1991. 449 s. Online dostupné z: <<http://books.google.cz/books?id=VBuFygk2C-AC&lpq=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>>

POLÁKOVÁ, Jolana. *Filosofie dialogu: (Rosenzweig, Ebner; Buber; Lévinas)*. 2., rozš. vyd., (V nakl. Ježek 1.). Praha: Ježek, 1995. 106 s. Filosofické texty. Velká řada; sv. 4. Studium; sv. č. 80.

RATZABI, Shalom. *Between zionism and judaism: the radical circle in Brith Shalom 1925-1933*. Leiden: Brill, 2002. xvii, 455 s. Brill's series in Jewish studies; vol. 23.

SHAPIRA, Avraham. *Hope for Our Time: Key Trends in the Thought of Martin Buber (S U N Y Series in Judaica)*. First edition. State University of New York Press, 1999.

SCHAEDER, Grete. *Martin Buber: hebräischer Humanismus*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1966. 411 s.

SCHMIDT, Gilya Gerda. *Martin Buber's Formative Years: From German Culture to Jewish Renewal, 1897-1909*. University Alabama Press, 1995.

URBAN, Martina. *Aesthetics of renewal: Martin Buber's early representation of Hasidism as kulturkritik*. Chicago: University of Chicago Press, 2008.

WEHR, Gerhard. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995. 149 s.

ZANK, Michael, ed. *New perspectives on Martin Buber*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006. viii, 280 s. Religion in philosophy and theology; 22.

Články:

DUARTE DE OLIVEIRA, Manuel. *Passion for Land and Volk: Martin Buber and Neo-Romanticism*. In: *Leo Baeck Yearbook*, 1996/41, s. 239-260. Online dostupná placená verze: <<http://leobaeck.oxfordjournals.org/content/41/1/239.full.pdf+html>>.

HERRMANN, Hugo. *Buber v Praze*. In: *Židovský kalendář*. 5699/1938-39, roč. 19, s. 109-113.

Prameny:

BUBER, Martin. *Drei Reden über das Judentum*. 3. und 4. Tausend. Frankfurt a. M.: Literarische Anstalt Rütten & Loening, 1916. 102 s.

BUBER, Martin. *Meetings: Autobiographical Fragments*. 2 Routledge, 2002.

BUBER, Martin. *Názory: (výběr z myšlenek Martina Bubera)*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství

Franze Kafky, 1996. 77 s. Člověk v zrcadle; č. 4.

BUBER, Martin. *On Judaism*. New York: Schocken, 1996.

BUBER, Martin. *Předsudky mládeže: proslov k židovské mládeži v Praze dne 13. ledna 1937*.

V Praze: Sionistický obvodový výbor pro Čechy, 1937. 15 s.

BUBER, Martin. *The Letters of Martin Buber: A Life of Dialogue*. Syracuse University Press, 1996.

BUBER, Martin. *Tři řeči o židovství*. 1. Praha: Spolek židovských akademiků Theodor Herzl, 1912.

BUBER, Martin, WELTSCH, Robert: *Theodor Herzl and We*. Zionist Labor Party "Hitachduth" of America, 1929. 28 s.

Tomáš Garrigue Masaryk

Odborná literatura:

ČAPEK, Karel. *Hovory s T. G. Masarykem*. Souborné vyd. Praha: Fr. Borový, 1947. 353 s.

HERBEN, Jan. *Deset let proti proudu (1886-1896): zpomínky a zkušenosti českého novináře*. [I. díl]. [Praha]: J. Herben, 1898. 231 s.

HERBEN, Jan. *T. G. Masaryk - Život a dílo presidenta Osvoboditele*. 5. vydání. Praha: Sfinx Bohumil Janda, 1946. 477 s.

KOVTUN, Jiří. *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*. Praha: Sefer, 1994. 574 s.

Kolektiv autorů. *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899 – 1999*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 1999. 223 s.

LUDWIG, Emil. *Duch a čin: rozmluvy s Masarykem*. 8. vyd. Praha: Družstevní práce, 1937. 235 s., Svět. Nová řada; 23.

MACHOVEC, Milan. *Tomáš G. Masaryk*. 3. dopl. vyd. Praha: Riopress ; Česká expedice, 2000. 320 s.

OPAT, Jaroslav. *Filozof a politik - Tomáš Garrigue Masaryk 1882-1893: (Příspěvek k životopisu)*. Köln: Index, 1987. 550 s.

PAVLÁT, Leo, ed. a POJAR, Miloš, ed. *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999: sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24. - 26. listopadu*

1999. V Praze: Židovské muzeum, 1999. 223 s.

POLÁK, Stanislav. *T. G. Masaryk: za ideálem a pravdou*. 1. vyd. Praha: Masarykův ústav, 2000- .

SKILLING, Harold Gordon. *T. G. Masaryk: Proti proudu 1882 – 1914*. Praha: Patriae, 1995. 243 s.

SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2004. 451 s. Historická paměť. Velká řada; sv. 10.

SZPORLUK, Roman. *The political thought of Thomas G. Masaryk*. New York: Columbia University Press, 1981. 244 s. East European monographs; no. 85.

T. G. Masaryk: (1850-1937). Vol. 2, Thinker and critic. Hampshire: Macmillan, 1989. 204 s.

TOMAN, Libor. *TGM a Hilsneriáda*. Vyd. 1. Polná: Linda, 2007. 76 s.

Články:

FRANKL, Michal. *Obvinění z rituální vraždy v českém antisemitismu na konci 19. století*. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost*, Praha, Židovské muzeum 1999, s. 152-159.

GAJAN, Koloman. *Masaryk a Max Brod. (Židovská otázka v ČR v letech 1918-1920)*. In: *Židovská ročenka 5761/2000-2001*, vyd. 2000, s. 28-50.

HAHN, Fred. *Jews from the Bohemian Lands in the United States, 1848-1938*.

In: *Grossbritannien, die USA und die böhmischen Länder 1848-1938*, 1991 [Chapter 4, Schmidt-Hartmann and Winters], s. 31-45.

HAVRÁNEK, Jan. *Politická atmosféra devadesátých let 19. století v Čechách*. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999*. Praha, Židovské muzeum 1999, s. 24-30.

KOVTUN, Jiří. *Proti rasovým, kulturním a národnostním předsudkům*. In: *Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta. Úvahy. Souvislosti*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2002, s. 145-153.

KOVTUN, Jiří. *Proč Masaryk zasáhl do Hilsnerova případu*. In: *Polensko*, 1999, 8(1), s. 1-2.

MACHOVEC, Milan. *Hilsneriáda v procesu emancipace lidského ducha*. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999*. Praha, Židovské muzeum 1999, s. 10-16.

POLÁK, Stanislav. *Hilsnerův proces a jeho důsledky pro T. G. Masaryka*. In: *Hilsnerova*

aféra a česká společnost 1899-1999. Praha, Židovské muzeum 1999, s. 42-48.

RIFF, Michael A. *The ambiguity of Masaryk's attitudes on the "Jewish question"*. 1st ed. Houndmills: Macmillan Press, 1989. In: *T. G. Masaryk: (1850-1937). Vol. 2, Thinker and critic*. Hampshire: Macmillan, 1989. 204 s., s. 77-87.

SOUKUPOVÁ, Blanka. *T. G. Masaryk a židé (Židé), židé (Židé) a T. G. Masaryk: legenda a skutečnost*. In: *Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech. Sborník přednášek z cyklu ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze v říjnu 2002 až červnu 2003*. Praha, Židovské muzeum 2003, s. 113-125.

ŠOLLE, Zdeněk. *Masarykovo vystoupení v hilsneriádě a jeho vztah k Masarykovu řešení české otázky*. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999*. Praha, Židovské muzeum 1999, s. 49-56.

TOHN, Zdeněk. *Masaryk a Židovská Otázka*. In: *Kalendář česko-židovský*. 1938-1939, roč. 58, s. 44-54.

VEBER, Václav. *Beilisova aféra - ruská hilsneriáda*. In: *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899-1999*. Praha, Židovské muzeum 1999, s. 125-128.

Prameny:

FRIEDMANN, František. *Židé a židovství v životě a díle T. G. Masaryka*. Praha: nákladem vlastním, 1937. 16 s., Zvláštní otisk z "Věstníku" isr. náboženských obcí Karlín, Král. Vinohrady, Libeň, Michle, Smíchov a Žižkov.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Česká otázka; Naše nynější krize; Jan Hus. Česká otázka 8. vyd., Naše nynější krize 7.vyd., Jan Hus 9. vyd.* Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000. 492 s. Spisy T. G. Masaryka; sv. 6.

MASARYK, Tomáš Garrigue a SVOBODOVÁ, Jana, ed. *Karel Havlíček: snahy a tužby politického probuzení*. 4. vyd. Praha: Ústav Tomáše Garrigua Masaryka, 1996. 381 s. Spisy T. G. Masaryka; sv. 7.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Národnostní filosofie doby novější*. Autoris. vyd. Praha: Mladé proudy, 1919. 40 s. Knihovna Mladých proudů; č. 2.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Nutnost revidovati process Polenský*. 4. vyd. Praha: Čas, 1899.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Otázka sociální: základy marxismu filosofické a sociologické*.

- Sv. 1. 6. vyd., 4. čes. vyd. Praha: Čin, 1947. 423 s. Spisy T. G. Masaryka; kniha 6.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Otázka sociální: základy marxismu filosofické a sociologické*. Sv. 2. 6. vyd., 4. čes. vyd. Praha: Čin, 1947. 469 s. Spisy T. G. Masaryka; kniha 7.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Parlamentní projevy; 1891-1893*. Spisy. sv. 21. 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001. 450 s.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Problém malého národa*. 4., (třetí knižní) vyd. Praha: Čin, 1947. 48-[II] s. Živá věda. Sv. 22, Řada Svět člověka; Kniha 7.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. 5. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002. 221 s. Spisy T. G. Masaryka; sv. 1.
- MASARYK, Tomáš Garrigue a FRANĚK, Jiří, ed. *Spisy T. G. Masaryka. Sv. 18, Z počátků Athenaea: texty z let 1883-1885*. 1. vyd. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2004. 379 s.
- MASARYK, T. G. *Über den Zionismus*. In: KRONBERGER, Emil. *Zionisten Und Christen: Ein Beitrag zur Erkenntnis des Zionismus*. 1900. Online dostupné z: <[http://www.lexikus.de/Zionisten-und-Christen/Prof-T-A-Masaryk-\(Prag\)-Ueber-den-Zionismus](http://www.lexikus.de/Zionisten-und-Christen/Prof-T-A-Masaryk-(Prag)-Ueber-den-Zionismus)>.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Význam procesu polenského pro pověru rituální*. V Berlíně: Kommissí H. S. Herrmanna, 1900. 88 s.
- RYCHNOVSKY, Ernst, ed., DONATH, Oskar, ed. a THIEBERGER, Friedrich, ed. *Masaryk a židovství*. Praha: Mars, 1931. 332 s.
- RYCHNOVSKY, Ernst, ed. *Thomas G. Masaryk and the Jews: A Collection of Essays*. New York: B. Pollak, 1941.
- Sborník historický*. Ročník I, 1883, svazek I. [V Praze: Tiskem a nákladem c. k. Universitního českého knihkupectví J. Otty], 1883.

Periodika:

- Čas: list věnovaný veřejným otázkám*. Herben, Jan, ed. V Praze: Jan Herben, 1886-1915, 1920-1924.
- Die Welt*, Zentralorgan der Zionistischen Bewegung. (1897 – 1914). Berlin: Verl. der Welt. Online dostupný z: <<http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de>>

a <<http://www.compactmemory.de>>.

Judaica Bohemiae, Panorama, Praha, 1965 - .

Kalendář česko-židovský. Praha: Spolek českých akademiků – židů, 1881 – 1939.

Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální. Masaryk, Tomáš Garrigue, ed. a Drtina, František, ed. Praha - Královské Vinohrady: Jan Laichter, 1894-1949.

Rozvoj. Praha: Viktor Teytz, 1907-1938.

Selbstwehr. Prag: Selbstwehr, 1907 – 1938.

Židovský kalendář. Praha: Spolek židovských akademiků Theodor Herzl, 1920 – 1939.

Encyklopedie a slovníky:

Encyclopaedia Judaica. 4. Jerusalem: Keter, 1978.

NEWMAN, Ja'akov; SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z: slovník pojmů a termínů*.

1. Praha: Sefer, 2009. 285 s.

Internetové zdroje a databáze:

JewishEncyclopedia.com.

Online dostupné z: <<http://www.jewishencyclopedia.com>>.

The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe.

Online dostupné z: <<http://www.yivoencyclopedia.org>>.

Compact Memory – dem Wissenschaftsportal für Jüdische Studien.

Online dostupné z: <<http://www.compactmemory.de>>.

Seznam příloh

- 1. Vedení spolku Bar Kochba ve vybraných obdobích 1900-1904 a 1910-1914.**
- 2. Dobová fotografie sálu hotelu Central – stav v letech 1918-1919.**
- 3. Fotografie členů spolku Bar Kochba ze 40. semestru (1913/1914).**
- 4. Odznak členů spolku Bar Kochba.**
- 5. Fotografie Martina Bubera s věnováním.**
- 6. Pozvánka na Festabend, na němž Buber přednesl první ze svých Třech řečí o židovství.**
- 7. Pozvánka na Festabend, na němž Buber přednesl svůj příspěvek o mýtu v judaismu.**

Příloha č. 1

Vedení spolku Bar Kochba ve vybraných obdobích 1900-1904 a 1910-1914.

Semestr	Letní/zimní	Rok	Předseda	Zdroj
15.	Zimní	1900/1901	Alfred Löwy	<i>Die Welt</i> 23.11.1900
16.	Letní	1901	Alfred Löwy	<i>Die Welt</i> 22.3.1901
17.	Zimní	1901/1902	Rudolf Wohryzek (Bergmann knihovník)	<i>Die Welt</i> 25.10.1901
18.	Letní	1902	Ernst Gütig (Bergmann knihovník)	<i>Die Welt</i> 7.3.1902
19.	Zimní	1902/1903	Ernst Gütig (Bergmann knihovník)	<i>Die Welt</i> 8.7.1902
...				
21.	Zimní	1903/1904	Hugo Bergmann	<i>Die Welt</i> 6.3.1903
.....				
35.	Letní	1910	Oskar Epstein	<i>Dle výročních zpráv z archivu Roberta Weltsche.</i>
...				
38.	Zimní	1911/1912	Robert Weltsch	<i>Tamtěž.</i>
39.	Letní	1912	Robert Weltsch	<i>Tamtěž.</i>
40.	Zimní	1912/1913	Hans Kohn	<i>Tamtěž.</i>
...				
42.	Zimní	1913/1914	Felix Seidelmann	<i>Tamtěž.</i>
43.	Letní	1914	Oskar Busch	<i>Tamtěž.</i>

Příloha č. 2

Dobová fotografie sálu hotelu Central – stav v letech 1918-1919.³³¹

³³¹ Repro z: DÖRFLOVÁ, Yveta a DYKOVÁ, Věra. *Kam se v Praze chodilo za múzami: literární salony, kavárny, hospody a stolní společnosti*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 164.

Příloha č. 3

Fotografie členů spolku Bar Kochba ze 40. semestru (11. 2. 1913).³³²

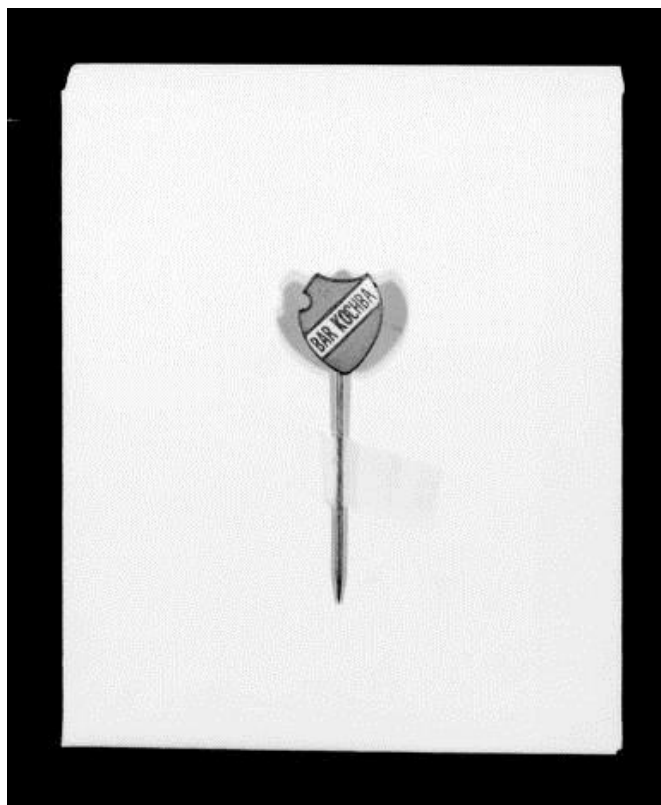

Sezení, zleva do prava: JUC Oskar Busch (pokladník), phil Arthur Freund (knihovník), Pepi Wien (místopředseda), JUC Hans Kohn (předseda), JUC Felix Seidemann (1. tajemník), phil. Milka Saphir, chem Max Kohn. Ležící: vlevo jur Franz Klinger, med. Alfred Kraus; Stojící: zleva do prava Prof. phil. Alfred Kraus, Prof. Viktor Freud, phil. Julius Bernstein, med Felix Rezek, JUC Ernst Koref, jur Leo Bloch, Ing Pacovsky, techn Arthur Engländer, phil Karl Semmler, JUC Robert Weltsch, med Otto Kraus, techn Otto Engländer, jur Ernst Klinger, techn Paul Grünberger, JUC Viktor Kubie, phil Paul Steindler, techn Franta Pollak, JUC Bruno Löwner, techn Emil Theiner, med Paul Katznelson, med Paul Steiner (nahoře), MUC Gustav Aschermann, chem ing Traub, med cand Emil Kraus.

³³² Z digitalizovaného archivu Hanse Kohna. Online dostupné z:
<<http://www.lbi.org/digibaeck/results/?qtype=pid&term=566861>>.

Příloha č. 4

Odznak členů spolku Bar Kochba.³³³

---

³³³ Z digitalizovaného archivu Hanse Kohna. Online dostupné z:
<<http://www.lbi.org/digibaeck/results/?qtype=pid&term=566861>>.

Příloha č. 5

Fotografie Martina Bubera s věnováním.³³⁴

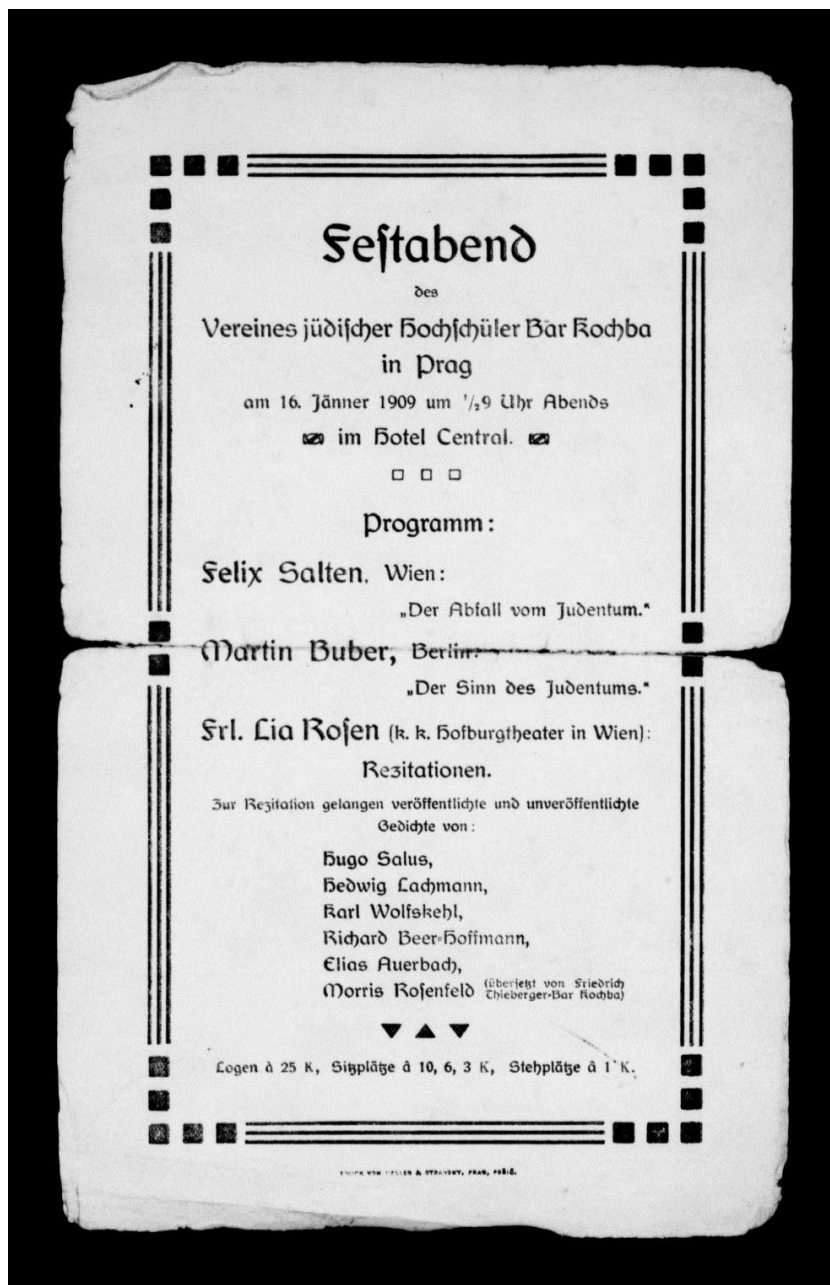
---

³³⁴ Z digitalizovaného archivu Roberta Weltsche. Online dostupné z: <http://www.lbi.org/digibaeck/results/?qtype=pid&term=300413>.

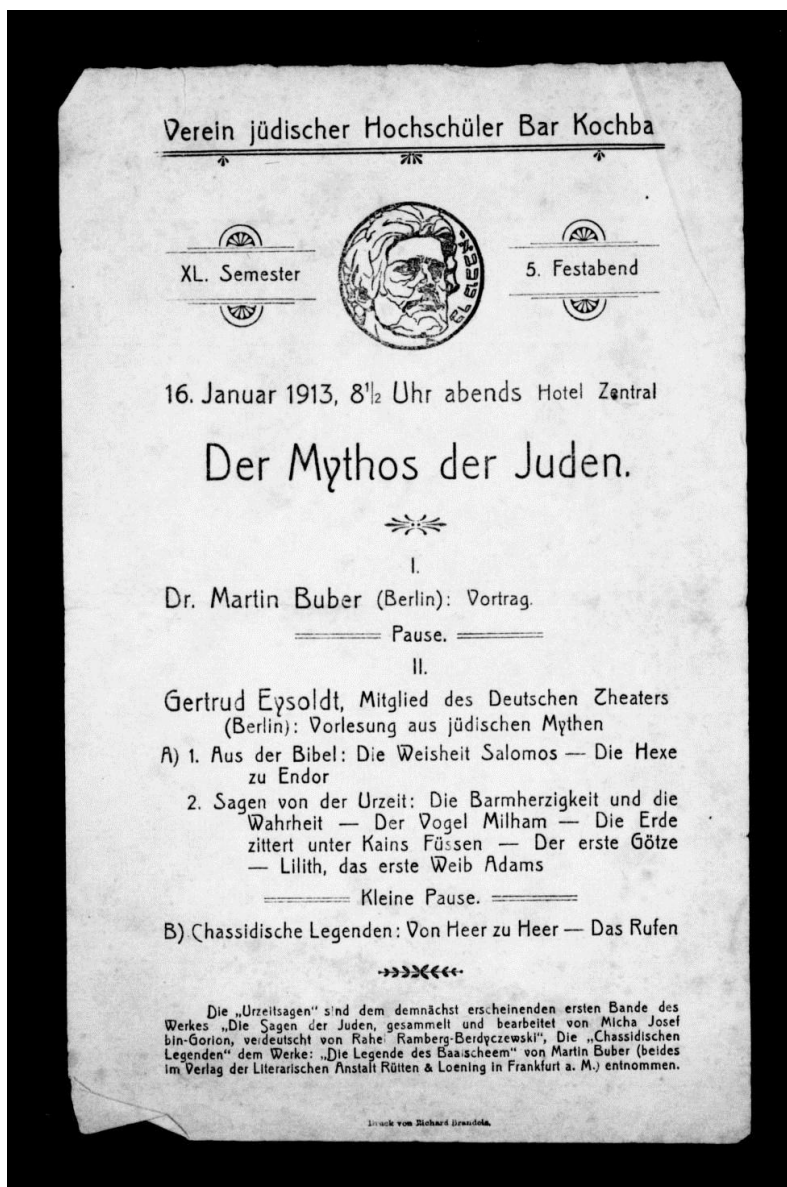
Příloha č. 6

Pozvánka na Festabend, na němž Buber přednesl první ze svých Tří řečí o židovství.³³⁵

³³⁵ Z digitalizovaného archivu Roberta Weltsche. Online dostupné z:
<<http://www.lbi.org/digibaeck/results/?qtype=pid&term=300413>>.

Pozvánka na Festabend, na němž Buber přednesl svůj příspěvek o mýtu v judaismu.³³⁶

³³⁶ Z digitalizovaného archivu Roberta Weltsche. Online dostupné z:
<<http://www.lbi.org/digibaeck/results/?qtype=pid&term=300413>>.

Summary

Buberův kulturní sionismus a Masarykův humanismus - komparativní studie

Buber's Cultural Zionism and Masaryk's Humanism - Comparative Study

Marie Venclová

This thesis deals with various aspects of understanding the term nation, its roots and dimensions in the works of Martin Buber and Tomas Garrigue Masaryk. The comparative study is based on analysis of Buber's *Three Addresses on Judaism* and Masaryk's *Problem of a Small Nation*. In these texts the philosophers present their attitudes and ideas about the meaning, origin and content of the existence of a nation.

The results of the comparison show, that their points of view are similar in more than a few aspects and what most importantly bonds their ideas is the moral, spiritual and cultural understanding of the meaning of a nation. Furthermore, they both stress the responsibility of each and every individual part of the society for implementing such ideas into practice. Buber's cultural Zionism as well as Masaryk's humanism are also concepts based on critical self-reflection and need of education, which serves to broaden horizons and identify positive values in one's own nation.

Motivation for this thesis resided in unique legal position of the Jewish minority in Czechoslovakia after the First World War. Based on the results of the comparison we might state, that one of the reasons for such state was ideological proximity of Martin Buber, who influenced Prague Zionist milieu by his speeches and T. G. Masaryk, latter first Czechoslovak president.